T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

LGBTİ HAREKETİNİN HAK VE TEMSİL MÜCADELESİ VE SİYASAL İLETİŞİM FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve DİLTEMİZ MOL

ANKARA-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

LGBTİ HAREKETİNİN HAK VE TEMSİL MÜCADELESİ VE SİYASAL İLETİŞİM FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve DİLTEMİZ MOL

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Halise KARAASLAN ŞANLI

Ankara-2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

LGBTİ HAREKETİNİN HAK VE TEMSİL MÜCADELESİ VE SİYASAL İLETİŞİM FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Halise KARAASLAN ŞANLI

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Ülkü Doğanay	
Doç. Dr. Gülsüm Depeli	
Yrd. Doç. Dr. Halise Karaaslan Şanlı	

Tez Sınavı Tarihi..03./.06./2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(……/……/2016)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Merve DİLTEMİZ MOL

İmzası

……..

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **iii**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **15**
LGBTİ HAREKETİNİN GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ **15**
1.1 Eşcinselliğin Tarihini Yazmak: Temel Ayrımlar ve Tartışmalar 15
1.2. Batıda LGBTİ Hareketinin Gelişim Süreci ve Kullanılan İletişim Mecraları 24
1.2.1. Örgütlü Mücadelenin Başlangıcı: *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee* 28
1.2.2. Savaş Sonrası İlk Örgütlenme Faaliyetleri ve Yayınlar 35
1.2.3. Stonewall İsyanı, Radikal Eylemlilikler ve Sokak Direnişleri 39
1.2.4. AIDS Krizi ve Uluslararası Dayanışma Ağlarının Kurulması 44
1.3. Türkiye'de LGBTİ Hareketinin Gelişim Süreci ve Kullanılan İletişim Mecraları 49
1.3.1. Eşcinsel Altkültürün Oluşumu ve İlk Örgütlenme Girişimleri 50
1.3.2. Artan Baskı ve Geri Çekilme 54
1.3.3. Darbe Sonrası Örgütlenmeler, Sokak Eylemleri ve Yayınlar 63
1.3.4. Dernekleşme, Dayanışma Ağları ve Siyasal Alana Müdahil Olma 76
İKİNCİ BÖLÜM **90**
LGBTİ HAREKETİNİN HAK TALEPLERİ, MÜCADELE ALANLARI VE SİYASAL İLETİŞİM FAALİYETLERİ **90**
2.1. Anayasa Yazım Sürecinde LGBTİ'lerin Talepleri 91
2.1.1. Anayasaya "Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği" İbarelerinin Eklenmesi Talebi 94
2.1.2. Uluslararası Sözleşmelerde Tanımlanan Yükümlülüklere Uyulması Talebi 96
2.1.3. Anayasadaki Muğlak İfadelerin Çıkarılması Talebi 98
2.1.4. Mücadelenin Uğrakları ve Araçları 102

2.2. Nefret Suçlarıyla Mücadele Kampanyaları ve LGBTİ Hareketi 108
2.2.1. Türkiye'de Nefret Suçları Mevzuatı ve Önerilen Yasal Reform 112
2.2.2. Koalisyonlar ve Lobicilik Faaliyetleri 116
2.2.3. Raporlar ve Nefret Suçlarının Teşhir Edilmesi 119
2.2.4. Basına Dönük Faaliyetler: Ayrımcılığın Teşhir Edilmesi ve Öneriler 121
2.3. Seçim Kampanyaları ve Milletvekilliği Adaylıkları 125
2.3.1. Lobicilik Faaliyetleri 126
2.3.2. Milletvekili Adaylığına Yönelik İlk Girişimler 132
2.3.4. Seçim Sürecine Katılım, Kampanyalar ve Milletvekili Adaylığı Deneyimleri 136
SONUÇ 148
KAYNAKÇA 153
ÖZET 170
ABSTRACT 171

ŞEKİLLER DİZİNİ

Resim 1	Auschwitz Toplama Kampında Bulunan Bir Tutuklu	35
Resim 2	ACT UP tarafından kullanılan bir görsel	46
Resim 3	Mayıs 1990'da gerçekleştirilen ACT UP Gösterisinden Bir Kare	46
Resim 4	LGBTİ'lerin Sokak Eylemlerinden Bir Kare	98
Resim 5	Kaos GL ve Pembe Hayat tarafından gerçekleştirilen kart atma eylemi	105
Resim 6	Kaos GL ve Pembe Hayat tarafından Cemil Çiçek'e gönderilen kart	106
Resim 7	Barış Sulu'nun da yer aldığı HDP seçim standı	142
Resim 8	HDP'nin Eskişehir Adaylarını tanıtmak üzere hazırlanan el ilanı	143
Resim 9	26 Mayıs 2015 tarihli *Yeni Akit* gazetesi	144

GİRİŞ

Türkiye'de LGBTİ[1] (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks) hareketi, bu tezin tamamlandığı tarihten 25 yıl öncesine tarihlenebilecek örgütlü mücadelesine başladığı günden bu yana, tanınma ve eşit haklar mücadelesinde önemli bir yol kat etmiştir. Bugün Türkiye'nin pek çok iline yayılmış irili ufaklı onlarca LGBTİ örgütü, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle sistematik olarak ayrımcılığa maruz kalan, yaşam hakkından barınma hakkına, çalışma hakkından toplanma ve ifade özgürlüğüne uzanan pek çok hakkı gasp edilen LGBTİ'lerin toplumsal, kültürel, yasal ve siyasal alanda yürüttüğü mücadelenin sesi konumundadır.

Bu çalışmanın konusunu, yeni toplumsal hareketlerin bir parçası olan LGBTİ hareketinin taleplerini hayata geçirmek üzere örgütlü olarak kullandığı siyasal iletişim araçları ve faaliyetleri oluşturmaktadır.

Toplumsal hareketler, "yerleşik alanın dışındaki toplu eylemler yoluyla ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmeyi sağlayabilmek için girişilen toplu bir çaba" olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2000: 540-541). Genel olarak toplumsal yapılar arasında süregelen çatışmada oluşan ve kolektif eylem biçimleri olarak ortaya çıkan toplumsal hareketleri Melucci, "bir dayanışma ve çatışmaya dayalı, yer aldığı

[1] LGBTİ ifadesi, eşcinsel hakları mücadelesinin öznelerini ifade etmek için kullanılan bir çatı ifadedir. Önceleri eşcinsel mücadelesi olarak anılan hareket eşcinselliğin travesti, transeksüel ve biseksüel bireyleri kapsamaması sebebiyle 1990'lardan itibaren öncelikle GLBT olarak kullanılmaya başlanmış ancak lezbiyenlerin cinsel yönelimlerine ek olarak kadın olmaları dolayısıyla da bir baskıya maruz kalmaları ve toplumda "yok" sayılmaları gerekçeleriyle "L" (lezbiyen) harfi öne alınmış ve kadınlara pozitif ayrımcılık uygulanmıştır. Süren görünürlük ve hak mücadeleleri sonucunda bu çatı kelime farklı örgütler tarafından LGBTT (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, travesti), LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, interseks), LGBTİQ (lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, interseks, queer), LGBTİQA (lezbiyen, gey, biseksüel, transgender, interseks, queer, aseksüel) olmak üzere farklı şekillerde kullanılmaya devam etmektedir. Türkiye'deki cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve hak örgütlerinin kendilerini çoğunlukla LGBTİ örgütleri olarak tanımlamaları sebebiyle bu tez çalışmasında LGBTİ kavramı kullanılmaktadır.

sistemin sınırlarını zorlayan kolektif hareket" olarak tanımlamaktadır (1999: 87). Yeni toplumsal hareketler sınıf temelli ve politik iktidarı hedefleyen hareketlerden ayrışmaktadır. Melucci "eski" toplumsal hareketler yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkiyi kolektif çatışmaların toplumsal ve siyasal boyutlarının değişimi üzerinden tartışmaktadır. Melucci'ye göre, dışlanmış ve ayrıcalıktan yoksun bulunan grupların siyasal alana dâhil olma ve hak arama mücadeleleri ile ilgili olan toplumsal çatışmalar birbirinden ayrılmışlardır ve oldukça farklı aktörleri ve eylem biçimlerini içermektedir (2004: 272).[2] Dolayısıyla bu hareketler, kültürel değişimle ve gündelik hayatın değerlerinin dönüştürülmesiyle ilgilidir (Epstein, 1993: 129). Bu ise toplumsal muhalefetin farklı gruplara ve alanlara yayılmasına işaret etmektedir. Çevre, feminist, gey ve lezbiyen, tüketici, anti nükleer, barış grupları gibi yeni toplumsal hareketler, toplumsal düzenin işleyişini değiştirerek gündelik yaşam pratiklerini ve toplumsal ilişki modellerini dönüştürmeyi hedeflemektedir (Melucci, 2004: 276). "Çoğulculuk" ve "farklılık" kavramlarını öne çıkaran yeni toplumsal hareketlerin temel özellikleri kimlik politikaları etrafında şekillenmeleri, karar verme süreçlerini demokratikleştirmeleri, esnek ve yatay örgütlenme modellerini esas almalarıdır (Touraine, 1981; Melucci, 2004; Tilly, 2008).

Melucci'ye göre yeni toplumsal hareketlerin "yeni"liği, *göstergeler* olarak işlemesinden de kaynaklanmaktadır. YTH egemen kültür kodlarını abartarak tersine çevirerek içerdikleri iktidarı ve şiddeti açığa çıkarırlar. Bir başka ifadeyle, eylemlerini alt-üst edici simgesel karşı çıkışlara dönüştürerek egemen kültür kodlarının akıldışılığını, tek rasyonalite olmadığını ortaya çıkarmayı amaçlarlar. Bu

[2] Ancak Melucci bu ayrışmanın ampirik olarak doğrulanmayacağına feminist mücadele örneği üzerinden dikkatimizi çeker (2004: 272).

perspektiften hareketle YTH medya ve anaakım siyasal iletişim yaklaşımlarına yönelttikleri eleştirilerle eşitsiz ve katılımı sınırlayan unsurları görünür kılar.

Yeni Toplumsal Hareketlerin bu alt-üst edici rolüne ek olarak, hareketin kendisinin bir "medya"ya dönüşmesine vurgu yapan Alankuş'a göre; yeni toplumsal hareketler için medya bir araç değildir; daha ziyade bu hareketler bizzat kendileri birer "medya" halini alırlar. "Yeni toplumsal hareketler ya da yeni kimlik hareketleri (feminist hareketler, etnik ve kültürel azınlıkların kimlik hareketleri, gey ve lezbiyen hareketleri, karşı-küreselleşmeci hareketler, çevreci, anarşist, pasifist hareketler) bizzat kendilerini medya kılan (*becoming media*) hareketler. Ya da medyatik hareketler" (2008: 184). Buradan hareketle, LGBTİ hareketinin geliştirdiği her bir ortak söylem, gerçekleştirdiği her eylem ve bunların da ötesinde çeşitli dernekler, yayınlar ya da destek grupları etrafında bir araya gelmeleri, doğrudan hareketin siyasal iletişim stratejileri arasında sayılabilir. Dolayısıyla tarihsel gelişimin kendisi, izlenen bu siyasal iletişim stratejilerinin bir parçasını oluşturmaktadır; bu sebeple siyasal iletişim faaliyetlerini ve araçlarını ele alan bu çalışma, LGBTİ hareketinin tarihini de bu perspektifte ele almaktadır.

Bu çerçevede değerlendirildiğinde Türkiye'de LGBTİ hareketi, gündelik hayatta ve kültürel alanda daha eşitlikçi bir yaşamı mümkün kılacak dönüşümleri sağlamak üzere adımlar atması, çoğulculuğa yapmış olduğu vurgu, yatay örgütlenme modellerini benimsemesi, simgesel altüst edişleri ve son olarak bizzat kendisi bir "medya"ya dönüşmesi anlamında Yeni Toplumsal Hareketlerden (YTH) biri olarak kabul edilebilir. Elbette LGBTİ hareketi, farklı örgütleri, yaklaşımları, perspektifleri ve eylem biçimlerini bünyesine barındırmaktadır. Bununla birlikte bu tez çalışmasında ele alınan örgütler, eylem biçimleri ve iletişim stratejileri

değerlendirildiğinde, LGBTİ Hareketini YTH olarak sınıflandırmak mümkündür. Çalışma kapsamında, Türkiye'de LGBTİ hareketinin tarihsel gelişimi, farklı tarihsel dönemlerde yürütülen farklı eylemlilikler ve siyasal iletişim faaliyetleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. LGBTİ hareketinin gelişiminde dönüm noktalarını meydana getiren ilk dernekleşme girişimleri, ilk yayınlar, ilk sokak eylemleri ve diğer siyasal iletişim faaliyetleri, bu faaliyetlere zemin hazırlayan tarihsel gelişmeler çerçevesinde ele alınmıştır.

Çalışmanın temel amacı, yeni toplumsal hareketlerin bir parçasını oluşturan LGBTİ hareketinin siyasal alanda var olma mücadelelerinin tarihini, bu amaçla kullanılan stratejileri, yürütülen kampanyaları ve benimsenen mücadele yöntemlerini siyasal iletişim perspektifinden incelemektir.

Siyasal iletişim çalışmaları siyasal süreçlerle iletişim süreçleri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmalardan oluşan disiplinlerarası bir akademik alandır. İletişimin siyasal konular hakkındaki kamusal bilgiyi, insanların inançları ile eylemlerini etkileyecek şekilde stratejik bir biçimde kullanması, siyasal iletişim alanının gelişmesindeki temel etkeni oluşturmuştur (Mutlu, 2012: 275). Bu çalışma siyasal iletişim literatüründeki eleştirel politik iletişim çalışmalarının ortaya koyduğu iletişim-siyaset ilişkisini esas almaktadır. Daha en başından "siyaset" ve "politika" adlandırması arasındaki farkta[3] görünür olan eleştirel yaklaşım politikayı disiplinlerarası bir çalışma alanı olarak tanımlar. Eleştirel siyasal iletişim çalışmaları, politikayı yalnızca "seçilmişlerin etkinlikleri" olarak tanımlayarak iletişimsel olanı göz ardı eden, politikayı bir teknik ya da teknikler bütün olarak algılayan ve

[3] "Politika" aralarında yurttaşlık bağı ile birbirine bağlı bir topluluğa gönderme yaparken, "siyaset" Arapça kökeni itibariyle devlete ve politik iktidarın merkezi örgütlenmesine ilişkin bir kullanım alanı bulduğu için "ortaklığa" gönderme yapmaz (Köker, 2007: 13).

politikayı seçmen ve medya arasındaki ilişkiye indirgeyen anlayışın karşısında konumlanır. Anaakım siyasal iletişim çalışmalarının iletişimsel ve politik olan arasındaki bağı yok eden ve politikayı bilimsel bir faaliyet olarak tanımlayarak katılımı, farklılıkları dışlayan özellikleri bu eleştirilerin merkezindedir. İletişimi ve politikayı birer uzmanlık alanı olarak kodlayarak birbirinden koparan anaakım siyasal iletişim çalışmaları, toplumsal grupların ve aktörlerin kolektif güç kullanımı önündeki engelleri güçlendirdiği gibi, merkezi iktidarın farklı toplumsal grupların programlarını, hedeflerini kontrol ve denetim altına almasını mümkün kılmaktadır.

Bu anlamda politik iletişim, "bir başka deyişle, iletişimin politikası insani iletişimi, insani birlikteliği, insanı bir topluluğa bağlayan aidiyeti biçimlendiren pratikleri araştırdığından zaten politik bir iletişim olmak zorundadır" (Köker, 2007: 10) Özellikle yeni toplumsal hareketlerin ortaya koyduğu talep ve farkındalık ile politik iletişim çalışmaları eleştirel kuramlardan beslenerek, iletişimin toplumsallığına vurgu yapmıştır. Bu çalışmalar, iletişimi ve politikayı araçlarla sınırlayan, yurttaş katılımını "oy verme" davranışına indirgeyen politika anlayışını eleştirmektedir (Köker, 2007: 50). Liberal siyasal iletişim anlayışının dışladığı "bir politik toplulukta, birbirleriyle gerilim içinde bulunan farklı görüşlerin, inançların, tarafların arasında dolaşımıyla oluşabilecek ortak aklın ve dayanışma örüntülerinin biçimlendirilmesi olarak politik iletişimi" (Köker, 2007: 18) dâhil eder. Böylesi bir tanımlama Eser Köker'in de (2007) belirttiği gibi politikayı sadece kurumsal ilişkiler aracılığıyla belirlenen, devlet ve yasa merkezli politika ve iletişim anlayışının dışına taşır ve toplumu uyumlu, tek ve bütün gören bir yaklaşım yerine toplum içindeki farklı grup ve kimliklerin özerk örgütlenmesini, çelişkilerini ve kuramsallaşmamış iletişim ağlarını, biçimlerini, deneyimlerini esas alır. Bu bağlamda iletişim, kitle

iletişim araçları ile sınırlı değildir, gündelik hayat deneyimlerini de içine alan, bu nedenle de kamusallığa çok merkezli, çoğul zeminler sağlayan eşit ve özgür bir ortam olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de akademik alanda yapılan siyasal iletişim çalışmaları çoğunlukla anaakım siyasal iletişim teorisinden beslenmiş ve genellikle siyasal partiler ve seçim kampanyaları siyasal iletişim perspektifinden incelenmiştir. Yeni toplumsal hareketler ve dezavantajlı grupların siyasal iletişim faaliyetlerine odaklanmak bu nedenle ayrı bir önem taşımaktadır. LGBTİ hareketinin hem siyasal alanda var olma ve kamusal yaygınlaşma mücadelesinde dönüştürerek kullandığı anaakım siyasal iletişim faaliyetleri hem de gündelik ve örgütlü mücadele deneyimleri ve bu hareketin tüm faaliyetleri siyasal iletişim bağlamında ele alınmıştır.

Türkiye'de özellikle son yıllarda artan bir literatürün varlığına karşın, bugüne dek LGBTİ'ler üzerine yazılmış tezler çoğunlukla LGBTİ'lerin hakları, sorunları ile medya ve sanat gibi mecralarda temsilleri ve oluşturulan imgeleri üzerine odaklanmıştır[4]. Bu çalışmalara ek olarak, Elçin Kurbanoğlu, *Türkiye'deki LGBTT ve Kadın Hareketleri: Karşılaştırmalı Bir Çalışma* (2010) adlı yayınlanmamış yüksek lisans tezinde Türkiye'deki LGBTT ve kadın hareketlerini yeni toplumsal hareketler teorileri bağlamında ele almış ve hareketlerin tarihini, başarılarını ve karşılaştığı zorlukları incelemiştir. Hareketlerin Türkiye'ye özgü gelişimleri ve tarihçelerini

[4] Bu çerçevedeki çalışmalara verilebilecek bazı örnekler için bkz. Ertan, Cihan (2009). *Türkiye'de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ummak, Esra (2012). *Mersin Üniversitesi Öğrencilerinin Eşcinsellere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yılmazbilek, Merve (2012). *LGBTT Bireylerin Ataerkillik ve Hegemonya Deneyimlerinin Çözümlenmesi: Eskişehir*. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Alacaoğlu, İsmail (2013). *Eşcinsel Edebiyatta Erkeklik Kurguları*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aşçı, Sinan (2013). *Yazılı Basında LGBT temsili: Onur Haftası Haberlerinde Türkiye ve ABD Karşılaştırması*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

inceleyen Kurbanoğlu, yeni toplumsal hareketler teorilerinin bu hareketleri anlamak için yeterli olamayabileceğini ileri sürmüştür. İlay Ertetik (2010), *Türkiye'de Eşcinsel Hareketinde Politik bir Eylem Olarak Açılmak* başlığını taşıyan yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, LGBTİ'lerin "açılma" deneyimlerini bu bireylerin politik kimliklerini nasıl anlamlandırdıkları ile ilişkilendirerek ele almıştır. "Açılma" (*coming out*) politik bir eylem olarak hareketin tarihi içinde önemli bir yere sahiptir. Batı'daki ve Türkiye'deki örgütlü mücadele deneyimlerinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini açıklamanın bir "itiraf" olmadığı, hareket adına politik bir strateji olarak önemli olduğu vurgulanmıştır (Bateman, 2004*a*: 1).

Bu tezin önemi, bugüne dek LGBTİ'ler üzerine yazılmış tezlerden farklı olarak, LGBTİ hareketinin örgütlü mücadelesine odaklanarak, özellikle de hareketin kullandığı iletişim stratejileri incelemeye çalışmasıdır. Bu yaklaşımın, iki bakımdan önemli olduğu ileri sürülebilir. Birinci olarak, LGBTİ'lerin tarihini ele alırken, LGBTİ'leri ve örgütlerini baskı ve kısıtlamalarla özdeşleşen bir mağduriyet anlatısı çerçevesinde ele almak yerine, elde edilen kazanımlara ve kat edilen yola odaklanmak, hareketin tarihini farklı bir perspektifle ele almaya imkân sağlayabilir. Böylesi bir perspektif aynı zamanda, özellikle de siyasal temsil tartışmaları çerçevesinde, LGBTİ'leri siyasal alanın bir "rengi" olarak görme yaklaşımını sürdürmek yerine, LGBTİ hareketini kendi sözünü üreten ve siyasi aktörleri haklarını tanımaya, gözetmeye ve korumaya zorlayan bir muhalif hareket olarak ele almak anlamını taşıyacaktır. İkinci olarak LGBTİ'lerin yürüttükleri kampanyaları, sokak eylemlerini, yayınlarını ve siyasi aktörlerle çeşitli düzeylerde kurdukları ilişkileri incelemek, toplumsal hareketlerin siyasal iletişim faaliyetlerini kavramaya dönük girişimlere katkı sağlayabilir.

Nitel araştırma yaklaşımı ile tasarlanan bu çalışmanın ilk bölümünde, Batı'da ve Türkiye'deki LGBTİ hareketinin mücadele yöntemleri ve bu yöntemlerin bazıları sonucunda elde edilen kazanımları tarihsel ve karşılaştırmalı bir biçimde betimlenerek ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmı olan analiz bölümünde ise incelenen LGBTİ hareketinin ve bireylerinin 2007 yılından itibaren yürüttükleri örgütlü mücadele çerçevesinde siyasal alana nüfuz etmek, yasama ve yerel yönetim süreçlerine doğrudan müdahil olmak, haklarının tanınması ve taleplerinin hayata geçirilmesi amacı doğrultusunda kamuoyu oluşturmak için kullandıkları siyasal iletişim faaliyetleri tarihsel bir arka plan sunularak incelenmiştir. Burada LGBTİ hareketinin tarihinde önemli kırılmalara neden olan örnek olaylara odaklanılarak "[y]üzeydeki görünüşleri kavramanın yanı sıra, genel, gizli yapıları, görünmeyen mekanizmaları veya nedensel süreçleri açığa çıkar[mak]" (Neuman, 2013: 614) amaçlanmıştır. Bu çalışmada betimleyici analiz yöntemi tercih edilmiş ve literatür taraması, arşiv tarama ve görüşme notları olarak değerlendirilebilecek sözlü tarih anlatıları yoluyla elde edilen veriler tarihsel bir çerçevede bu yöntemle analiz edilmiştir. Betimsel analizde verilerin araştırmada öne sürülen soruların ortaya çıkardığı temalara göre düzenlenebileceği, bunun yanında "gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer veril[diği]" (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256) belirtilmektedir. Yazarlara göre bu tür analizde amaç "elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır" (2013: 256). Dolayısıyla bu çalışmada toplanan veriler tarihsel bir çerçevede sistematik ve açık bir şekilde betimlendikten sonra yorumlanarak birtakım neden-sonuç ilişkileri de irdelenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256).

Çalışmada 2014 yılı Eylül ayından sonraki dönemi kapsayan belge ve arşiv taramasına ek olarak, LGBTİ'lerin yeni medya alanında kullandıkları kişisel blog sayfalarından, LGBTİ örgütlerinin internet sitelerinden ve bloglarından, internet arşivlerinden ve çevrimiçi ansiklopedilerden faydalanılmıştır. Araştırma kapsamında LGBTİ hareketinin tarihi ele alınmış, fakat bu çerçevede sadece hareketin kendi kaynaklarından değil aynı zamanda hareketin karşısında duran düşünceden üretilen kaynaklar da araştırma boyunca dikkate alınmıştır.

Türkiye'de LGBTİ hareketinin tarihine ilişkin çalışmaların azlığı, hareketin dernekler etrafında örgütlendiği 2000'li yılların ortalarından itibaren özellikle Siyah Pembe Üçgen LGBTT Dayanışma Derneği tarafından gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmaları ile bir nebze aşılmış olsa da, bu çalışmanın kısıtlılıklarından birini oluşturmaktadır. Sözlü tarih çalışmaları LGBTİ hareketinin tarihine dair ulaşılan kaynakların kısıtlı olması ve arşiv taramasının bazı noktalarda yetersiz kalması durumunu telafi edebilmesi nedeniyle oldukça önemlidir. Benzer bir şekilde hareketin dünya tarihine ilişkin kaynaklara ulaşmadaki zorluk nedeniyle, bu çalışmanın Batı'da LGBTİ hareketini ele alan bölümü, çoğunlukla LGBTİ aktivistlerinin gayretleri ve kişisel inisiyatifleri ile oluşturdukları az sayıda çevrimiçi ansiklopediden[5] yararlanarak hazırlanmıştır. Tez araştırması boyunca ele alınan Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL)[6], Sosyal

[5] Bu çevrimiçi ansiklopediler ve kişisel bloglar arasında GLBTQ Archives (http://www.glbtqarchive.com/), Gay History and Literature: Essays by Rictor Norton (http://rictornorton.co.uk/), William A. Percy Kişisel Arşivi (http://williamapercy.com/wiki/index.php?title=Main_Page) ve Stanford Encyclopedia of Philosophy (http://plato.stanford.edu/) sayılabilir.

[6] 1993 yılında Kaos GL Dergi etrafında bir araya gelen LGBTİ'ler, 1999 yılında Kaos Kültür Merkezi'ni açmış, Merkez 2005 yılında Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği olarak resmi statü kazanmıştır.

Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD)[7] ve Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği (Pembe Hayat)[8] gibi derneklerin resmi internet sayfalarından, yaptıkları süreli yayınlardan, çeşitli broşürlerden, hazırladıkları el kitaplarından ve derneklerin kendi imkânlarıyla yayınladıkları kitaplardan veriler elde edilmiştir. Ayrıca Lambdaistanbul başta olmak üzere tezde adı geçen diğer LGBTİ örgütlerinin internet sayfaları da incelenmiştir. Buna ek olarak, araştırmacının hareketin içinde yer almış bir aktivist olmasından mütevellit LGBTİ'ler ile sürekli temas halinde olunmuştur. Hareketin içinde yer alan bireylerle formel görüşmeler yapılmamıştır fakat mümkün olduğu kadar LGBTİ hareketinin etkinlikleri içinde edinilen deneyim ve gözlemlerden faydalanılmıştır. Aynı zamanda derneklerin çalışanları araştırma süresince kaynak sağlama konusunda yardımcı olmuşlardır. Haliyle, çalışmada esas olarak hareketin yazılı kaynaklarından yararlanılmış olsa da, hareketin içinde yer alan bireyler ile çalışma boyunca temas halinde olunmuştur. Bu görüşme ve fikir alışverişleri araştırmanın sınırları doğrultusunda çalışma içinde kullanılmamıştır. Bununla birlikte söz konusu temasların araştırmaya yön verdiğini belirtmek gerekir.

Çalışma boyunca anlatılmak istenen meseleler ve ele alınan temalar kapsamında, LGBTİ'ler ve hareket hakkında yapılan haberler ve röportajlar için internet gazete arşivlerinden yararlanılmıştır. İncelenen derneklerin medya izleme olanağından faydalanılarak ele alınan konulara ilişkin gazetelerde yer alan haberler de dikkate alınmıştır. Bunun yanında derneklerin basılı olarak çıkan süreli yayınları (*Kaos GL*) çalışmanın verilerinin ortaya çıkmasında önemli bir yere sahiptir. Bir

[7] Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, 2011 yılında resmi statü kazanan sosyal politika temelli bir LGBT hakları örgütüdür.
[8] 2006 yılında başta Translar olmak üzere LGBTİ'lerin haklarını savunmak üzere kurulan Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Türkiye'de yasal statü kazanan ilk trans hakları derneğidir.

diğer veri toplama alanı ise LGBTİ'lerin yeni medyada kullandıkları kişisel blogları olmuştur. İncelenen bu kişisel blogların bazılarının kapatıldığını belirtmek gerekir. Yine derneklerin ve aktivistlerin aktif bir şekilde kullandıkları resmi internet sayfaları ve bu mecrada bulunan çevrimiçi arşivler, sosyal medya sayfaları çalışma boyunca takip edilmiştir.

Türkiye'de bu konuda akademik kıstaslarda yapılan çalışmaların azlığı ve aktivistlerin öznel anlatımlarında kimi zaman bir olaya dair ortaya çıkan çelişkili ifadelerle karşı karşıya kalınması, veri toplama sırasında karşılaşılan güçlüklerdir. Verilerin doğruluğunu sağlamak adına bu duruma da dikkat edilmiştir.

Veriler elde edildikten sonra tarihsel bir şekilde düzenlenerek, temel temalar etrafında ele alınmış ve analiz için kategoriler belirlenmiştir. Yukarıda anıldığı gibi bu çalışmada betimsel analiz benimsenmiştir fakat aynı zamanda sistematik analizin de yapılması gerekli görülmüştür. Betimleyici analiz yaklaşımın yanında birtakım nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacı ile bazı kavramlar ve temalar arasındaki ilişkileri belirlemek üzere sistematik analiz de yapılmıştır (Kümbetoğlu, 2008).

Bu çalışma kapsamında, Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL), Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği (Pembe Hayat) ve Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) tarafından 2007 yılından sonra yürütülen mücadeleler ve siyasal iletişim faaliyetleri ele alınmıştır. Söz konusu üç dernek, ele alınan konuların tamamında aktif olarak faaliyet yürütmeleri sebebiyle Türkiye'de LGBTİ hareketinin tamamını anlayabilmek için iyi bir çerçeve sunmaktadır. Buna ek olarak, anılan

derneklerden Kaos GL ve Pembe Hayat'ın merkezinin Ankara'da bulunması, çalışma süresince bu derneklerden kaynak edinme imkânı sağlamış, söz konusu derneklerin yürütmüş olduğu faaliyetleri doğrudan gözlemleme imkânı sebebiyle, bu derneklerin çalışmalarının daha bütünlüklü bir şekilde ele alınabileceği düşünülmüştür. SPoD'un merkezi İstanbul'da olmasına rağmen, derneğin faaliyet alanı ve amaçları bu çalışmanın analizi ile doğrudan ilişkili olduğu için analizde SPoD'un çalışmaları ve siyasal iletişim faaliyetlerine yer verilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı ve niteliği itibariyle, Türkiye'deki her bir mücadele deneyimi ele alınmamıştır. Çeşitli şehirlerde, üniversitelerde, liselerde, var oluş ve tanınma mücadelelerini sürdüren irili ufaklı onlarca girişim, bu girişimleri belgelemeye, listelemeye ve tanıtmaya dönük sistematik bir girişimin olmaması sebebiyle, büyük oranda bu çalışmada kendine yer bulamamıştır. Bununla birlikte LGBTİ hareketinin siyasal alanda nasıl temsil edildiğini farklı mücadele eksenlerine odaklanarak anlamayı amaçlayan bu çalışmanın, söz konusu girişimlerin açtığı alanda ve hayatın her köşesinde sürdürülen mücadelelerin sayesinde ortaya çıktığını ve bu mücadelelerin bir parçası olma amacını taşıdığını belirtmek gerekir.

Tezin birinci bölümünde, eşcinsel kurtuluş hareketinin[9] özellikle Batı Avrupa'da 1800'lü yılların sonlarından itibaren ortaya çıkan örgütlü mücadelesi, örgüt ve aktivistlerin kullandığı siyasal iletişim araçları merkeze alınarak anlatılmıştır. Başta Almanya ve İngiltere olmak üzere, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve birkaç on yıl sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde tanınma, eşit haklar ve siyasal temsil temaları etrafında şekillenen hareketin kullandığı iletişim araçlarına bakmak, belirlenen amaçlar doğrultusunda hangi söylem ve eylemlerin mücadeleye yön

[9] Bu tez kapsamında "eşcinsel kurtuluş hareketi" ifadesi ile "LGBTİ hareketi" ifadesi, birbirini ifade edecek şekilde ve birbirinin yerine kullanılmıştır.

verdiğinin anlaşılmasına olanak sağladığı gibi, Türkiye'deki LGBTİ hareketinin yürüttüğü iletişim faaliyetlerinin karşılaştırmalı bir perspektifle nasıl ele alınabileceğini, dünyanın farklı yerlerinde ve farklı tarihsel dönemlerde ortaya çıkan hareketlerin birbirinden nasıl ilham aldığını, hangi temalar etrafında birleştiğini ve elde ettiği kazanımları ortaya koymaktadır. Bu tür bir karşılaştırma, hem Batıda hem de Türkiye'de LGBTİ'lerin bugün sahip oldukları hakların ve meşruiyetin, kendilerine egemenler tarafından bahşedilen lütuflar değil, örgütlü bir mücadeleyle elde edilen kazanımlar olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede Birinci Bölümün devamında, LGBTİ hareketinin Türkiye'deki gelişim süreci ve kullanılan iletişim mecraları ele alınmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde LGBTİ altkültürünün filizlendiği 1970'li yıllardan bugüne dek uzanan bölüm, bu tezin asıl konusunu meydana getiren LGBTİ'lerin hak ve temsil mücadelesinin tarihsel olarak hangi gelişmelerin sonucunda ortaya çıktığını ve farklı dönemlerde hangi siyasal iletişim faaliyetlerinin yürütüldüğünü göstermektedir.

LGBTİ'lerin siyasal alanda var olma mücadelelerini ve bu mücadele kapsamında kullandıkları siyasal iletişim faaliyetlerini merkezine alan ikinci bölümde ise, LGBTİ hareketinin Türkiye'de özellikle 2005 yılında Avrupa Birliği (AB) uyum yasaları çerçevesinde dernekleşme üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması neticesinde yasal kuruluşlar etrafında örgütlenerek yürüttükleri mücadelenin üç ana ekseni ele alınmaktadır. Bu eksenlerden ilki, 2007 yılında ivme kazanan yeni Anayasa yazım sürecine ilişkin tartışmalar sırasında, LGBTİ'lerin Anayasaya "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" maddelerinin eklenmesi talebiyle yürüttükleri kampanyalardır. Bir diğer eksen, LGBTİ'lere dönük ayrımcı, dışlayıcı ve nefret saikli söylem ve eylemlerin cezalandırılmasını, LGBTİ'lerin başta yaşam hakkı

olmak üzere tüm insan haklarının yasal reform aracılığıyla teminat altına alınmasını talep eden Nefret Suçları Kampanyası'dır. Son olarak LGBTİ'lerin, özellikle 2014 yerel seçimlerinden itibaren, seçim süreçlerine daha güçlü ve doğrudan müdahil olarak, siyasal alanda temsil mücadelelerinde yeni bir "cephe" açmaları ve bu çerçevede yürüttükleri mücadeleleri ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

LGBTİ HAREKETİNİN GELİŞİMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1 Eşcinselliğin Tarihini Yazmak: Temel Ayrımlar ve Tartışmalar

Kavram olarak "homoseksüel" ve "homoseksüellik" terimlerinin basılı olarak ilk kez 1869 yılında Leipzig'de Karl Maria Benkert tarafından hazırlandığı bilinen Almanca iki anonim kitapçıkta kullanıldığı bilinmektedir (Pickett, 2011). *Oxford İngilizce Sözlük*'te Charles Gilbert Chaddock'un 1892 yılında Krafft-Ebbing'in yirmi yıl önce yazdığı *Psychopathia Sexualis* adlı kitabını İngilizceye çevirirken "homosexuality" [*eşcinsellik*] kavramını kullandığı ileri sürülmektedir (Halperin, 2001: 37). Bu bilgiyi veren Halperin sözlükte aynı zamanda J. A. Symonds tarafından aynı yılda bir mektupta bu kelimenin kullanıldığını belirtmektedir (37). Eşcinselliğin tarihininse, bu kavramın ilk kez kullanımından çok daha eskilere uzandığı bilinen bir gerçektir.

Türkiye'de LGBTİ'lerin siyasal alanda hangi mücadelelerin sonunda, hangi koşullarda ve hangi stratejileri izleyerek var olduğunu anlamayı amaçlayan bu çalışma, bir kavram ya da cinsel kimlik olarak eşcinselliğin tarihini ortaya koymaktan çok, Batıda ve özellikle Türkiye'de LGBTİ'lerin örgütlenme ve mücadele deneyimlerinin tarihini merkezine almaktadır. Bununla birlikte, eşcinselliğin tarihini yazmak, ilk örgütlü mücadelelerin başladığı on dokuzuncu yüzyılın sonlarından itibaren, eşcinsel kurtuluş hareketinin önemli gündemlerinden birini meydana getirmiştir: "Tarihte yaşamış geylerin ve lezbiyenlerin hayat hikâyelerini derlemek, on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başında,

özellikle de Almanya'da erken dönem eşcinsel kurtuluş hareketinin en önemli özelliklerinden biri olarak ön plana çıkmıştır" (http://rictornorton.co.uk/earlygay.htm). Gey tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan tarihçi ve yazar Rictor Norton'un bu sözleri, hareketin ilk ortaya çıktığı yıllarda eşcinselliğin "meşrulaştırılması" hedefiyle uygulanan bir stratejiye işaret ettiği gibi, eşcinsellik tarihini yazmaya dönük girişimler arasındaki temel ayrımlardan birini de ortaya koymaktadır. Bu ayrımın bir tarafında, tarih boyunca yaşamış eşcinsellerin hayat hikâyelerini çoğunlukla tarihe ve içinde yaşadıkları toplumlara yapmış oldukları olumlu katkıları ekseninde ele alan "gey tarihi" metinleri (bkz. Stern, 2009; Vicinus vd., 1990), diğer tarafında ise eşcinsellerin karşı karşıya kaldığı baskıları ve zorlukları merkezine alan ve çoğunlukla homofobinin tarihini anlatan metinler (bkz. Fone, 2001; Tin, 2008) yer almaktadır. Bu tür çalışmaların, eşcinsellik kimliğinin oluşmasına ve örgütlü mücadeleye giden yolun açılmasına yapmış oldukları katkı yadsınamaz. Buna karşın, bu tür çalışmaların eşcinsellik tarihine ilişkin genel/popüler görüşlerin merkezinde yer aldığını da unutmamak gerekir.

Genel bir ifadeyle bu çalışmalarda iki önemli vurgunun ön plana çıktığı görülebilir. Bunlardan ilki "gey tarihinin" Antik Yunan'a dayandırılması, Antik Yunan'ın cinsel pratiklerin özgürce yaşandığı bir dönem olarak sunulmasıdır. Bu yaklaşım, özellikle Rönesans'tan itibaren klasik metinlere dönük ilginin artmasına paralel olarak, Antik Yunan'ın bilgeliğin, demokratik pratiklerin ve yüksek sanatsal üretimin merkezi olarak idealize edilmesi eğiliminin devamı olarak görülebilir. Bununla birlikte, Antik Yunan'ın cinsel pratiklerin özgürce yaşandığı bir dönem/yer olarak kodlanması, sorunlu bir yaklaşımdır (Pickett, 2011). Antik Yunan eşcinseller

ve eşcinsellik için bir "cennet" olmaktan uzaktır; eşcinsel ilişkiler bütün şehir devletlerinde hoş karşılanmadığı gibi, toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir özgürlük anlayışından da söz etmek mümkün değildir. Söz gelimi Antik Yunan metinlerinde iki eşcinsel köle arasındaki cinsel ilişkinin yüceltildiğine rastlanmaz, ne var ki eşcinsellere dönük ayıplama ve baskıların, modern toplumlardaki sistematik ve sürekli baskıdan farklı olarak esasında insanların cinsel kimlikleri değil cinsel aktiviteler üzerine yoğunlaştığını unutmamak gerekir ki burada da kişinin kiminle cinsel ilişkiye girdiği değil, cinsel ilişkideki ölçülülüğü ya da ölçüsüzlüğü dikkate alınır (Pickett, 2011).

Eşcinsellik tarihini homofobi üzerinden okuyan ve özellikle Batı'da eşcinsellerin karşı karşıya kaldığı zulmü merkezine alan metinlerde de benzer bir sorunun varlığı görülmektedir. Eşcinsellere yönelik baskının tarihinin en az eşcinselliğin tarihi kadar eski olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte eşcinsellik tarih boyunca "cinsel terslik", "sodomi", sapkınlık" gibi adlandırmalar kullanılarak anılma eğiliminde olmuşsa da, eşcinsellik metinlerde sadece günah, suç ya da sapkınlıkları ifade etmek için kullanılmamıştır. Antik Yunan metinlerinden itibaren felsefeciler, sanatçılar, yazarlar ve cinsellik üzerine çalışanlar aynı cinse duyulan aşkın ya da hem cinsiyle cinsel ilişkiye girmenin verdiği hazla ilgili birçok eser vermiştir. Vicinus, Duberman ve Chauncey'in derledikleri *Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış'*ın (2001) girişinde belirttikleri gibi "tarihçilerin toplumsal eşcinsellik düşmanlığını belgelemek konusundaki kararlılığı, bazen onları bastırılan eşcinsel kültürünün zenginliğini belirsizleştirmeye sürüklemiştir" (4). Eşcinsellere dönük baskıları, eşcinsellerin toplumsal olarak karşı karşıya kaldığı zorlukları merkezine alan bir tarih yazımı eşcinsellere bir özne

konumu atfetmekten çok onları baskıların "kurbanı" konumuna indirgeyen ve eşcinselliğin tarihindeki zenginliği arka plana iten bir pratik olma riskini taşır.

Buradan anlaşılacağı üzere, eşcinsel ilişkilere dönük toplumsal yargıların hangi koşullarda şekillendiğini incelemekten çok, tarihin belli bir dönemini "iyi" ya da "kötü" olarak sınıflandırmak, hareketin mücadele tarihini anlamlandırmayı zorlaştırır. Eşcinsellere dönük baskının düzeyine ve niteliğine ya da kazanılan haklara bakarak, toplumsal bir kimlik olarak eşcinsellerin yaşadığı deneyimler hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Bununla birlikte, eşcinsellerin var oluş ve eşit haklar mücadelesinin süregeldiğini, kazanımlarla baskıların eş zamanlı olarak varlığını sürdürdüğünü unutmamak gerekir.

Eşcinsel tarih yazımını sınıflandırmaya dönük daha kapsayıcı ve anlamlı bir analiz, tarih yazımına dönük yaklaşımlar arasında bir ayrım yaparak mümkün olabilir. Bu yaklaşımlar, özcülük ve toplumsal inşacılık olarak ikiye ayrılabilir. Pickett özcülüğün tanımını aşağıdaki gibi yapmaktadır:

> Yirminci yüzyılın başında eşcinselliğin aşağı görüldüğü ve kriminalize edildiği bazı ülkelerde eşcinsel ilişkinin serbest bırakılması için mücadele veren bazı araştırmacılar ve eşitlik savunucuları tarihte eşcinsel eğilimleri bulunan ünlü kişilerin listelerini yayınlamaya başladılar. Bu listeler, adına ister "cinsel terslik" (*inversion*) isterse 'homoseksüellik' densin, cinsel çekimin temelinde yatan ortak bir tarihsel varlığa atıfta bulunuyordu. Bu yaklaşım (ya da birbiriyle akraba olan bu yaklaşımlar bütünü) genel olarak özcülük şeklinde adlandırılır (Pickett, 2011).

Özcüler "eşcinsellik tarihi" yazımının mümkün olduğunu savunurlar. Toplumsal ve kültürel değişimler sebebiyle Antik Yunan'da ya da farklı bir zaman diliminde, farklı kültürlerde yaşanan "eşcinsel" ilişkinin günümüz koşullarındaki "eşcinsellikle" farklı olduğunu kabul etmekle birlikte bu durumun eşcinselliğin cinsel kimlik olarak evrensel bir kategori olduğu gerçeğini değiştirmediğini ileri sürerler

(Pickett, 2011). Özcülerin insanların cinsel olarak ayrıldığı konusunda ısrar ettiklerini söyleyen Boswell, aynı zamanda özcü olmakla eleştirilmesine neden olan homoseksüel/heteroseksüel ayrımının evrenselliğini kabul etmektedir:

> Bazıları diğerlerinden daha çok veya az eğilime sahip olan birçok kategori insanın cinsel taksonomisini karakterize etmek için tasarlanabilir, fakat insan algılarının doğruluğu gerçekliği etkilemez. Heteroseksüel/homoseksüel ayrımı konuşmada ve düşüncede vardır, çünkü gerçeklikte de vardır: Bu ayrım cinsel taksonomistler tarafından icat edilmemiştir, fakat onlar tarafından gözlenmiştir (2001: 18).

Pickett (2011), özcü yaklaşımı "Bu görüşe göre homoseksüellik, kültürel ve tarihsel bir ürün olmaktan ziyade spesifik ve doğal bir tür cinsel çekime işaret eder" şeklinde açıklarken tam da toplumsal inşacıların (*social constructivist*) özcülüğü eleştirdikleri noktayı vurgulamaktadır. 1970'li yıllardan itibaren Michael Foucault'nun etkisiyle bazı araştırmacılar cinsel kategorilerin ve bu kategoriler sonucunda oluşan kimliklerin sınıf ilişkileri ve tarihsel birer inşa olan diğer güçler tarafından oluşturulduğunu ileri sürmeye başlamıştır. Cinsellik ve eşcinsel ilişkilerin toplumsal olarak yaratıldığına yapılan vurgu nedeniyle bu araştırmacılar "inşacı" olarak nitelendirilmişlerdir, ancak bu görüşün savunucuları genel olarak "tarihselcilik" kavramını tercih etmektedirler (Pickett, 2011). 1987 yılında Amsterdam'da yapılan eşcinsellik konferansında Carole Vance "Eşcinsellik, Hangi Eşcinsellik?" başlıklı konuşmasında toplumsal inşacıların cinselliğin doğası ile ilgili ufuk açıcı bir bakış açısı sunduğunu belirtir. Ancak toplumsal inşacıları "araştırma konusunun belirsizleştirilmesine" karşı uyarır:

> Sosyal yapısalcılık teorisinin cinsel eylemlerin, kimliklerin ve hatta arzunun kültürel ve tarihi faktörlerce tasarlandığını kabul ettiği ölçüde, inceleme konusu – cinsellik- belirsiz hale gelir ve gözden kaybolma tehdidi oluşturur. Eğer cinsellik her bir dönemde ve mekânda farklı olarak oluşturulmuşsa, bu terimi göreceli olarak anlamlı bir biçimde kullanabilir miyiz? Lezbiyen ve gey tarihini yakından ilgilendiren bir

> soru da: Yapısalcılar kendi kategorilerinin altını mı oymuşlardır? İncelenecek bir "şey" var mıdır? (Vicinus vd., 2001: 6)

Boswell, 1970'li ve 1980'li yıllarda yaptığı çalışmalarla eşcinsellik üzerine yapılan çalışmalara yeni bir tarihsel ve metodolojik boyut kazandırmasına rağmen konumu özcülerle-inşacılar arasında "belirsiz" bir alanda kaldığı için her iki görüşün savunucuları tarafından eleştirilmiştir. Boswell'in özcüler ve toplumsal inşacıların "eşcinsel tarihi" yazımıyla ilgili görüşlerini karşılaştırırken Vance'in toplumsal inşacıların "kendi kategorilerinin altını oyması" ile ilgili görüşlerine yaklaştığı görülmektedir:

> Azınlıkların tarihi karşımıza insafsız güçlükler çıkarır: sansür ve çarpıtma, kayıtların yokluğu ve zarar görmesi, insan duygularının ve davranışının kişisel ve özel yönleri hakkında yazma güçlüğü, tanımlama sorunları, bazı konuları seçmeyle ilgili siyasi tehlikeler, vb. Fakat nominalistler haklıysa ve realistler haksızsa, eşcinsel insanların tarihiyle ilgili sorunlar tamamen farklı olur: "Homoseksüel/heteroseksüel" ve 'eşcinsel/normal' kategorileri insan ruhunun gerçek yönleri olmaktan ziyade belirli toplumların icatlarıysa, eşcinsel tarihi diye bir şey yoktur. Eğer "eşcinsellik" yalnızca insanlar ona inanmaya ikna edildikleri zamanda ve yerde varsa, "eşcinsel" kişilerin yalnızca o belirli toplumlarda ve kültürde bir tarihleri olacaktır (2001: 19).

Bu görüşün savunucularının, tarih boyunca farklı zaman ve mekânlarda hemcinslerini çekici bulan ve cinsel temas yaşayan birçok insanın olabileceğine bir itirazları yoktur. Ancak Klasik Atina'daki cinsel ilişkiyi yaratan tarihsel koşullarla günümüzdeki koşullar aynı olamayacağından Klasik Atina'daki aynı cinsle olan ilişkilerin eşcinsel ilişki olarak tanımlanmasının Batılı ve modern bir bakış açısıyla tarihi açıklama çabasının sonucu olduğunu vurguladıklarını söylemek mümkündür. Bu görüşün savunucularından Halperin, "…sanki *garip bir şeymişçesine* 'eşcinsellik' tarihinin izini sürmeye kalkışmak yerine daha faydalı bir şekilde hemcinslerle cinsel temasın anlamının zaman içerisinde insan topluluklarının üyeleri tarafından çeşitli

şekillerde nasıl oluşturulduğunu analiz edebiliriz" (2001: 47) diyerek özcü yaklaşımın savunucularının toplumsal inşacılara yönelttiği "araştırma konusunun belirsizleşmesi" eleştirisine karşılık olarak toplumsal inşacıların araştırma nesnesini ortaya koymaktadır.

Boswell tarihsel bir kategori olarak eşcinsellik üzerine yürütülen bu tartışmalarla ilgili olarak Antik Yunan ve Roma'da cinsel yönelimlere dair bugünkü anlamda yaygın bir kategorilendirmenin olmadığını kabul etmekle birlikte konuyla kapsamlı olarak ilgilenen Platon, Athenaus ve diğer yazarların kişisel ya da toplu duyguları ve yönelimleri bazı terimler kullanarak ifade ettiğini hatırlatmaktadır (2001: 25). Boswell'in bu ifadeleri, toplumsal inşacıların cinsel kategoriler toplumsal olarak inşa edilmiş güçlerden bağımsız olamayacağı için "eşcinsellik tarihi"nin yazımının mümkün olmadığı görüşüne bir yanıt olarak değerlendirilebilir. Ancak bu noktada gözden kaçırılmaması gereken şey, toplumsal inşacıların bu kategorilerin varlığını reddetmekten öte bunların tarihsel ve toplumsal ilişkiler sonucunda ortaya çıktığını, bu anlamda farklı tarihsel ve toplumsal koşullar altında farklı anlamlar ifade edebileceğini ileri sürmeleridir. Pickett toplumsal inşacıların tarihsel ve toplumsal koşulların önemini vurgulayan bu doğrultudaki görüşlerini, "[b]u görüşün savunucularına göre seksin verili bir kültürel ve tarihsel anda nasıl örgütlendiği indirgenemez ölçüde (o ana) özgüdür/özeldir" diyerek açıkça ortaya koymuştur (Pickett, 2011). Belli sosyal yapıların cinsel varoluş biçimlerini yarattığını ve kültürden bağımsız bir cinsellik biçiminin olamayacağını belirten toplumsal inşacılar, tarihteki cinsel farklılıklar ve insan deneyimlerinin tek bir kavramsal çerçeve ile tanımlanamayacak kadar renkli olduğunu ileri sürerler. Cinsel yönelim kavramı ve deneyiminin dahi tarihin bir ürünü olduğunu ve tarihten bağımsız olarak

düşünülemeyeceğini vurgularlar (Pickett, 2011). Dolayısıyla Pickett'in (2011) belirttiği gibi, "…toplumsal olarak inşa edilmiş belirli bir cinsel yapı en iyi modern, Batılı bir kavram ve rol olarak ifade edildiğinde anlaşılabilir. Bu inşa sürecinden önce insanlar, aynı cinsten insanlara ilgili duyuyor olmalarına karşın gerçek anlamda 'homoseksüel' değildi". Bu bağlamda "eşcinsellik tarihi" yazımına önem veren birçok araştırmacının söz konusu tarihin yazımını başlattığı ve genellikle eşcinsel aşkın yüceltildiği bir dönem olarak araştırmalara damgasını vuran Antik Yunan'daki cinsel ilişkileri ve kategorileri değerlendirmek önem taşımaktadır. Antik Yunan'da cinsel yönelimle ilgili en yaygın varsayımlardan birisi kişinin her iki cinse karşı da cinsel çekim duyabileceğidir. Bir kişinin hemcinsinden veya karşı cinsiyetten birine cinsel ilgi duyması ahlâki bir konu olarak değil, tercih ya da beğeni olarak algılanmaktadır. Cinsiyet meselesinin sadece bir detay olarak görüldüğü, asıl önemli olanın cinsel çekim duyulan kişinin cinsiyeti değil karakterinin iyi olması ya da güzellik olduğunu gösteren birçok yazılı metne ulaşmak mümkündür (Pickett, 2011). Örneğin Plutarch *Erotikos*'ta (*Dialogue on Love*) "güzelliğin asil aşığı, nerede bir mükemmellik ve tanrı vergisi bir güzellik görürse, fizyolojik detaylardaki farklılıklara bakmaksızın ona kendini kaptırır" demektedir (Greenberg, 1988'den akt. Pickett, 2011). Antik Yunan'da cinsiyet önemli olmasa da cinsel davranışlarda ölçülülük önem taşımaktadır. Dönemin koşulları itibariyle cinsel davranışlarda ölçülü olmayı tanımlayan toplumsal anlayışın belki de en önemli koşulu statülerin uygunluğudur. Halperin, klasik Atina'daki cinsel arzunun kültürel ifadesi üzerine yaptığı araştırmasında, cinsel aktivitenin asimetrik bir ilişki olarak görüldüğünü, özellikle penetrasyona odaklanıldığını ileri sürmektedir (2001: 48). Cinsel birliktelikleri tanımlamak üzere kullanılan ifadeler, kişilerin cinsiyetinden ziyade

cinsel ilişki eyleminin kendisini tanımlar. Bu ifadelerden biri olan "'Seks yapmak' veya 'aktif cinsel haz almak' anlamına gelen *aphrodisiazein* fiili bile ihtiyatlı bir şekilde aktif ve pasif biçime ayrılmıştır" (Halperin, 2001: 48). Cinsel ilişkiye giren partnerlerin aktif ve pasif konumlarına verilen önem Winkler'ın "[b]u olayların bazılarında (konuşmak, boks yapmak, yarışmak, seks yapmak, işkence görmek, birinin en sevdiği Tanrıya iltifat etmesi) ikinci taraflar yok değildir, fakat bu eylemlerin başarıyla yerine getirilmesi ikinci bir tarafın bırakın yararına, işbirliğine bile bağlı değildir" şeklindeki yorumunda da açıkça görülmektedir (Winkler, 1990'dan akt. Halperin). Halperin ayrıca Klasik Atina'da cinsel aktivitenin hükmetme ile bağdaştırıldığını, "aktif" ve "pasif" olarak tanımlanan partnerlerin toplumsal olarak üstün olanla aşağı seviyede olanın ilişkisinin efendi-hizmetkâr ilişkisinin bir boyutu olarak algılandığını belirtmektedir (2001: 48). Antik Yunan'da kimin "aktif" kimin "pasif" rol aldığı da önem taşımaktadır, çünkü "pasif" olmak sadece alt kademeler, yani kadınlar, köleler ve henüz yurttaş olmamış genç erkekler için uygun görülmektedir; toplumsal yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi sadece özgür erkekler tam statü sahibidir (Pickett, 2011). "Öyleyse klasik Atina'da cinsel partnerler iki farklı türdeydi – erkek ve dişi değil, aktif ve pasif, hükmedici ve teslimiyetçi" (Halperin, 2001: 50).

> Bu nedenle eşcinsel ilişkilerde kültürel olarak en uygun olan, *erastes* olarak adlandırılan 20-30 yaşlarındaki olgun erkeklerle sakalları henüz çıkmamış *eromenos* ya da *paidika* olarak adlandırılan oğlanlar arasındaki ilişkidir. Bu ilişkilerde kur yapma, hediyeler verme ve diğer kurallar vardır. Erastes, genç oğlana sadece cinsel ilişki için yaklaşmadığını, asil bir ilgisi olduğunu göstermelidir. Oğlanlar da ilişkiyi hemen kabul etmezlerdi. Birden çok talipleri varsa en fazla ilgi ve dikkat göstereni seçerlerdi. [...] İlişki, genç oğlan yetişkinliğe ulaştığında bitmeliydi. Yetişkin olduktan sonra bir erkeğin itaatkâr role devam etmesi sorunlu görülse de birçok yetişkin erkek arasında ilişki görülmekteydi. Pasif rol sorunlu görülürken, bir erkeği

> etkilemek maskülen bir tavra sahip olmanın işaretiydi. [...] Plato *Symposium*'da Thebes'deki 500 kişilik The Sacred Band of Thebes adındaki eşcinsel aşk yaşayan bir alayı savunur ve bunların kahramanlıklarından bahseder (Pickett, 2011).

Antik döneme ilişkin çalışmalarda kadınların cinsel yaşamı ve kadın "eşcinselliği"ne dair verilerin olmaması elbette o dönemde kadınların hemcinsleriyle duygusal ve cinsel ilişkiler yaşamadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin, MÖ altıncı yüzyılda yaşamış şair Sappho'nun şiirlerinde kadınlara duyulan aşk ve kadınlar arasındaki cinsel birliktelikler ifadesini bulmuştur. Édouard-Henri Avril'in Sappho'yu başka bir kadınla cinsel ilişkiye girerken resmettiği tablosu, bu ifadelerin sanattaki yansımalarından biri olarak okunabilir. Sappho'nun doğduğu Lesbos (Midilli) adası da, lezbiyen kelimesinin türediği etimolojik kökeni meydana getirir (http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=lesbian&searchmode=none). Kadınlar arasındaki eşcinsel ilişkilerin tarih yazımında kendine çok az yer bulabilmesinin sebebi olarak, erkek egemen tarih yazımının kadınları ve kadınların cinselliğini göz ardı etmesi gösterilebilir.

Antik Roma'da cinsellikle ve "eşcinsel" ilişkilerle ilgili konularda Antik Yunan'la benzer özellikler görülmektedir (Pickett, 2011). Ancak İmparatorlukta, Roma toplumunun cinsellikle ilgili tutumları, Hristiyanlık etkili olmadan önceki sosyal ve ekonomik karışıklıktan dolayı yavaş yavaş olumsuzlaşmıştır (Pickett, 2011).

1.2. Batıda LGBTİ Hareketinin Gelişim Süreci ve Kullanılan İletişim Mecraları

Eşcinsellere ilişkin toplumsal yargılar, tarihsel ve kültürel olarak farklılık göstermiştir. Eşcinsellerin toplumsal önyargıları yıkmak üzere yürüttükleri örgütlü

mücadelenin ilk örnekleri ise on dokuzuncu yüzyılın sonunda karşımıza çıkmaktadır. Bu döneme kadar eşcinsellik ve eşcinseller, bireysel düzeyde kalan birkaç itiraz dışında, günahla, yasakla ve tabulaştırılarak yargılanmıştır. Ortaçağ boyunca yaşanan bu baskılar aynı zamanda, Avrupa'nın kimi büyük şehirlerinde eşcinsel altkültürlerinin oluşmasına imkân sağlamıştır. Ortak deneyimler etrafında örülen bu altkültür, sonradan oluşacak örgütlü hareketin de zeminini hazırlamıştır.

Eşcinsel ilişkiye girmenin çoğunlukla ölümle cezalandırıldığı Ortaçağ'da eşcinsellik genellikle bir ahlâki bozukluk ve günah olarak tanımlanır ve hemcinsiyle cinsel ilişkiye giren kimselerin şeytan tarafından ele geçirilmiş olduğuna inanılır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıla kadar eşcinsel birlikteliğin doğal yasaya tezat oluşturduğu fikrinden hareketle, bu "doğal durum"un sınırlarının dışına çıkanlar sapkınlıkla suçlanarak cezalandırılmıştır. Tarif edilen bu "doğal durum", yalnızca eşcinselliği değil, heteroseksüel ilişkilerdeki "doğal" (vajinal) olmayan cinsel aktiviteleri de kapsamaktadır (Pickett, 2011). Eşcinsellik de dâhil olmak üzere doğal düzene aykırı olan cinsel davranışların tamamı sapkınlık (sodomi) olarak adlandırılmış ve cezalandırılmıştır. İdam, işkence ve hadım etme gibi cezalar Avrupa'nın pek çok ülkesinde uygulanmış, özellikle de siyasal alanda rekabet içinde olan aktörler arasında bir diğerine yöneltilen "eşcinsellik" ithamı ve suçlaması, bu kişilerin itibarını sarsmanın bir aracı olarak sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin 1307 – 1327 yıllarında hüküm süren İngiltere Kralı II. Edward, Piers Gaveston ile eşcinsel ilişkiye girdiği gerekçesiyle suçlanmıştır (Burgtorf, 2008: 31-51).

Eşcinsel ilişkilerin birer tabu halini almasındaki önemli uğraklardan biri de, yapılan hukuki düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerin bilinen ilk örneği 1075 tarihli Asur Yasaları'dır. Bu yasanın 20. maddesi "Eğer bir erkek, silah arkadaşıyla cinsel

ilişkiye girerse hadım edilir" hükmünü içerir[10]. On üçüncü yüzyıldan itibarense özellikle dönemin en ünlü âlimlerinden St. Aquinas'ın yazıları ile birlikte, eşcinselliği günah ve suç ilan eden genel bir çerçeve oluşmuştur (Pickett, 2011). Bu dönemde eşcinselliğin, doğal yasaya aykırılık teşkil eden diğer tüm cinsel eylemlerle birlikte ele alındığı görülür. 1288 yılında Bologna'da yürürlüğe giren bir yasa "Eğer bir erkek, başka bir erkekle cinsel ilişkiye girerse, aktif ya da pasif rolde olup olmadığına bakılmaksızın yakılarak öldürülür. Ancak pasif olan taraf bu ilişkiye zorlanmışsa veya reşit değilse ceza almaz" hükmünü içermektedir (akt. Rice, 2004: 6).

İngiltere'de 1533 yılında eşcinselliği seküler hukuk çerçevesinde suç ilan eden ilk yasalardan biri olan "Buggery Act"in yürürlüğe konması ise, eşcinselliği "günah" statüsünden çıkarıp "yasal suç" statüsüne sokan önemli yapısal değişimlerden biridir[11]. Bu kanunun önemi, geçmişte Kilise'nin mahkemelerinde görüşülen ve karara bağlanan eşcinsel ilişkilerle ilgili davaların, seküler hukukun kapsamına alınmış olmasıdır. Bu kanuna göre eşcinselliğin cezası, idamdır. Bu döneme kadarki yasalarda cinsel suçlar çoğunlukla zina ekseninde ele alınmış, bu tarihten sonra ise eşcinsellik "resmen" suç halini almıştır. Bu çerçevede eşcinsel ilişkiye girenlerin yalnızca doğal yasaya karşı gelmedikleri, aynı zamanda Krallığın yasalarına karşı geldikleri ilan edilmiştir. 1607 yılında alınan bir mahkeme kararıyla sodomi (sapkınlık) vatan hainliği olarak kabul edilmiştir (Mann, 2007: 3). Bu dönemde Avrupa'nın diğer ülkelerinde de eşcinselliğin ağır cezalara çarptırıldığı

[10] Yasanın diğer maddeleri için bkz. Fordham Üniversitesi, Çevrimiçi Antik Tarih Kaynak Kitabı, http://legacy.fordham.edu/halsall/ancient/1075assyriancode.asp.

[11] Buggery Act yalnızca eşcinselliği değil, "normal" kabul edilen cinsel ilişki tanımının dışında kalan her tür ilişkiyi yasaklamıştır (bkz. http://rictornorton.co.uk/homopho5.htm).

görülmektedir. 1616 yılında Malta'da bir İspanyol askerle Maltalı genç bir erkek, eşcinsel ilişkiye girdikleri gerekçesiyle yakılarak öldürülmüştür (http://rictornorton.co.uk/homopho5.htm). Bu dönemde bir yasak ve günah olarak kodlanan eşcinsellik imgesinin neredeyse tamamıyla eşcinsel erkekler etrafında şekillendiği görülmektedir.

Kadın eşcinseller, görece daha az baskıyla karşılaşmıştır; bunun temel sebeplerinden biri ise kadınlar arasındaki eşcinsel ilişkilerin daha "zararsız" görülmesidir. Bununla birlikte pek çok kadın eşcinsel dinin ve yasaların baskısından kurtulamamıştır. Tarihte eşcinsel ilişkiye girdiği gerekçesiyle öldürüldüğü bilinen ilk kadın 1477 yılında Speyer'de (Almanya) idam edilen Katherina Hetzeldorfer'dir[12]. İki yıl boyunca etrafındaki insanlara "kız kardeşim" diye tanıttığı iki kadınla birlikte yaşayan Hetzeldorfer, bu kadınlardan birinin ihbarı üzerine mahkemeye çıkarılmış ve mahkemede başka kadınlarla da birlikte olduğu ortaya çıkmıştır. Şahit olarak dinlenen ve yaşadıkları ilişkiyi tüm detaylarıyla anlatan kadınların ifadeleri neticesinde, her ne kadar işlenen suçun bir adı olmasa da Katherina'nın Rhine nehrinde boğularak idam edilmesine karar verilmiştir. En aşağılayıcı idam şekillerinden biri olarak görülen ve erkeklere nadiren uygulanan bu cezanın verilmesi, mahkemenin Katherina'nın cinsel kimliğini tanımadığını da göstermektedir. Bu döneme kadar kadınlar arasında bu tür bir ilişkinin olabileceği tahayyül dahi edilmediğinden, bu mahkemenin sonucu toplumsal açıdan büyük bir şoku da beraberinde getirmiştir (Puff, 2000: 41-61).

[12] Katherina Hetzeldorfer'in mahkemesi ve Ortaçağ'da cinsellik üzerine daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Crawford, Katherine (2007). *European Sexualities: 1400-1800*. New York: Cambridge University Press. s. 162. ve Puff, Helmut (2003). *Sodomy in Reformation Germany and Switzerland, 1400-1600*. Chicago: The University of Chicago Press. s. 32-33.

Eşcinselliğin Batıda seküler hukuk bağlamında suç kapsamından çıkarılması ise 1900'lü yılları bulmuştur. Bununla birlikte bugün dünyada pek çok ülkede eşcinsellik halen yasa kapsamında suç olarak görülmeye devam etmektedir[13].

Eşcinselliğin özellikle Klasik çağlara dönük ilgi ve hayranlığın arttığı Rönesans'tan itibaren sanat yapıtlarındaki artan temsili, hem eşcinselliğin bu dönemde yaygın olarak görülen, toplumda ve sanatta bir karşılığı olan bir olgu olduğunun, hem de eşcinsel altkültürlerin yavaş yavaş şekillenmeye başladığının göstergesidir. On üçüncü yüzyıldan itibaren eşcinsellere dönük baskının artması, eşcinsellerin sanatta giderek daha fazla temsil edilmesini beraberinde getirmiştir. Michelangelo (1532), Rubens (1611), Rembrandt'ın (1635) Zeus'un Ganymede'e duyduğu aşkı anlatan tabloları; daha geç dönemlerde Jean Broc (1801) ve Giovanni Battista Tiepolo'nun (1752-3) Apollo ile Hyacinth'in aşkını tasvir eden tabloları; Gavin Hamilton'un Patroclus'un ölümünün ardından Achilles'in yaşadığı kederi anlatan tablosu (1760-63), eşcinsel aşkı merkezine alan bilinen en önemli eserler arasındadır[14].

1.2.1. Örgütlü Mücadelenin Başlangıcı: *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee*

Eşcinsellerin hayatın çeşitli alanlarındaki ayrımcılığın ortadan kaldırılması, eşcinseller arasındaki karşılıklı rızaya dayalı ilişkileri suç sayan ve cezalandırılmasını

[13] International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA), Mayıs 2015'te yayınlamış olduğu "Devlet Destekli Homofobi" başlıklı raporunda eşcinsel ilişkinin suç kabul edildiği ülkeleri ve bu ülkelerdeki uygulamaları ele almaktadır. Raporun tam metni için bkz. http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_State_Sponsored_Homophobia_2015.pdf

[14] Rönensans'ta eşcinselliğin sanatsal ifadesi için bkz. Saslow, James M. (2001). "Rönesans'ta Eşcinsellik: Davranış, Kimlik ve Sanatsal İfade." *Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Vicinus vd. (der.) içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi. s. 90-104.

öngören kanunların iptal edilmesi gibi taleplerle ve hem ayrımcılığın sonlandırılması hem de bu kanunların yürürlüğe girmesine ve uygulamaya konmasına imkân sağlayan toplumsal normların değiştirilmesi hedefiyle yürüttükleri örgütlü mücadelenin tarihini on dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru, 1897 yılında Almanya'da *Wissenschaftlich-humanitäres Komitee*'nin (*Bilimsel-İnsani Komite*) kurulması ile başlatmak mümkündür. 1896 yılında ilk eşcinsel dergisi *Der Eigene*'nin kurulması ve Magnus Hirschfeld'in *Sappho und Sokrates* adlı kitabının yayınlanması, bu Komite'nin kurulmasının koşullarını hazırlayan gelişmeler olarak görülebilir (Adam, 1987: 18). Bir tıp doktoru ve seksoloji[15] uzmanı olan Magnus Hirschfield öncülüğünde kurulan bu komite, 1933 yılında Naziler tarafından kapatılıncaya dek, eşcinsel kadın ve erkeklerin haklarını savunan öncü örgütlerden biri olmuştur (17). Daha sonraki dönemlerde kurulan birçok eşcinsel hak örgütü gibi yasal düzenlemeleri merkezine alan Bilimsel-İnsani Komite, 175. Madde'nin kaldırılması için kampanyalar yürütmüştür[16]. Komite'nin ilk icraatlarından biri, 175. Madde'nin kaldırılmasına dönük bir imza kampanyası başlatmak olmuştur. Alman Sosyal Demokrat Partisi lideri August Bebel, Thomas Mann, Stefan Zweig, Karl Jaspers, Karl Kautsky, Martin Buber ve Albert Einstein'ın da aralarında bulunduğu 6 binden fazla kişinin destek olduğu bu kampanya (Adam, 1987: 19), eşcinsellere dönük ayrımcılıklara karşı yürütülen ilk örgütlü eylemliliklerden birini meydana getirmiştir.

---

[15] Özellikle on dokuzuncu yüzyılın sonunda ve yirminci yüzyılın başında oldukça popüler olan seksoloji çalışmaları, insanların cinsel davranışları üzerine yoğunlaşmıştır. Seksoloji araştırmalarının bulguları, cinsel özgürleşme hareketinin hem kaynaklarını hem de araçlarını ortaya çıkarmıştır.

[16] Komite'nin kaldırılması için mücadele ettiği, 1871 yılından beri yürürlükte olan ve birkaç kez değiştirilmesine karşın özü itibariyle "erkekler arasındaki cinsel ilişkilerin hapisle cezalandırılması" hükmünü içeren meşhur 175. Madde ancak 1994 yılında kaldırılmıştır. Kanunun yürürlükte kaldığı dönem boyunca yüzbinlerce eşcinsel değişen cezalara çarptırılmıştır. Eşcinsel ilişkileri yasal düzeyde suç ilan eden kanunların en bilinenlerinden biri olan 175. Madde, 2000 yılında aynı adı taşıyan bir belgesele de konu olmuştur. 175. Maddenin tarihi, uygulanışı ve feshedilişiyle ilgili olarak bkz. Kaczorowski, 2004 (http://www.glbtqarchive.com/ssh/paragraph_175_S.pdf).

Her ne kadar Komite'nin yasanın kaldırılmasına dönük kampanyası başarıya ulaşmasa da, yirminci yüzyılın başında Almanya'daki göreli cinsel özgürlüğün oluşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. 1922 yılına gelindiğinde 25 ayrı şubesi olan Komite, Hollanda ve Avusturya'da da faaliyetler yürütmeye başlamıştır (Adam, 1987: 20).

1914 yılında Bilimsel-İnsani Komite'ye benzer bir oluşum da İngiltere'de kurulmuştur. Aralarında Edward Carpenter'ın da bulunduğu bir grup eşcinsel, Almanya'daki Bilimsel-İnsani Komite'ye benzer bir örgütlenmenin İngiltere'de de kurulması için 1913 yılının yaz aylarından itibaren çalışmalar yürütmüştür (Barrett, 1998: 112). 1914 yılında "Üçüncü Cinsiyet"[17] üzerine bir konuşma yapmak üzere İngiltere'ye gelen Magnus Hirschfeld'le Komite'nin bir şubesinin de İngiltere'de açılmasına yönelik görüşmeler yapılmıştır. Ancak Carpenter ve arkadaşları, İngiltere'de ayrı bir oluşumun kurulmasına karar vermiş ve *The British Society for the Study of Sex Psychology* (*İngiltere Seks Psikolojisi Araştırmaları Derneği*) Edward Carpenter'ın başkanlığında 1914 yılında kurulmuştur (Blasius ve Phelan, 1997: 179). Derneğin kuruluş toplantısına 70 kişi katılırken, kendisi de bir eşcinsel olan Laurence Housman, Derneğin kuruluş amacını şu sözlerle açıklamıştır:

> Amacımız daha önce sorgulanmamış şeyleri sorgulamaktır. Amacımız bu konuları ve bu konulara ilişkin yasalar koyan otoriteleri incelemektir... Bu araştırmalarımızı bir arada ve korkusuzca, dürüstçe çalışacak erkekler ve kadınlar olarak yürüteceğiz... ("Genel Amaçlar" Madde 4. akt. Barrett, 1997: 113).

Kadınların ilk günden itibaren aktif bir şekilde içinde yer aldığı Dernek, eşcinsellere dönük yasal yaptırımların kaldırılması amacıyla çeşitli faaliyetler

[17] Üçüncü Cinsiyet kavramı ilk kez Platon'un *Symposium* adlı eserinde kullanılmıştır. Aynı dönemlerde Manu Yasalarında da üçüncü cinsiyet kavramından söz edilmektedir. Kavramın tarih boyunca kullanımına ilişkin genel bir özet için bkz. http://foreignpolicy.com/2014/06/30/third-gender-a-short-history/.

yürütmüş, yayınladığı çok sayıda kitapçıkla, toplumda eşcinsellere dönük önyargı ve nefretin giderilmesi için mücadele etmiştir. Bu kitapçıkların ilki Hirshfeld'in "Üçüncü Cinsiyet Hakkında İnsanların Bilmesi Gereken Şeyler Nelerdir?"[18] başlıklı broşürünün kısaltılmış bir tercümesidir. Tercümeyi İngiltere'de kadınların oy hakkı mücadelesinin önemli isimlerinden biri olan Cicely Hamilton yapmıştır (Barret, 1997: 114). Faaliyetleri genel olarak insanların eğitilmesine ve başta eşcinsellik olmak üzere çeşitli konularda tartışmalar yürütülmesine yönelik olan Dernek, eşcinsellere yönelik baskıyı, genel olarak toplumda cinselliğe dair yargılar bağlamında ele almayı amaçlamış, bu çerçevede kadın hakları, doğum kontrolü, boşanma kanunu reformu, evlilikteki cinsel sorunlar, cinsiyet hormonları, cinsellik eğitimi gibi konuları da tartışmalarına ve yayınlarına dâhil etmiştir (Blasius ve Phelan, 1997: 179).

Bu örgütlerin bir benzeri de 1924 yılında Henry Gerber'ın[19] öncülüğünde Chicago'da kurulan *Society for Human Rights* (İnsan Hakları Topluluğu) adlı kuruluştur (Gianoluis, 2006: 1-6). The British Society for the Study of Sex Psychology gibi, ilhamını Magnus Hirschfeld'in çalışmalarından alan topluluk ABD'de kurulan ilk eşcinsel hak örgütüdür. Topluluk az sayıdaki üyesine dağıtmak üzere *Friendship and Freedom* (Dostluk ve Özgürlük) adlı bir bülten de çıkarmıştır. 1925 yılında üyelerden birinin eşinin topluluğun faaliyetlerini polise ihbar etmesi

[18] Almanya'da ilk baskısını 1901 yılında yapan bu broşür, 10 yıllık bir zaman diliminde tam 50.000'lik satış rakamına ulaşmıştır. Hirschfeld broşürün giriş kısmında şöyle yazmıştır: "Herkes özünde maskülen olduğu düşünülen kimi fiziksel ve mental özelliklerin sıklıkla kadınlarda da görüldüğünü; özünde feminen olan kimi özelliklerin erkeklerde de bulunduğunu akılda tutmalıdır" (akt. Barret, 1997: 114).

[19] 1920-23 yılları arasında ABD'nin Almanya'daki İşgal Birliği'nde asker olan Henry Gerber, özellikle Bilimsel-İnsani Komite ile yakın ilişkiler kurmuş, Komite'nin yayınlarını okumuş, ABD'ye dönüşünde birkaç arkadaşıyla birlikte gey ve lezbiyenlerin haklarını savunmak amacıyla The Society for Human Rights'ı kurmuştur (Gianoluis, 2006: 1-6).

üzerine düzenlenen baskında Gerber ve arkadaşları tutuklanmış ve topluluğun faaliyetleri fiili olarak durdurulmuştur (Adam, 1987: 42). Faaliyetleri ancak bir yıl kadar süren ve üyelerinin sınıfsal konumu nedeniyle etki alanı oldukça dar olan bu topluluğun ABD'deki eşcinsel kurtuluş hareketinin gelişimi bakımından sahip olduğu en önemli rol, sonraki girişimlere verdiği ilhamdır. Her tür hak temelli örgütlenmenin yoğun bir baskıyla karşılaştığı bir dönemde kurulan topluluk, Gerber'in ifadesiyle karşılarına dikilen önyargı duvarının altında ezilmiştir[20].

İkinci Dünya Savaşı öncesinde farklı ülkelerde benzer kaygı ve taleplerle ortaya çıkan bu girişimler, eşcinsel kurtuluş hareketinin evrensel niteliğini ortaya koyar niteliktedir. Eşcinsel ilişkinin yasal düzeyde suç kabul edildiği ve büyük bir toplumsal tabu olduğu bu dönemde ortaya çıkan irili ufaklı örgütlenmeler, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren güçlü bir toplumsal muhalefet hareketi halini alan eşcinsel kurtuluş hareketinin ilk örgütlü mücadele deneyimlerini oluşturmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, bu dönemde hareketin öne çıkan siyasal iletişim faaliyetleri arasında çeşitli dergi ve kitapçıkların yayınlanması, derneklerin kurulması ve özellikle yasal reform talebiyle imza kampanyalarının düzenlenmesi yer almaktadır. Dergi ve kitapçıklar esas olarak, eşcinselliğin ne olduğunu anlatmaya odaklanan ve eşcinsellere dönük önyargıların ortadan kaldırılmasını hedefleyen girişimlerdir. Bu yayınlar etrafında bir araya gelen insanlar tarafından oluşturulan dernek vb. oluşumlarsa hem eşcinsellik üzerine çeşitli araştırmalar yapmış, hem de çeşitli kampanyalar düzenlemiştir. Bu kampanyalardan biri olan imza kampanyaları ise, toplumda belli bir tanınırlığı ve saygınlığı olan insanları eşcinsellere dönük

[20] İfade tam olarak şöyledir: "Karşımızda umursamazlık, ikiyüzlülük, alçaklık ve yozlaşmışlıkla örülmüş katı bir duvar duruyordu. [Savaşı] bu duvar kazandı" (Katz'dan akt. Adam, 1987: 42).

baskıların ortadan kaldırılması mücadelesine dâhil ederek, hareketin taleplerini daha görünür kılmayı hedeflemiştir. Bu şekilde ilk temelleri atılan örgütlü mücadele ve özellikle Almanya ve Fransa gibi ülkelerde görülen göreli özgürlükçü ortam, 1930'lu yıllarda yerini, birkaç on yıl boyunca sürecek yoğun bir baskı ve katliam döngüsüne bırakmıştır.

İlk eşcinsel örgütlenmelerinin görüldüğü, büyük şehirlerde eşcinsel alt-kültürün giderek daha fazla görünürlük kazandığı bu dönemde eşcinsellerin "serbestçe" yaşadıklarını söylemek yanlış olacaktır. Nitekim eşcinsel kurtuluş hareketinin ilk örgütlü deneyimlerine öncülük eden Hirschfeld ve arkadaşları, yoğun bir şiddet ve baskıyla karşı karşıya kalmıştır. 1928 yılında Nasyonel Sosyalist Parti, yaklaşan seçimler öncesinde eşcinsellere karşı duruşunu şu sözlerle dile getirmiştir: "Eşcinsel ilişkiyi aklına getiren biri bile bizim düşmanımızdır" (Steakley'den akt. Adam, 1987: 49).

1933 yılında Nasyonel Sosyalist Parti'nin iktidara gelmesiyle, eşcinselliği suç ilan eden 175. Maddenin yürürlükte olmasına karşın Weimar Cumhuriyeti altında görece özgürlükçü bir ortamda ilk örgütlenme deneyimlerini hayata geçiren eşcinseller, korkunç bir kıyımla karşı karşıya kalmıştır. Hitler'in 30 Ocak 1933 tarihinde Şansölye sıfatıyla iktidara gelmesinden yaklaşık 4 ay sonra eşcinsellere dönük kıyım başlamış, Bilimsel-İnsani Komite, ülkede yer alan diğer tüm insan hakları organizasyonları ile birlikte kapatılmış, üyeleri tutuklanmıştır (http://www.homocaust.org/). Saldırının başladığı sırada bir konuşma yapmak üzere yurtdışında bulunan Hirschfeld'in Seksoloji Enstitüsü Nazi yanlısı öğrenciler tarafından yağmalanırken, binlerce sayfalık araştırma dökümanları, binlerce fotoğraf ve kitap Berlin'de sokak ortasında yakılmıştır (http://www.ushmm.org/). Eldorado

gibi gey barlar ve *Die Freundschaft* (*Dostluk*) gibi dergiler kapatılmıştır. 28 Haziran 1935'te 175. Madde yeniden düzenlenmiş ve eşcinsel ilişkiye girme niyeti ve düşüncesi dahi suç kabul edilerek eşcinsellerin toplu kıyımı için "yasal" bir zemin oluşturulmuştur (http://www.ushmm.org/).

Nazi Partisi'nin "üstün Aryan Irk" tarifi dışında kalan tüm gruplarla birlikte, özellikle de Nazizmin maskülen erkek tarifine doğrudan tehdit oluşturan eşcinsel erkekler soykırımla karşılaşmıştır[21]. Çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu toplamda yaklaşık 100.000 eşcinsel öldürülürken, toplama kamplarına gönderilen 15.000 civarında eşcinselin mâhkum üniformalarının ön ve arka yüzüne cinsel yönelimlerini belirtmek amacıyla Pembe Üçgen[22] (*Rosa Winkel*) iliştirilmiştir (http://www.homocaust.org/). Naziler aynı zamanda eşcinselliğin tedavisi mümkün bir hastalık olduğuna inandığından, eşcinselliği ortadan kaldıracak çeşitli "tedavi" yöntemleri de geliştirmiştir (http://www.ushmm.org/). Örneğin hadım edilmeyi kabul eden eşcinseller daha kısa süreli cezalar almıştır. Buna ek olarak eşcinseller üzerinde gerçekleştirilen kimi deneyler kalıcı hasarlara ve bazı durumlarda ölüme sebep olmuştur (http://www.ushmm.org/).

---

[21] Holokost sırasında gerçekleşen toplu eşcinsel kıyımlarının "soykırım" olarak isimlendirilmesine ilişkin bir tartışma için bkz. Porter, Jack Nusan (1998). "Genocide of Homosexuals in the Holocaust". University of Minnesota, Center for Holocaust & Genocide Studies. http://chgs.umn.edu/educational/homosexuals.html

[22] Tutuklanarak toplama kampına getirilenler, üniformaları üzerine iliştirilen farklı renklerdeki üçgenlerle ayırt edilmiştir: Suçluların yeşil, komünistlerin kırmızı, göçmenlerin mavi, "asosyallerin" siyah, Yahova Şahitlerinin mor, Çingenelerin kahverengi, Yahudilerin sarı, eşcinsellerinse pembe üçgen taşımaları zorunlu kılınmıştır (Lautmann'dan akt. Adam, 1987: 53). Pembe üçgenler, daha kolay ayırt edilebilmeleri için diğer üçgenlere göre 2 cm daha büyüktür (http://www.homocaust.org/). Pembe üçgen özellikle 1970'li yıllardan sonra, hem Holokost sırasında hayatını kaybeden eşcinselleri anmak amacıyla, hem de eşcinsel kimliğinin gururla sahiplenilmesinin bir ifadesi olarak eşcinsel kurtuluş hareketinin sembollerinden biri haline gelmiştir.

Resim 1: Aucshwitz Toplama Kampı'nda bulunan bir tutuklu, mâhkum üniforması üzerinde eşcinsel kimliğini belirten Pembe Üçgen taşıyor. *Fotoğraf: United States Holocaust Memorial Musem, www.ushmm.org.*

Holokost 1920'li yılların başında Almanya'da serpilen gey altkültürü tamamıyla ortadan kaldırırken, sistematik katliamlar ve yoğun ideolojik kontrol, eşcinselliğin çok uzun bir süre boyunca bir "hastalık", "günah" ve "suç" olarak görülmesine neden olmuştur (Adam, 1987: 55). Holokost'un yarattığı yıkım, yalnızca Almanya'da değil, dünyanın pek çok yerinde 1930'lu ve 1940'lı yıllar boyunca eşcinsel kurtuluş hareketinin geri çekilmesine neden olmuştur. 1950'li yıllarla birlikte, özellikle ABD'de yeni örgütlenmeler yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır.

1.2.2. Savaş Sonrası İlk Örgütlenme Faaliyetleri ve Yayınlar

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllar, Nazizm'in yenilgiye uğratılmış olmasına karşın, Batı Avrupa ve ABD'de muhafazakâr hükümetlerin iktidara geldiği ve eşcinseller üzerinde baskının devam ettiği yıllardır. Özellikle ABD'de McCarthycilik olarak bilinen ve başta Komünistler olmak üzere tüm toplumsal

muhalefet gruplarına yöneltilen çeşitli suçlamalar, soruşturmalar, fişlemeler ve tutuklamalarla şekillenen ve 1940'lı yılların sonundan 1950'lerin ortalarına kadar süren dönemde "vatan hainliği" ile suçlanan pek çok kişinin açık veya dolaylı bir biçimde "eşcinsel" olduğu vurgulanmış, paranoya atmosferi eşcinsellere yönelik nefretle şekillenmiştir (Prono, 2004: 1). Bu dönemde eşcinseller "hastalıklı", "cinsel sapkın" ve "günahkâr" olarak nitelendirilmeye devam etmiştir. Savaşı takip eden yıllarda ortaya çıkan ilk örgütlenmeler, savaşın getirdiği yıkım ve hayal kırıklığı atmosferinde çalışmalarını yürütmüştür. Savaş sonrası dönemdeki erken örgütlenmelerin başında, 1950-51 yılında Harry Hay tarafından kurulan *Mattachine Society* (Kaczorowski, 2004: 1) ile 1955 yılında San Francisco'da kurulan *Daughters of Bilitis* gelmektedir (Theophano, 2004: 1).

Savaşı takip eden yıllarda yavaş yavaş filizlenen hareket, eşcinsel kurtuluş hareketi literatüründe "*homophile movement*" (*homofil hareket*) olarak adlandırılmıştır (Pettis, 2008: 1). 1969 yılında gerçekleşen ve harekete yeni bir nitelik kazandıran Stonewall isyanına kadar eşcinsellerin kurdukları örgütlenmeler ve izledikleri siyasal stratejiler bu ifade ile tanımlanmıştır[23].

Bu dönemin önemli örgütlerinden biri olan Mattachine Society 1950-51 yılında, gey aktivist ve Komünist Parti üyesi Harry Hay ve yedi arkadaşı tarafından Los Angeles'ta (Kaliforniya) kurulmuştur (Kaczorowski, 2004: 1). Grup adını ortaçağlarda köy köy gezerek maskeli performanslar ve tiyatro oyunlarıyla toplumdaki eşitsizliklere dikkat çeken *Société Mattachine*'den almıştır. Bu ismin seçilmesinin ardındaki neden "eşcinsellerin, bilinmeyen ve anonim, maskeli kişiler

[23] "Homophile Movement" hakkında detaylı bilgi için bkz. Pettis, Ruth M. (2008) "Homophile Movement, U. S.". GLBTQ Archives. Claude Summers (der.) içinde. http://www.glbtqarchive.com/ssh/homophile_movement_S.pdf.

olduğu" düşüncesidir (Kaczorowski, 2004: 1). Eşcinselleri kültürel bir azınlık olarak niteleyen Mattachine Society, 1952 yılında Los Angeles'ta eşcinsellere yönelen ve medyada görmezden gelinen polis şiddetini, eşcinsellerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde el ilanları dağıtarak duyurmaya ve protesto etmeye çalışmıştır (William A. Percy'nin kişisel arşivi, http://williamapercy.com/wiki/images/Mattachine.pdf). Bu eylemin yarattığı destek dalgası ve olumlu havanın da etkisiyle, topluluk bir sonraki yıl çeşitli eğitim faaliyetleri ile eşcinsellere yönelik ayrımcılıkla ilgili olarak toplumun geri kalanını bilgilendirmeyi amaçlamıştır. 1953-1968 yılları arasında yayınladıkları *ONE* ve 1955-1965 yılları arasında yayınladıkları *Mattachine Review* adlı dergilerle ülke çapında tanınır hale gelen Mattachine Society, aynı isimle farklı şehirlerde kurulan, fakat bazıları doğrudan örgütle ilgili olmayan bir dizi başka oluşuma da ilham vermiştir (William A. Percy'nin kişisel arşivi, http://williamapercy.com/wiki/images/ Mattachine.pdf). Topluluk özellikle 1950'li yılların ortasında medyanın ve hükümetin hedefi haline gelmiş, artan baskılar sonucunda kurucu kadro topluluktan istifa edip yerini daha muhafazakâr bir yönetime bırakmıştır. Topluluğun kuruluş aşamasında ortaya konan gey taban örgütlenmelerinin kurulması hedefi bir kenara bırakılırken, yeni ekip yapılacak reformlara destek toplamak üzere psikolog ve psikiyatristlerle işbirliği yapma yoluna gitmiştir. Üye sayısı bir ara 2000'e yaklaşan topluluğun gücü epey düşmüştür; öyle ki 1954 yılındaki tartışma grubu toplantısına sadece 42 üye katılmıştır (Kaczorowski, 2004: 2). Grup 1970'li yıllarda radikalleşen gey hareketinin taleplerine cevap verememiş ve dağılmıştır.

Bu dönemde faaliyet gösteren bir başka önemli örgüt de, 1955 yılında lezbiyen çift Phyllis Lyon ve Del Martin öncülüğünde San Francisco'da

(Kaliforniya) kurulan Daughters of Bilitis'tir. ABD'deki ilk lezbiyen örgütlenme olan Daughers of Bilitis, adını Fransız şair Pierre Louÿs'ün "Songs of Bilitis" adlı şiirinden almıştır (Theophano, 2004: 1). Daughters of Bilitis, birkaç yıl önce kurulan Mattachine Society ile dayanışma içinde çalışmalarını yürütmüş ve çeşitli toplantılar ve araştırmalar gerçekleştirmiştir (1). Grup ayrıca 1956 Ekim ayından itibaren *Ladder* adlı bir de dergi çıkarmıştır (1). 1958 yılına gelindiğinde New York, Los Angeles, Chicago ve Rhodes'te şubeleri açılan grup 1950'li ve 1960'lı yılların gey örgütlenmeleri kadar geniş bir etki alanına sahip olamazken, çoğunlukla beyaz orta sınıf kadınlara hitap etmiştir (1). Daughters of Bilitis kurulduğu günden itibaren kendisini lezbiyen bir örgütlenme olarak tanımlayarak, özellikle kadınların karşılaştıkları sorunlara dikkat çekme amacı gütmüştür. Grup içinde sadece lezbiyenlerin haklarını savunmak yerine daha geniş kadın hareketi içine dâhil olunması gerektiğini savunan Rita Laporte ve Barbara Grier'in topluluğun başına geçmesinden sonra grup dağılmıştır (Theophano, 2004: 1-2).

Eşcinsellere yönelik yoğun bir baskı ve önyargı ile şekillenen 1950'li ve 1960'lı yıllarda faaliyetlerini yürüten bu iki önemli organizasyonun, 1970'li yıllarda radikalleşen ve yeni bir kimliğe bürünen eşcinsel kurtuluş hareketinin İkinci Dünya Savaşı ve Holokost'un getirdiği yıkım neticesinde karşı karşıya kaldığı umutsuz atmosferin dağıtılmasında önemli bir oynadığı ileri sürülebilir. Yayınları, toplantıları, araştırmaları ve ECHO ve NACHO[24] gibi dayanışma ağları gibi siyasal iletişim faaliyetleri ile etki alanını genişleten Homofil Hareket, 1970'li yıllardaki harekete

[24] ECHO (East Coast Homophile Organizations) (http://rainbowhistory.omeka.net/items/show/4937917) ve NACHO (the North American Conference of Homophile Organizations) (http://www.outhistory.org/items/show/98) ülke çapındaki irili ufaklı eşcinsel örgütlenmelerden temsilcilerin bir araya gelerek hareketin mevcut durumu ve gelecekteki stratejileri üzerine tartışmalar gerçekleştirdiği ulusal çaplı toplantılardır.

hem ilham vermiş, hem de değerli deneyimler sağlamıştır (Pettis, 2008: 4). 1970'li yıllarsa eşcinsel kurtuluş hareketinin tarihi açısından son derece önemli bir kırılma noktası olmuştur.

1.2.3. Stonewall İsyanı, Radikal Eylemlilikler ve Sokak Direnişleri

1969 yılının 27 Haziran'ı 28 Haziran'a bağlayan gecesi, sonradan eşcinsel kurtuluş hareketinin en önemli simgelerinden birine dönüşecek olan Stonewall Ayaklanmalarına sahne olmuştur (Matzner, 2004: 1). New York polisi, Greenwich'teki Stonewall Inn adlı bir bara saldırmıştır. Gey barlara dönük taciz ve saldırılar, 1960'lı yılların sonlarında ABD'de sıklıkla görülen, "kanıksanmış" olaylardır. Fakat Stonewall Inn'e yapılan saldırıyı diğerlerinden farklı kılan şey, ilk kez polise direnç gösterilmesi olmuştur (2). Altı gün boyunca devam eden çatışmalar neticesinde bar tamamen yanmıştır; ancak eşcinsel kurtuluş hareketi bu olaydan sonra çok daha örgütlü, radikal ve güçlü bir mücadeleye girişmiştir (Adam, 1987: 75). Yukarıda ifade edildiği gibi, eşcinsellerin yoğun olarak yaşadığı ve birer kurtarılmış bölge niteliğine sahip olan "getto"larda bulunan barlar, haraç toplamak üzere barları tehdit eden polisin yoğun baskısı ve tacizi altındadır:

> … Stonewall gibi barlara baskınlar yine de yaygındı – bir tanesi isyanlardan sadece birkaç gün önce gerçekleşmişti- fakat gangsterlerle polisler arasında koreografisi rutinleşmiş bir karagöz oyunu oynanıyordu, LGBT müşteriden gelecek olan kolay para iki tarafa da kalıyordu ve bunu karşılıklı olarak tehdit etmiyorlardı. Stonewall'da Haziran 1969'un son haftasında olduğu üzere barlar genelde baskından sonraki gece yeniden açılıyordu. (Wolf, 2012: 107).

Fakat Stonewall'a yapılan baskının sonuçları diğer yerlerdeki tacizlerden farklı olmuştur. Hem bar müşterisi LGBT'ler, hem bar çalışanları, sokakta

bulunanlar, dayanışmak üzere buraya gelen öğrencilerle polis günler boyunca çatışmıştır (Matzner, 2004: 2). Stonewall'u bugün dahi hareketin simge olaylarından biri kılan niteliği[25], burada meydana gelmiş birkaç anlık-tepkisel başkaldırı ile sınırlı değildir. Stonewall aynı zamanda, eşcinsel kurtuluş hareketinin seyri bakımından yapısal bir dönüşüme tekabül etmektedir. Wolf, bu yapısal dönüşümü şu şekilde tarif etmektedir:

> Stonewall İsyanlarını daha önceki gey aktivizmden ayıran şey, sokaklarda geceler boyu yapılan beklenmedik direnişten ibaret değildi. İsyanın hemen sonrasındaki bu daha militan havaya şeklini veren genç ve deneyimli aktivistlerin bilinçli mobilizasyonu da bu farkın bir parçasıydı. Stonewall bir barajın patlaması gibi bilinçli örgütlenmeleri anlık bir öfke dalgasına yol açmış olan bir avuç erkek ve kadının yirmi yıl içerisinde damlaya damlaya biriken sürecinin püskürmesiydi. (2012: 111).

Stonewall'da yeni ve radikal kimliğe bürünen hareket, binlerce kişinin isyana destek vermesi ile kazanılan moral güçle, radikal adımlar atmayı sürdürmüştür. 1970 yılında Amerikan Psikiyatri Cemiyeti'nin (APA) eşcinsellik üzerine gerçekleştirdiği bir paneli basan aktivistler, konuşmacı Irving Bieber'i protesto edip toplantının yapılmasına engel olmuştur. Bu eylem, kısa süre süre sonra APA'ya eşcinselliğin mental hastalıklar listesinden çıkarılmasına dönük bir öneri verilmesinin önünü açmıştır (Mondimore, 1996: 345)[26].

---

[25] Stonewall isyanlarının başladığı gün olan 28 Haziran, halen dünya çapında LGBTİ aktivistleri ve dostları tarafından gerçekleştirilen 'Onur Yürüyüşleri' ile anılmaktadır. Onur Yürüyüşü ilk kez Stonewall kurbanlarını ve isyanlarını anmak üzere 28 Haziran 1970'te yapılmıştır (Spencer, 1995: 367).

[26] Eşcinselliğin 1973 yılında APA'nın mental hastalıklar listesinden çıkarılması, eşcinsel kurtuluş hareketinin en büyük ve tarihi zaferlerinden biridir. 1973'te bilim komitesinin bu doğrultuda verdiği öneri Cemiyet tarafından kabul edilirken cemiyet içinde bu yönde bir karar alınmasına karşı çıkan bir grup, konunun yapılacak bir referandumla karara bağlanmasını önermiştir. Üyelerin çoğunluğu eşcinselliğin listeden çıkarılması yönünde görüş bildirmiş ve eşcinsellik Teşhis ve İstatistik Kılavuzu'nun üçüncü baskısından çıkarılmıştır. Bu karara itiraz eden ve referandumun usulsüz bir biçimde yürütüldüğünü savunan Charles Socarides ve arkadaşları "bilimin gerçekleri üzerine referandum yapmanın anlamlı olmadığı" yanıtını almışlardır. Eşcinselliğin mental bir

Stonewall İsyanları'nın eşcinsel kurtuluş hareketinin gelişimi bakımından ortaya çıkarmış olduğu en önemli sonuçlardan biri de, radikal bir örgütlü mücadelenin gelişmesi olmuştur. Ruth M. Pettis'in de dile getirdiği gibi, Stonewall İsyanlarından önce ABD'de güç kazanan ve hareketin radikalleşmesinin, güçlenmesinin ve büyümesinin zemini hazırlayan Homofil Hareket, giderek radikalleşen gey aktivistlerin ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmiştir (2008: 6). Daha çok eğitim ve konferans gibi etkinliklerle eşcinsellere dönük önyargıların kırılmasını amaçlayan "bilinçlendirme" faaliyetleri yürüten bu oluşumlar, artan baskı ve şiddet ortamında radikalleşen gey aktivistleri kapsama yeteneğini kaybetmiştir (Pettis, 2008: 6). Stonewall İsyanlarından yaklaşık bir ay sonra Gey Liberation Front (*Gey Özgürleşme Cephesi*) kurulmuş ve örgütlü mücadele yeni bir safhaya girmiştir.

Gey Liberation Front (GLF), 1960'lı yılların diğer radikal hareketlerine benzer bir devrimci ajandaya sahiptir ve toplumun topyekûn değişmesi gerektiğini savunmuştur; bu doğrultuda heteroseksüel evlilik ve burjuva aile yapısına ek olarak, tüketim kültürüne, militarizme, ırkçılığa ve cinsiyetçiliğe de karşı çıkmışlardır (Bateman, 2004*a*: 1). GLF kuruluş bildirgesinde[27] eşcinsellerin karşılaştığı baskı ve önyargıya sebep olan kurumlar arasında aile, eğitim, medya, istihdam, hukuk, fiziksel şiddet ve hukuku sayıyor, mücadelenin uğraklarından biri olarak gelecekte hayali kurulan yaşamı her yerde inşa etmeyi, yeni ve özgür bir hayat tarzının kurulmasını hedef olarak belirlemiştir:

> Londra Gay Liberation Front'un, bizi kaçınılmaz olarak içinde yaşadığımız toplumun kurumsallaşmış cinsiyetçiliği ile karşı karşıya getiren uzun vadeli hedefi, baskının

rahatsızlık olarak tanımlanmasına son verilmesi, hareketin ilerleyen yıllarda kazanacağı mevzi ve meşruiyet zemini bakımından oldukça önemli bir niteliğe sahiptir (Mondimore, 1996).

[27] GLF Londra'nın Kuruluş Manifestosu'nun tam metni için bkz. https://legacy.fordham.edu/halsall/pwh/glf-london.asp

> temelini oluşturan cinsiyet rollerine dayalı sistemi yıkmaktır. Bu hedef ancak ve ancak, çocukların yetiştirildiği bir birim olarak aile kurumunun yıkılmasıyla mümkündür (akt. Buckle, 2015: 28).

Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılığın temelini oluşturan kurumları yıkma hedefine ek olarak, yaşları yirmi beş ilâ otuz beş arasında değişen GLF üyeleri, cinsel yönelimlerini kamusal alanda açıkça belli etmenin ve "açılmanın" önemine vurgu yapmıştır (Spencer, 1995: 368)[28] GLF, "açılma"nın dar bir çevrede ve açılan bireyin ailesine ve yakın arkadaşlarına yaptığı bir "itiraf"tan çok, politik bir strateji olarak benimsenmesi gerektiğini, eşcinselliğin gizlenecek ya da utanılacak değil, gurur duyulacak bir kimlik olduğunu ve "özel olanın politik olduğunu" savunmuştur (Bateman, 2004*a*: 1).

GLF aktivistleri kısa süre içinde ABD, Birleşik Krallık, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde örgütlenirken Siyah Panterler, kadın özgürlük hareketi ve savaş karşıtı hareket gibi dönemin radikal hareketleri ile yakın ilişkiler kurmuş ve ortak eylemler gerçekleştirmiştir. 1970 yılında Siyah Panterlerle karşılıklı olarak birbirini destekleme kararı alan GLF, kadın özgürlük hareketini de Manifesto'sunda yer alan şu sözlerle müttefiki ilan etmiştir:

> Bu devrimci değişimi tek başımıza gerçekleştiremeyeceğimize göre... kadın özgürlük hareketiyle stratejik bir ittifak yapmak için çalışacağız... Bu ittifakı inşa edebilmemiz için, gey özgürleşme hareketi bünyesinde yer alan erkek kardeşlerimiz, halen bünyelerinde barındırdıkları erkek şovenizmini ve erkeklere özgü ayrıcalıkları bir kenara bırakmayı göze almak durumundadır (*The Guardian*, 6 Ağustos 2013).

GLF her ne kadar kısa ömürlü olsa da, gelecek nesillerdeki eşcinsel kurtuluş hareketi üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bu etkilerin belki de en büyüğü, İkinci

[28] "Açılma"nın siyasi anlamı ve Türkiye'deki eşcinsel hareket özelinde sahip olduğu önem bakımından bkz. Ertetik, İlay (2010). *Türkiye'de Eşcinsel Hareketinde Politik Bir Eylem Olarak Açılmak*. ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda eşcinsellerin karşı karşıya kaldığı baskı ve umutsuzluk ortamını, eşcinsel kimliği gururla sahiplenerek aşmaya yardımcı olmasıdır. Buna ek olarak dönemin diğer radikal toplumsal hareketleriyle kurulan ittifaklar ve verilen karşılıklı destek, hareketin daha geniş bir kitleye hitap etmesine katkıda bulunmuştur. Stonewall'da zirve noktasına ulaşan öfke, GLF'nin kurulması ve faaliyetleri neticesinde radikal bir özgürlük mücadelesine dönüşmüştür.

1970'li yılların bir başka önemli yanı da, eşcinsel kimliğini açıklayarak çeşitli düzeylerde seçime giren, kampanya yürüten ve seçilen kişilerin varlığıdır. Kathy Kozachenko 1974 yılında Ann Arbor Şehir Konseyi'ne, Elaine Noble ise Massachusetts Eyalet Meclisi'ne seçilmiştir. Minnesota Eyalet Senatosu üyesi Allan Spear da aynı yıl açılmıştır (Stein, 2012). 1977 yılında San Francisco Belediye Meclisi'ne seçilen Harvey Milk'se, cinsel yönelimini açıklayarak seçime giren ve kazanan en önemli sembolik figürlerden biridir[29]. Seçildikten yaklaşık 11 ay sonra bir suikasta kurban giden Milk, eşcinsel kurtuluş hareketinin sembol isimlerinden biri olmuştur. Harvey Milk kısa süreli görevi sırasında gey ve lezbiyenlerin Kaliforniya'daki devlet okullarında öğretmenlik yapmalarını yasaklayan ayrımcı bir kanun tasarısının reddedilmesine ön ayak olmuştur (Stryker, 2004: 2). Gey yazar Andrew Epstein tarafından "bizim Kennedy'miz, Kralımız, Malcol X'imiz" diye tarif edilen Milk'in ölümünden bir yıl sonra yapılan anmaya 100,000 kişi katılmış ve "Harvey Milk Yaşıyor!" sloganlarıyla homofobiyi protesto etmiştir (akt. Stryker, 2004: 2-3). Harvey Milk'in elde etmiş olduğu başarı ve bir suikast neticesinde yaşamını yitirmesi, eşcinsel hareketin sembol isimlerinden biri olmasına yol açarken,

[29] Harvey Milk, eşcinsel hareketin en önemli ve sembol isimlerinden biridir. Harvey Milk'in hayat öyküsü, siyasi deneyimi, röportajları, Milk üzerine yazılmış kitaplar ve geride bıraktığı miras üzerine detaylı bilgi için bkz. Harvey Milk Vakfı Web Sitesi, http://milkfoundation.org/.

aynı zamanda eşcinsellerin siyasal alanda temsilinin ilk ve temel örneklerinden birini meydana getirmiştir.

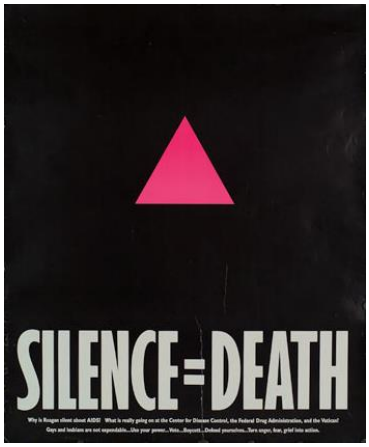
1.2.4. AIDS Krizi ve Uluslararası Dayanışma Ağlarının Kurulması

1970'li yıllarda kazanılan ivme ve özgüven, 1980-81 yılında patlak veren AIDS krizi ile yeni bir safhaya girmiştir. 1981 yılının sonu itibariyle 200 kadar geye *Kaposi's sarcoma* (KS) ve *pneumocystis carinii pneumonia* (PCP) teşhisi konması[30], yaklaşan salgının habercisi niteliğindedir (Bateman, 2004*b*: 1). Kısa bir süre sonra AIDS'in cinsel kimlik ya da yönelimden bağımsız olarak herkeste görülebileceği ortaya konmuş olsa da, teşhis edilen ilk vakalar, AIDS'in eşcinsel erkeklerle özdeşleştirilmesine sebep olmuştur. Bu özdeşleştirme öylesine güçlü bir propaganda halini almıştır ki, hastalık GRID (Gey-Related Immune Deficiency - Geylikle Bağlantılı Bağışıklık Eksikliği) olarak anılır hale gelmiştir (Bateman, 2004*b*: 1). AIDS'le eşcinsel erkekler arasında kurulan bu doğrudan bağlantı, toplumda yerleşik önyargıların kemikleşmesine sebep olurken, hareketin de zayıflamasıyla sonuçlanmıştır. 1980'li yıllarda eşcinsel kurtuluş hareketinin en önemli gündemlerinden biri bu önyargıyla mücadele etmek olmuştur. Oluşan genel kanı, AIDS'in eşcinseller üzerinde Tanrının bir laneti olduğu ve 1970'li yıllardaki "yozlaşmış" toplumsal yaşamın AIDS'in başlıca sebebi olduğu yönündedir (Bateman, 2004*b*: 1). Elbette ki AIDS, yalnızca eşcinsel erkekler arasında cinsel yolla yayılan bir hastalık değildir:

[30] AIDS'in (Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu), HIV nedeniyle ortaya çıktığı, 1983 yılında tespit edilmiştir. Burada anılan AIDS vakaları ise, teşhis edildikleri tarihte bu şekilde adlandırılmamıştır.

> Birleşmiş Milletler AIDS istatistiklerine göre, gelişmekte olan dünyada AIDS olan ya da ona sebep veren virüsle yaşayan yaklaşık otuz üç milyonun yüzde doksanından fazlasının içinden ancak yüzde beş ila yüzde onu erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkeklerdir. Diğer bir deyişle AIDS, büyük ölçüde yoksulluk, eşitsiz ekonomik gelişim ve tüm dünyada devlet ihmaline bağlı bir hastalıktır (Wolf, 2012: 144).

Eşcinsel hareket bu çerçevede hem AIDS'le eşcinsellerin doğrudan ilişkilendirilmesine karşı çıkmak, hem de salgına karşı hükümetlerin daha somut adımlar atmasını sağlamak için çeşitli eylemler gerçekleştirmiştir. Özellikle ABD'de hastalıktan en çok etkilenen gruplar arasında olan LGBTİ'ler, *Gey Community News* ve *New York Native* gibi çeşitli yayınlar ve ACT UP (AIDS Coalition to Unleash Power) gibi örgütlü girişimler aracılığıyla hastalığın sebeplerini ortaya koyarak eşcinsellere yönelik önyargılara son vermek, hastalığın yayılmasını engellemeye dönük korunma yöntemlerini teşvik etmek ve devlet ve hükümet kurumlarını harekete geçmeye zorlamak için yoğun çaba sarf etmiştir (Bateman, 2004*b*: 1). Özellikle ACT UP, medyada geniş yankı bulan çeşitli eylemler, "New York'ta dünyaya gelen her 61 bebekten biri HIV Pozitif" ve "SESSİZLİK=ÖLÜM" gibi vurucu sloganlarla geniş bir etki alanı yaratmıştır (Bateman, 2004*b*: 3). Hastalığa dair bulgular, AIDS'in yalnızca eşcinseller arasında görülen bir hastalık olmadığını ortaya çıkarırken, 1980'li yılların sonlarına doğru salgın kontrol altına alınmış ve ACT UP misyonunu tamamlayarak ortadan kaybolmuştur (Bateman, 2004*b*: 3).

Resim 2: ACT UP tarafından başlatılan SESSİZLİK = ÖLÜM kampanyası kapsamında 1986 yılında kullanılan bir görsel *(**Kaynak:** United States National Library of Medicine).*

Resim 3: Mayıs 1990'da gerçekleştirilen ACT UP gösterisinden bir kare. (***Kaynak:*** *United States National Library of Medicine).*

AIDS krizi, eşcinsel hareket açısından birkaç önemli sonucu beraberinde getirmiştir. Salgının görüldüğü 1980'li yılların başından itibaren devlet yetkililerinin krize karşı duyarsızlıkları, hastalığın belli bir toplumsal grubun cinsel yönelimi ile ilişkilendirilmesi ve bununla bağlantılı olarak yükselen homofobi sebebiyle bu yılların eşcinsel hareket için özellikle de ABD özelinde güzel anılarla hatırlanmayacağı ortadadır[31]. Bununla birlikte bu kriz, hareketin daha sonraki yıllardaki gelişimini de etkilemiş, dayanışma ağları güçlenmiş, AIDS kriziyle kendini bir kez daha ortaya koyan ayrımcılık ve önyargılara karşı verilen mücadele yeni bir safhaya girmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren *Queer* Aktivizm olarak anılagelen bu

[31] LGBTİ hareketinin Batıdaki gelişimi bakımından 1980'li yıllardaki bir diğer önemli deneyim de, 1984 yılında Lesbians and Gays Support the Miners (Lezbiyen ve Geyler Madencilerin Arkasında) adını taşıyan girişimdir. İngiltere'de yaklaşık bir yıl boyunca süren madenci grevi sırasında LGBTİ aktivistler, greve olan desteklerini çeşitli eylem ve kampanyalarla ortaya koymuştur. Bu deneyim, LGBTİ hareketinin diğer toplumsal muhalefet hareketleri ile dayanışma geleneğinin bir parçası olarak görülebilir. 1984-85 Madenci Grevi sırasında ortaya çıkan LGSM hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Clews, Colin (2012), "1984. Lesbians and Gays Support the Miners. Part One" Gay in the 80s: From fighting for our rights to fighting for our lives.

safhanın ortaya çıkmasında, AIDS krizi sırasında yaşanan deneyimlerin etkisi büyüktür:

> … *queer* için en sık atıfta bulunulan bağlam AIDS salgınının oluşturduğu aktivizm ve teori ağıdır ve bizatihi bu ağın belli bir kısmı *queer*in sunduğu şeyi politik müdahale için yeterince geniş ve iddialı bulmuştur. Bu anlamda *queer*, "radikal aktivizmin yenilenmesini beraberinde getiren AIDS krizi"nin (Seidman, 1994: 172) yanı sıra, "halkın AIDS'e tepkisinin yol açtığı artan homofobi"ye de (Creed, 1994: 152) karşı bir tepki olarak yorumlanmaktadır (Jagose, 2015: 115-116).

Eşcinsel kurtuluş hareketinin 1900'lü yılların başından 1990'lara kadarki mücadelesi, daha çok eşcinsellerin heteroseksüellerle aynı haklara sahip olması, eşcinselliği suç kapsamına alan yasaların ortadan kaldırılması, homofobi karşıtı mücadele ve sağlık alanındaki çeşitli reform talepleriyle şekillenmiştir. İzlenen başlıca iletişim stratejileri arasında dergi ve dernek gibi oluşumlar etrafında örgütlenme, çoğunlukla yasal reform taleplerini içeren kampanyalar, hareketin taleplerini ortaya koymak üzere uluslararası dayanışma ağlarının oluşturulması, sokak eylemleri ve diğer toplumsal hareketlerle dayanışma gibi girişimler sayılabilir. Buna ek olarak, özellikle 1990'lı yıllardan sonra İnternetin hareketin aktivistleri tarafından daha yoğun bir şekilde kullanılması, 2000'li yılların başlarından itibaren sosyal medya kanallarının bir siyasal iletişim aracı olarak kamusal görünürlüğün artırılması amacıyla kullanılması, hareketin daha geniş bir etki alanına sahip olmasına katkı sağlamıştır. Bu eylemliliklerin genel olarak gündelik hayatı merkeze aldığını, geleneksel sınıf temelli toplumsal mücadelelerden farklı olarak kültürel bir dönüşümü hedeflediğini ve bu özellikleriyle yeni toplumsal hareketlerin bir parçası olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Elbette dünyanın her yerinde

hareketin eşit bir gelişme gösterdiğini, burada ifade edilen taleplerin ve bu taleplerin hayata geçirilmesine dönük eylemliliklerin her yerde paralel bir biçimde ilerlediğini söylemek yanlış olacaktır. Dünya çapında 80 civarında ülke halen eşcinsel ilişkiyi suç olarak kabul etmekte ve bu "suçu" işleyen kişileri çeşitli düzeylerde cezalara çarptırmaktadır (http://76crimes.com/76-countries-where-homosexuality-is-illegal/). Eşcinsellerin yasal, kültürel ve toplumsal olarak karşı karşıya kaldığı eşitsizlikler ve bu eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya dönük mücadeleler, dünyanın her yerinde sürmektedir. Bununla birlikte 1990'lı yıllardan itibaren, hareketin daha geniş bir toplumsal zemin kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Eşcinsel hareket, geçmişten gelen deneyimle başka toplumsal hareketlerle işbirliği yapmakta, mülteci hakları, savaş karşıtı hareket, işçi hareketi ve sendikalaşma gibi konularda kendi sözlerini ortaya koymaktadırlar. Queer Teori'nin akademide giderek daha saygın bir konuma ulaşması, eşcinselliğin ve eşcinsel hareketin tarihi, homofobi karşıtı mücadele vb. alanlarda kaleme alınan yayınların sayısındaki artış, hareketin etki alanını ve sınırlarını genişletmektedir. En son 2015 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm eyaletlerinde eşcinsel evliliklerin yasal kabul edilmesi, hareketin talepleri ve gelişimi göz önüne alındığında büyük bir zafer niteliğindedir. Bununla birlikte transların yaşadıkları sorunlar ve maruz kaldıkları ayrımcılık, cinsel yönelimleri sebebiyle aileleri ve çevrelerinden dışlanan kişiler, eşcinsel mülteciler, eşcinsel tutsaklar, çalışma yaşamında karşılaşılan sorunlar, hareketin öncelikli sorunları arasında yer almaktadır.

1.3. Türkiye'de LGBTİ Hareketinin Gelişim Süreci ve Kullanılan İletişim Mecraları

Tarihsel ve toplumsal koşulların etkisiyle Batı'dan yaklaşık yüz yıl kadar sonra ortaya çıkmış olmasına rağmen, Türkiye'de örgütlü bir LGBTİ hareketinin Batı'daki hareketin mücadele yöntemleri ve seyriyle birçok ortak yönünün bulunduğu görülmektedir. Örneğin, Almanya'da olduğu gibi Türkiye'de de LGBTİ hareketinin bir dergi etrafında örgütlenmeye ve sesini duyurmaya çalışması, her bir toplumda ortaya çıkan hareket ve mücadele yöntemlerinin biricikliği göz ardı edilmeden, toplumsal hareketlerin benzer eylemlilikler yoluyla örgütlenmeye başladığını göstermektedir. Batı'da görüldüğü gibi Türkiye'de de LGBTİ'ler birçok baskı, polis şiddeti ve ayrımcılığa uğramıştır. Bu baskılar örgütlü mücadelenin oluşmasını geciktirmesine rağmen aynı zamanda mücadelenin radikalleşmesine ve ısrarlı olmasına da vesile olmuştur. Örneğin Batıda LGBTİ hareketinin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilebilecek Stonewall İsyanı ile Türkiyeli transların artan baskı ve şiddet karşısında giriştikleri açlık grevi arasında, eylemlerin etkisi bakımından değilse bile, ortaya çıkış koşulları bakımından paralellikler tespit etmek mümkündür. Benzer bir şekilde her Batıda hem de Türkiye'de Onur Yürüyüşleri, LGBTİ'lerin görünürlüklerinin zirve yaptığı ve kolektif kimlik oluşumuna katkıda bulunan eylemlilikler olarak ortaya çıkmaktadır. Hem Batıda hem de Türkiye'de LGBTİ'lerin siyasal alanın giderek güç kazanan aktörlerine dönüşmeleri ve seçimlerde açık kimlikleriyle yarışmaları, hareketin dünyanın farklı yerlerinde izlediği seyrin ortaklıklarına işaret etmektedir.

1.3.1. Eşcinsel Altkültürün Oluşumu ve İlk Örgütlenme Girişimleri

Örgütlenme çerçevesinde değerlendirildiğinde Türkiye'de Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender ve İnterseks (LGBTİ) hareketinin tarihinin başlangıcını 1970'li yılların sonlarına kadar götürmek mümkündür[32]. Hareketin özellikle Batı ile kıyaslandığında bu denli geç örgütlenmeye başlamış olmasında Türkiye'nin siyasi ve tarihsel koşullarının etkisi oldukça fazladır. LGBTİ'lerin hak talepleri, cumhuriyetin ilanından itibaren toplumsal muhalefetin ilk kez kayda değer bir güç kazandığı, işçi ve öğrenci hareketlerinin yükselişte olduğu 1970'lerde sol-sosyalist örgütlerin gündeminde kendisine yer bulamamıştır. Cinsiyet, cinsel kimlik, ırk, etnisite vb. kimlikler etrafında bir muhalefet örgütleme taleplerinin "reformist" talepler olarak işaretlenmesi, sosyalist örgütlerin ilk ve en önemli görevinin devrim için mücadele etme olduğu düşüncesi, dahası söz konusu eğilimlerin hareketi güçlendirmekten çok bölen bir niteliğe sahip olacağı ve son kertede burjuvazinin çıkarlarına hizmet edeceği inancı, LGBTİ'lerin hak arayışlarını toplumsal bir muhalefete dönüştürmelerinin önünde engel teşkil etmiştir. Türkiye'deki Sol hareketlerin büyük bir çoğunluğunun LGBTİ hareketini dışlamasının bir sebebi, Rusya'daki 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Stalin döneminde kurumsallaşan Devlet Kapitalizmi rejiminin eşcinselliğin cezalandırılması gerektiği algısını ortaya koyan Sovyet Yasaları

[32] Elbette bu tarihleme, Türkiye'de LGBTİ'lerin ve LGBTİ altkültürünün bu yıllarda ortaya çıktığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Cumhuriyetin ilanından önce İstanbul, cinselliğin görece özgür biçimde yaşandığı, hatta bu niteliğiyle Avrupalı eşcinsellerin sıklıkla ziyaret ettiği bir şehirdir: "İstanbul bir "cinsel" özgürlükler kenti, Osmanlı'daki çok sayıda eşcinsel ve trans için bir çekim noktasıdır. Bunların yanı sıra 1900'lerin başlarında eşcinsel ilişkilerin cezai müeyyideye tabi olduğu Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde yaşayan eşcinseller de burada yaşıyordu. İstanbul, yani Magnus Hirschfeld'in ifadesiyle Avrupa'nın *lutîlik kolonisi* (eskiden eşcinsel anlamında kullanılırdı) Konstantinopolis'te, gönüllülük esasına dayalı "tarihi eşcinsel eğlence" için mekânlar bulunurdu. Nitekim Osmanlı Bankası (Ottomanische Bank) adında ünlü bir erkek genelevi de bu kentin sınırları içindeydi. Söz konusu erkek genelevi, bu adını para karşılığında erkek müşterilere hizmet veren eşcinsel seks işçilerine borçluydu ve burada şikâyet, cezai takibat ya da hapis endişesi duymayan Avrupalı eşcinsellerin de dâhil olduğu bir müşteri kitlesi tarafından ziyaret edilmekteydi." (Çetin, 2015).

(http://www.stalinsociety.org/2015/04/08/homosexuality-in-the-ussr/ Erişim Tarihi: 25.09.2015) ve Türkiye'deki sol unsurlar arasında Stalinist eğilimlerin yaygın olmasıdır. Göze Orhon'un da belirttiği gibi "Türkiye Solu'nun kendine Sovyet deneyimini referans almış olması, özgürlükçü ve Sovyet deneyimini sorgulayan bir akımla çok da yakınlaşmamış olması anlamına gelir elbette. Dolayısıyla siyasal olarak yeni toplumsal hareketlerle ilişkilenmekte güçlük de çeker" (2009: 189). Bununla birlikte Türkiye'deki LGBTİ'lerin deneyimlerine yönelik sözlü tarih çalışmaları, özellikle 1970'li yıllardan itibaren LGBTİ'lerin belli mekânlarda, güvenli yaşam ve çalışma alanları oluşturmak gibi ortak çıkarlar etrafında bir araya gelerek ileriki yıllarda ortaya çıkacak ve geniş bir etki alanına ulaşacak LGBTİ hareketinin temelini attığını göstermektedir[33]. Özellikle büyük şehirlerdeki mekânsal ortaklaşmalar, görece güvenli bir yaşam ve çalışma alanı meydana getirse de, bu yerlerdeki LGBTİ'leri artan devlet şiddetinin de hedefi haline getirmiştir. Seks işçisi trans kadınlarla eşcinsel erkeklerin bir arada yaşadığı bu tür mekânların belki en bilineni İstanbul'daki Abanoz Sokak'tır. İstanbul'daki ilk resmi "genelev"lere ev sahipliği yapan bu sokakta yaşayan trans ve eşcinsellerin evleri, 1978 yılında Saadettin Tantan'ın İstanbul Asayiş Şube Amirliği döneminde boşaltılmış ve buralarda yaşayan translar[34] sokaktan sürgün edilmiş, Beyoğlu'ndaki Abanoz Sokağı'nın (bugünkü Halas Sokak) boşaltılmasının ardından Dolapdere'de bir arada yaşamaya başlayan LGBTİ'ler burada da barındırılmamıştır (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 12). LGBTİ'lerin ortak bir kimlik ve altkültür oluşturmalarını sağlayan bu mekânsal ortaklaşmalarına ek olarak, 80'li yılların öncesinde bir dizi başarısız

[33] LGBTİ'lerin deneyimlerine yönelik sözlü tarih çalışmaları için bkz. Siyah Pembe Üçgen Tarih Dizisi.

[34] Bu tez çalışmasında travesti, transseksüel, transgender ve trans varoluşların tüm biçimlerini tanımlamak için bireylerin ve birçok örgütün kendisini tanımlarken bu kavramı kullanması nedeniyle trans kavramı kullanılacaktır.

örgütlenme girişiminin varlığından da söz edilebilir. Arslan Yüzgün'ün de ifade ettiği gibi bu deneyimlerden bir tanesi, Ankara'daki dernekleşme girişimidir:

> Ankara'da iki sanatçının öncülük ettiği ve biraz komik isimli derneğe izin verilmemiştir. "Fiarolar Derneği" diye gündeme getirilen ve basına yansıyan bu atılım başarısız olunca bir süre konu pek ele alınmamıştır. Ankara'daki bu atılımın yasa bilgileri pek yetkin olmayan sanatçılarca başlatılmasının bir sonucu ortadadır. İsim bile iticidir ve ciddi bir görünümden uzaktır. Ancak, eşcinsellerce anımsanması gereken bir girişimdir (Yüzgün'den akt. Yıldız, 2007*a*: 48).

Yıldız'ın değerlendirdiği gibi bu dernek girişimi LGBTİ çevrelerinde herhangi bir etki yaratmamış, sadece magazin basınının ilgisini çeken ve başarısızlıkla sonuçlanan bir girişim olarak tarihte kendisine yer bulmuştur (Yıldız, 2007*a*: 48).

Genel hatlarıyla LGBTİ hareketi açısından 1980'li yıllar, yoğun şiddet, baskı ve başta yaşam hakkı olmak üzere LGBTİ'lerin insan haklarına dönük saldırılarla tanımlanabilir. İzmir Siyah Pembe Üçgen Derneği'nin 2011 yılı boyunca yürüttüğü, 9 bireyin tanıklıkları üzerinden 1980'li yıllarda LGBTİ'lerin birlikte yaşamlarını ve uğradıkları sistematik devlet şiddetini gözler önüne seren *80'lerde Lubunya Olmak* (2012) adlı çalışma, Türkiye'de LGBTİ hareketinin ortaya çıkışının ve hatta öncesinde örgütlü bir mücadelenin inşa edilemeyişinin sebeplerini gün yüzüne çıkarmaktadır. Çalışma kapsamında görüşülen ve 1960 doğumlu olan Ahu'nun[35], bugün dahi LGBTİ hareketin ortak hafızasının bir unsurunu oluşturan ve şiirlere

[35] Bu döneme ilişkin LGBTİ tanıklıklarında, *80'lerde Lubunya Olmak* (2012) adlı sözlü tarih çalışmasından yararlanılmıştır. Çalışma da LGBTİ'lerin kullandığı isimler, buraya da aynı şekilde aktarılmıştır.

konu olan Abanoz Sokak[36] ve 1970'li yıllara ilişkin deneyimi, LGBTİ'lerin karşı karşıya kaldığı sistematik şiddeti örneklemektedir:

> Ben ameliyatlıydım, on günlüktüm. Saadettin Tantan, duymuşsunuzdur. Bir bastı orayı, bütün sokağı kapattı. Bütün o Abanoz Sokağı, Şirinevler, İstinye tepelerini, orada ne kadar evler, çalışan barlar, gazinolar varsa kapattı. Ne paralar kırılıyordu. Otuz travesti bir evde çalışıyorduk. Asla bir kavga, tartışma yoktu. Öyle bir hayat yaşıyorduk. Abanoz kapandı ben çalışacak yer bulamadım Ankara'ya gittim. (…) Bir olay yaşadık. Ahlak amiriyle ben mahkemelik olduk. Ahlak amiri bizi otelin içinden alıyordu. Dava açıldı. Mahkeme de "Ben Türk vatandaşıyım" dedim savcıya o zamanlar, "Ben nereye gideyim? Bu bana diyor ki: "Ankara'dan çıkın gidin" Nereye gideyim ben?" Bir de o zamanlar sol sağ davaları var mı? Otelimizin bir tarafı sağcı bir tarafı solcu. Bu tarafa geçsen dövülüyorsun. Bu tarafa gitsen dövülüyorsun. Öyle bir pis zamanlar 77-78'ler (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 35)[37].

Yine aynı yıllarda Abanoz Sokak'ta çalışan ve devlet şiddetine maruz kalan Belgin[38] ise, 70'li yıllardaki Abanoz Sokak deneyimini ve maruz kaldıkları şiddeti kendi tanıklığı üzerinden şu şekilde ortaya koymaktadır:

> Abanoz'da Rusya'dan translar gelip çalışıyordu. Geyler gelip çalışıyordu Menekşe Plajlarında. Yunanistan'dan gelip burada çalışıyorlardı. Bulgaristan'dan, Hollanda'dan İtalya'dan… Randevu evlerimiz vardı. Kimse bunu inkâr edemez. Pansiyonlarımız açıldı. Rahattık, resmen oğlan geneleviydi. Sonra Ecevit hükümeti geldi. 74 müydü? Ecevit tek başına gelmedi. Rahmetli Erbakan, Türkeş'le beraber

---

[36] Bu şiirlerden belki en bilineni Necati Cumalı'nın yazdığı "Abanoz'daki Emine" başlıklı şiirdir: On yedisinde düştü / Afro'nun eline / Şimdi yaşı yirmi bir / Eridi gitti dört senede / İpek saçları, vücudu bozuldu / Ela gözlerinin ateşi söndü / Kalmadı eski neşesi / Alıştı zamanla küfre, tütüne / Zamanla etrafına uydu / Isındı evin âdetlerine / O içimizden birinin kızı / Birinin kardeşi / Âşık birine. Sezen Aksu tarafından bestelenen şiir 1995 yılında Levent Yüksel tarafından seslendirilmiştir. Ayrıca, Reşad Ekrem Koçu, 1958 tarihli İstanbul Ansiklopedisi'nde Abanoz Sokağı'ndan şu sözlerle bahseder: "[...] fuhûş rezaletleri kapılardan sokağa taşardı, zurna ve lâterna sesleri, gazeller, nâralar, günün her saatinde ortalığı inletir: hovarda sarhoşlar pencerelere tırmanır, kadınlar yarı çıplak sokaklara dökülür: geceleri, Beyoğlu ve civarının uçarı kopukları, fenerler ve lâternalarla alay gösterip geçerlerdi" (1958: 6-7).

[38] Belgin (Çelik), uzun yıllardır LGBT hakları ve seks işçilerinin hakları alanında insan hakları savunuculuğu yapmaktadır. Eski bir seks işçisi olan Belgin Çelik, Kırmızı Şemsiye'nin kurucuları arasında yer almaktadır. Hâlihazırda, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'nin başkan yardımcılığı görevini yürütmektedir. (http://www.kirmizisemsiye.org/YonetimKurulu.aspx#ust).

> ortaklaşa hükümetler kurulmuştu. Birinci Dönem'de Ecevit zamanında kapandı ilk defa Abanoz. Çünkü İçişleri Bakanı o zaman Milli Selamet Partiliydi. Kan ağlattırıyorlardı. Demirel geliyordu, Abanoz açılıyordu. Ben burada Demirel dediğimde, herkes beni Demirelci zannediyorlar, değil, ben hiçbir lideri, partiyi sevmiyorum, çünkü adı üstünde politika. Demirel geldiğinde açılıyordu ve tekrar biz çalışmalarımıza devam ediyorduk, kapatıldığında çil yavrusu gibi dağılıyorduk. Sonra Abanoz tamamen kapandı. Öyle bir işkencelere maruz kaldık ki, bir arkadaşımız kan işedi. O zamanki ahlâk masasından "kırbaç" lakaplı adam yaptı. Kan kustururdu bize. Tantan kapattı Abanoz'u, kazıdı kökünü…(2012: 70-71).

1970'li yıllarda, LGBTİ hareketinin ortaya çıkmasının koşullarını hazırlayan bir başka önemli gelişme de 1980'lerin ikinci yarısında Radikal Yeşil Parti'yi kurmak için Almanya'da yeşillerin partisiyle görüşen ve Türkiye'de çevreciler, antimilitaristler ve eşcinsellerle ilişki içinde olan İbrahim Eren'in[39], 70'lerde İzmir Çevre Sağlığı Derneği'ni kurması ve bu dernek bünyesinde eşcinsellere yönelik destek gruplarının[40] oluşturulmasıdır (Kurbanoğlu, 2011: 229). Eşcinsellerin içinde bulunduğu zorlukları, yaşadığı travmaları ve hak taleplerini merkezine alan ve LGBTİ hareketin ilk örgütlenme deneyimlerinden biri olarak değerlendirilebilecek bu dernek 1980 yılında, ülkedeki diğer pek çok sivil toplum kuruluşu gibi kapatılmış ve faaliyetlerine son verilmiştir.

1.3.2. Artan Baskı ve Geri Çekilme

1980 Askeri Darbesi'ni takip eden yıllarda, LGBTİ'lere yönelik sistematik şiddet artarak devam etmiştir. Toplumsal grupların tamamının hayatları üzerinde önemli kırılmalara sebep olan darbe neticesinde her tür siyasal faaliyet yasaklanmış,

---

[39] Radikal Demokrat Yeşil Parti girişimi hakkında İbrahim Eren'le yapılmış bir röportaj için bkz. (http://arsiv.indigodergisi.com/arsiv/kuzey_01_22.htm).

[40] İbrahim Eren'in evinde yapılan ve hem sohbet hem terapi niteliğinde olan bu toplantılar, yaklaşık 25 kişinin katılımıyla gerçekleşmiştir (http://www.denizinkolisi.com/?p=81).

darbe hukuku tüm muhalif unsurlar gibi LGBTİ'ler için de baskıyı ve şiddeti beraberinde getirmiştir[41]. 12 Eylül günü ilan edilen 3 günlük sokağa çıkma yasağı, sonrasında gece saat 00:00'a kadar geçerli olacak şekilde esnetilmiş, yasak özellikle çalışma alanları kapatılan transların ve geylerin hayatını olumsuz yönde etkilemiştir. Belgin, bu dönem yaşadıklarını şu sözlerle ifade etmektedir:

> Üç gün hayatla ilişiğim kesildi, sokağa çıkamadım. (…) Üç gün sonra, saat 12'den sonra sokağa çıkma yasakları başladı; yavaş yavaş işte. 12'ye kadar ne yapabilirsek, şimdi düzenli bir hayatın var, çalışman var; buna çark alanı[42] de, buna randevu evinde çalışma de, ne dersen de. Ve birden bire kimyan bozuluyor. Ve birden bire ne yapacaksın, sudan çıkmış balık oluyorsun. Çünkü alışmışsın, pansiyonlarda çalışıyorsun ama her yer kapatılmış, nasıl çalışacaksın? İşte orda en zoru da bu. Yani, nerde çalışayım, n'apayım meselesi (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 75).

Kapalı ve görece güvenli çalışma alanlarının kapatılmasını, 1981 yılında uygulamaya konan sahne yasakları izlemiştir. Bunun sonucunda birçoğu çalıştıkları yerlerde yaşayan translar ve geyler, çalışmalarının engellenmesiyle sokakta kalmaya zorlanmıştır. Yasak hem transların ve geylerin bir arada yürüttükleri yaşama darbe vurmuş, hem de onları güvensiz sokaklarda çalışmaya mahkûm etmiştir (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 12-13). "Bülent Ersoy yasağı" olarak da anılan LGBTİ'lere yönelik sahne yasağından yalnızca ünlü isimler etkilenmemiş, dans ederek ya da şarkı söyleyerek geçimini sağlayan birçok LGBTİ işsiz kalmış ve büyük bir kısmı güvencesiz, zorunlu seks işçiliği yapmak durumunda kalmıştır (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 140).

1980'li yıllar dendiğinde, LGBTİ'lerin anılarında canlanan ortak olaylardan biri de, trans kadınların ve geylerin trenlere bindirilerek İstanbul, Ankara ve

---

[41] 1980 Darbesi sonrası kültürel yaşam için bkz. Gürbilek, Nurdan (2009). *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi*. İstanbul: Metis.

[42] Çark alanı: İşe çıkılan yer.

İzmir'den gönderilmeleridir. Bu olaya dair herhangi bir resmi veri olmamasına rağmen o döneme dair birçok farklı tanıklık tutarlılık göstermekte, bu olayın yaşandığına yönelik iddiaları desteklemektedir. Bu olayın tanıklarından Demet; "O 84-85'li yıllarda da Fuhuş Beyannamesi ile -çok eski bir yasaydı ve kullanılmıyordu- bulunduğu kentte fuhuş yapan birini kent dışına sürme uygulaması başladı. Tabii ki bunda başarılı olamadılar, çoğu trenden atlayıp kaçtı, sonrasında geri döndüler" diyerek uygulamayı anlatmaktadır (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 142). Trene bindirilenlerden biri olan Belgin Çelik ise, İstanbul'da transların ve geylerin görüldükleri yerlerde kolluk kuvvetleri tarafından toplanarak Sirkeci'de bulunan ve LGBTİ'lere yapılan işkencelerde çokça adı geçen Sansaryan Han'daki[43] Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüklerini, orada geylerin ve transların kollarına damga vurulduğunu[44], bu damgaların bölgeden bölgeye değiştiğini ve bir bölgenin damgasını kolunda taşıyan kişinin bu bölgeye girişinin 5 yıl boyunca yasak olduğunu belirtmektedir:

> Günlerce orada kaldık. 50-60 kişi, şiddet, eziyet, işkence; üstümüz başımız, saçımız sakalımız birbirine karışmış bir halde bindirdiler bizi minibüslere, ver elini Haydar Paşa garına sürükleyerek. Halkın çirkin sözleri arasında, tekme tokat bindik trene. Kapattılar kompartımanı; kapıları kilitlediler. Hepimizde ayrı ayrı korkular vardı. Akıbetimiz ne olacaktı? Ben o zamanlar bir film izlemiştim. "Cassandra Geçidi" diye. O an o film gözümün önünden geçti. Neyse… Sonra hareket ettik. Hemen kapıya koştuk. Kapı açılmıştı. Tam kapıyı açtık, sivil ahlâk polisleri koridorlarda tur atıyorlar. Gey arkadaşlar da, kollarında mühürlü olarak yerlerde oturuyorlardı.

[43] LGBTİ yoğun işkencelerle karşı karşıya kaldığı Sansaryan Han 1940'lı yıllarda İstanbullu Yahudilere, Turancılıkla suçlanan milliyetçilere ve komünistlikle suçlanan solculara işkence etmek için de kullanılmış, bir işkence mekânı olarak ünlenmişti. Sansaryan Han'ın tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz. Bali, Rıfat N. (2011). *Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü*. İstanbul: Libra.

[44] Bu uygulama Nazi Almanya'sında eşcinsel erkekleri, tecavüz suçlularını, pedofilileri ve zoofilileri işaretlemek üzere kullanılan ve 1970'lerden sonra eşcinsel hareketin simgelerinden biri haline gelen Pembe Üçgeni anımsatmaktadır (bkz. tez 32. sayfa). Bu uygulama, damgalanan kişinin o bölgeden sürüldüğünün kanıtıdır.

> Epeyce gittik. Taa ki Kartal'a yaklaşınca tren yavaşladı. Yan vagondan birkaç arkadaş camdan atladılar. Oysa burası Hitler'in Almanya'sı değildi. Ne olduğumuzu biliyorduk; bizler insandık. Derken Pendik'e geldik. Tren durdu. Baktık polisler yok; o an beşer onar trenden atladık. Kimimiz sağa, kimimiz sola savrulduk. Koştuk, koştuk. Aç susuz, berbat durumda (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 81-82).

İzmirli Cansel'in, İzmir'de LGBTİ'lere yönelik kötü muamelenin doruğa ulaştığı, Lütfü Tomuş'un Emniyet Müdürü olarak görev yaptığı aynı yıllarda sadece trans olduğu için insanların nezarette 10-15 gün aç olarak bekletildiklerine ve trenlerle şehirden gönderilmeye çalışıldıklarına, ancak trenlerden atlayarak şehre geri döndüklerine dönük ifadeleri diğer tanıklıklarla örtüşmektedir (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 117).

1985 yılının Haziran ayında "Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu"na eklenen yeni bir madde ile polis, toplumun ahlak normlarına uymayan kişilere karşı geniş ve keyfî yetkilerle donatılmıştır (Sofer 1995'ten akt. Yıldız, 2007*a*: 49). Eşcinsellik/homoseksüellik ifadesi herhangi bir kanunda kullanılmamış olsa da[45] dönemin İçişleri Bakanı Yıldırım Akbulut'un mecliste yaptığı bir konuşmada kullandığı ifadeler hem toplumda hem de kolluk güçlerinin uygulamalarında

[45] Bu yasaya eklenecek ek maddeye ilişkin mecliste yapılan toplantıların tutanaklarında ilgili yasanın eşcinselleri de hedef aldığı görülmektedir. Polisin yetkilerinin genişletilmesini öngören ek maddede yer alan "Genel terbiye ve ahlâk kurallarına aykırılık, toplum düzeni bakımından tasvip edilemeyecek tavır ve davranış, suçun kesinlikle işleneceği intibaını veren hazırlık hareketleri, belgelerin doğruluğundan şüphe, gecikmesinde sakınca bulunan haller" gibi muğlak ifadeler, eşcinsellere dönük keyfî polis şiddetine yasal zemin oluşturmaktadır. Bu durum, görüşmelerde sıklıkla eşcinsellere yapılan atıflarda da görülebilir. Halkçı Parti (HP) Antalya Milletvekili Aydın Güven Gürkan'ın ek maddeye dönük itirazında "Eşcinsellikle mücadele gerekçesine sığınarak polis ve jandarma kendi takdirleriyle genel terbiye ve ahlâk kuralına aykırı davranışta bulunduğunu düşündüğü her vatandaşı; kaçakçılar, serseriler ve umumî ev sahipleriyle birlikte fişleyebilecektir" ifadelerini kullanmakta, bununla birlikte eşcinselliğin "mücadele edilecek" bir toplumsal fenomen olduğu kabulüne itiraz etmemektedir. Yine Gürkan "Diğer taraftan, kanunun bu maddesinin gerekçesiyle esası da birbirini tutmamaktadır, çünkü gerekçede eşcinseller söz konusu edilmektedir. Uygulanacak olan Anadolu'da, (Çok açık ifade ediyorum) 50 küsur yılımı orada geçirdim, eşcinsel insan görmedim. O halde, orası için böyle bir endişeye gerek yoktur; böyle bir kanun maddesine de gerek yoktur sayın milletvekilleri" ifadeleriyle hem ilgili düzenlemenin eşcinsellere dönük olduğunu kanıtlamakta, hem de iktidar ve muhalefet partisinin homofobide ortaklaştığını ortaya koymaktadır (TBMM Meclis Tutanakları, (11 Haziran 1985). T. B. M. M. Birleşme: 111, s. 118 - 172.

LGBTİ'lere yönelik ayrımcılığı kışkırtmış ve kolluk güçlerinin kötü muamele içeren uygulamalarının önünü açmıştır:

> Yeni kanun bizlere homoseksüellik şüphesi olan kişileri 24 saat gözaltında tutma yetkisi veriyor. Böyle sapık düşünceleri ve eğilimleri olan kişilere karşı katı olmalıyız. Bu tür insanların sayısı her geçen gün artmakta… Bu yüzden biz, her yerde, özellikle büyük şehirlerde bu insanlara karşı kanunlar çıkaracağız (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 16).

Elçin Kurbanoğlu'nun, Belgin Çelik'le yaptığı görüşmeden aktardıkları LGBTİ'lerin sağlık hizmetlerine erişimde de sıkıntılarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır: "…1970'lerde devletin bölgede çalışan seks işçilerinin sağlık koşullarına özen gösterdiğini açıklamıştır. (…) 80'lerin başında TT'lere yönelik polis şiddetinin sistemli olarak arttığını ve devlet tarafından sunulan sağlık hizmetlerinin azaldığını savunmuştur" (2011: 231-232). Sadece cinsel yönelimleri ve kimlikleri nedeniyle keyfi olarak gözaltına alınan, polis merkezlerinde asker ve polis tarafından çeşitli işkencelere, tacize ve tecavüze maruz kalan bireyler emniyetle işbirliği içinde çalışan ve LGBTİ'ler arasında "Cancan" olarak bilinen Cankurtaran Zührevi Hastalıklar Hastanesi'ne götürülerek günlerce orada tutuldukları, hastane personelinin rüşvet almadan işlemlerini yapmadıkları da bilinmektedir (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 15). Aynı yıllarda cinsiyet değiştirme ameliyatları yasaklanmış, söz konusu yasaktan önce cinsiyetini değiştirmiş olan trans kadınlara ise pembe kimlikleri verilmemiştir (Yıldız, 2007a: 48). Bu yasak 1988 yılında kâğıt üzerinde kaldırılmasına karşın, translara yönelik ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri sürmüştür.

Emniyet ve devlet yetkililerinin ayrımcı ve insanlık onurunu aşağılayıcı açıklamaları toplumda LGBTİ'lere yönelik nefret tohumları ekerken özellikle trans

kadınların başta yaşam hakkı, barınma, sağlık hizmetlerine erişim, çalışma hakkı olmak üzere insanca yaşam için temel her hakka erişimleri gasp edilmiştir. Buna ek olarak LGBTİ'ler "fişlenerek" gözetim altında tutulmuş ve sistematik devlet şiddetine maruz kalmışlardır:

> 1985'te 116, 1986'da 100 eşcinselin "bu işi yaptığı" tespit edilip parmak izi alınmış, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürü Hasan Ceyhan bir yandan eşcinselliğin Türk Ceza Kanunu'na göre suç olmadığını söylerken, diğer yandan "Suç değilse neden parmak izleri alınıyor?" sorusuna "Ehliyet alırken sizin parmak iziniz alınmadı mı? Hem alsam ne olur almasam ne olur? Kimlik tespiti için aldık, o kadar. Bir yerde bu işi yaparken yakalanmış, eşcinsel olduğunu söylemiş, biz de onu kayıtlara geçirdik" yanıtını verme cüretini kendisinde bulabilmişti (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 16).

İbrahim Eren öncülüğünde Radikal Yeşil Parti'nin kurulması girişimleri sonucu eşcinsellerin bir parti kurup kuramayacağı tartışmalarının başladığı bu dönemde birçok siyasi partinin eşcinsellere yönelik nefret dili içeren söylemlerde bulundukları, bir kısmınınsa LGBTİ'lere yönelik özel bir yasal düzenlemenin gereksiz olduğunu dile getirdiği görülmektedir:

> ANAP Genel Sekreteri Mustafa Taşar "eşcinsellerin *tedavi ettirilip* topluma kazandırılması gerektiğini", DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Dülger "toplumun ve tabanlarının eşcinselliği *aşağılık bir konum* olarak değerlendirdiğini", DSP İzmir Milletvekili Fikri Ertan "eşcinselliğin dışlanarak, aşağılanarak yaklaşılmaması gereken büyük ölçüde *sosyolojik bir sorun* olduğunu" söylemişti. SHP Genel Başkan Yardımcısı Fikri Sağlar ise "Böyle bir partileşme işine girişilmesinin kişisel olarak bir sakıncası olduğunu zannetmiyorum. Bağımsız, demokrat ve uygar bir ülkenin gereği, her görüşün örgütlenerek sesini duyurmasıdır. Biz şu anda programımıza *eşcinsellerin vatandaşlık haklarına ilişkin ek bir madde koymayı düşünmüyoruz*. Herkes yasalar önünde eşittir ve eşit muamele görecektir. Bizim programımızda insan hak ve özgürlüklerini savunacağımız zaten belirtiliyor" diye görüş bildirmiştir. (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 16-17; vurgular sonradan eklenmiştir).

80'li yıllarda eşcinselliğin medyaya konu oluş ve LGBTİ'lerin medyada yer alış biçimleri de dönemin eşcinsellik algısını ortaya çıkarmaktadır. Ali Erol'un eşcinselliğin medyada yer alışının birinci dönemi olarak tanımladığı 80'li yılların başlarında medya eşcinsellik yerine "homoseksüellik" ifadesini kullanmış ve homoseksüellik günlük, ulusal basında genellikle üçüncü sayfa haberlerinde "cinayet, sapık cinsellik, ahlâksızlık, ters ilişki, fuhuş, dönme, çocuklara kötü örnek" gibi temalarla kendisine yer bulmuştur (Erol, 2011: 452). "Homoseksüel" dönemin basını için "normal" olarak adlandıramadıkları tüm LGBTİ'leri kapsamaktaydı ancak bu kapsayıcılık bir tür "yok sayma" ya da "tekleştirme" çerçevesinde okunmalıdır. Geyler, transeksüeller ve travestiler "homoseksüel" ifadesiyle "tekleştirilirken" lezbiyen ve biseksüel kadınlar ve trans erkekler ise görmezden gelinmekteydi (Özbaş, 2004: 22-25). Eşcinsellikle ya da LGBTİ'lerle ilgili haberler günlük gazetelerde genellikle "flaş haber" olarak sunulurken, "fantazi" nesnesi olarak eşcinsellik dönemin poşetli olarak satılan dergi ve gazetelerinde de çokça yer almış, Arslan Yüzgün'ün 1986'da yayınladığı ilk büyük ve gerçek hayattan kesitlerin yer aldığı *Türkiye'de Eşcinsellik: Dün, Bugün* başlıklı kitabının "muzır neşriyat kanunu" kapsamında poşetlenerek satışa sunulması uygun bulunmuştur (Siyah Pembe Üçgen, 2012: 17-18).

Nokta, Yeni Gündem, Sokak gibi dergilerde kapak konusu yapılan eşcinsellik, bu dergilerde bir kısmı kurgulara dayansa da en azından bir yaşam tarzı olarak sunulmaya başlanmış, bu dergilerden *Yeni Gündem* "Suçu olmayan Suçlu" diye bir kapak yapmıştır (Erol, 2011: 452). Aynı yıllarda Avrupa ve Amerika'nın gündeminde genişçe yer tutan AIDS, Türkiye basınında "eşcinsellik hastalığı" ya da "Tanrı'nın eşcinsellere laneti" olarak kendisine genişçe yer bulmuştur (2011: 453).

Bu dönemde basın genel hatlarıyla ayrımcı, nefret söylemi kullanan, eşcinselliği fantezi nesnesi, renkli ya da tiksindirici ve cinayetleri de "beklenen son" gibi gören bir yapıdadır: "Onlarca kez 'kapak' da olsa, sayfalar da ayrılsa tüm bu 'eşcinsellik' ile ilgili haberlerde asıl özne eksikti: Eşcinselin kendisi" (Erol, 2011: 455).

Basının eşcinselleri konu ederken kullandığı ifadeler, eşcinselliği gösteriş şekli de sıkı bir denetim altındadır. Deniz Yıldız'ın Tuğrul Eryılmaz'dan aktardığı aşağıdaki örnek bu durumu net bir biçimde ortaya koymaktadır:

> Bir eşcinsellik kapağı yapmaya karar verdik. O zaman İpek Çalışlar ile beraberiz orada. Oradaki en radikal bizleriz. Patronu ikna ettik. İlk kez Türkiye'de bir eşcinsel kapağı çıkacak. Yani eşcinsellik kapağı… Yazı verildi şu cevap geldi: "yazının bir yerine eşcinselliğin şöyle veya bu şekilde bir hastalık olduğu cümlesini, yıl 1983 gerçi, koymak zorundasınız" dedi bize hukuk işleri. "Çünkü yazıda eşcinsellere yönelik hiçbir eleştiri yok" dedi… Hiç unutmuyorum, biz oraya bir şekilde eğer çok uydurmuyorsam, işte bu işten çok rahatsızsanız, psikiyatrik tedavi görebilirsiniz, filan diye çok anlamsız bir cümleyi eklediğimizi utanarak hatırlıyorum (Yıldız, 2007*a*: 49).

Tüm bunlara karşın LGBTİ'lere yönelik baskı politikaları, 1980'li yılların sonlarından itibaren hareketin yavaş yavaş şekillenmesinin önüne geçemedi. Bu bağlamda 1987 yılı, hareketin tarihi bakımından önemli kırılmaların yaşandığı bir yıl olmuştur:

> 1987 yılının ramazan ayında işkenceler yoğunlaştı. Yetmiş kadar kadın transvestit saçlarından sürüklenerek gözaltına alındı. Dayaktan silikon memeleri patladı. Yara bere içinde kaldılar. Sıfır numara tıraş edildiler, falakaya yatırıldılar ve toplu hâlde itilip kakılarak otobüslere bindirilerek kentten sürüldüler [...] Sürgün yeri aynıydı: Eskişehir (http://www.denizinkolisi.com/?p=81).

Artan baskılara tepki niteliğinde ortaya çıkan eylemler, dönemin medyasında ve entelektüelleri arasında tartışma konusu olmuştur. 1987 yılında Gezi Parkı'nda

dört trans kadın tarafından başlatılan açlık grevi ve Taksim'deki oturma eylemi, hareketin sokaktaki ilk eylemlerini oluştururken İbrahim Eren'in öncülüğünde yeniden ve daha büyük bir katılımla düzenlenmeye başlayan toplantılar, kısa süre içinde ortaya çıkacak yeni örgütlenme girişimlerinin habercisi niteliğindeydi.

Darbeyi takip eden dönemde kazanılan bu ivme, Türkiye'de feminist hareketin 1980 Darbesi neticesinde fırsatlar yakaladığı, Darbenin yarattığı siyasal boşlukta gelişimini hızlandırdığı şeklindeki tartışmaları hatırlamayı gerekli kılmaktadır. Şirin Tekeli siyasi hayatı "depolitize" etmeyi amaçlayan 1980 askeri darbesi sonrasında yeni dalga feminist hareketin ortaya çıkışını anlatırken, Cumhuriyet dönemi ile birlikte iktidarın kolayca susturamayacağını düşündüğü kadın hareketini Kemalist reformların gölgesine itmesinden ve Türkiye tarihinde sağ ve sol gruplar arasında benzeri görülmeyen düzeylerde şiddet eylemlerinin arttığı 1970'lerde aynı zamanda kendi aralarında ciddi bir ideoloji savaşı vermekte olan sol grupların sosyalist devrimle birlikte kadın taleplerinin karşılanacağına inandıklarından ve bu sebeple bu konunun devrim sonrasına bırakılmasında uzlaştıklarını aktarmaktadır (Tekeli, 2009: 246-273). Elbette bu dönemler arasında hiçbir bağımsız kadın hareketinin olmadığını iddia etmek hatalı olacaktır. 1950'ler itibariyle Tekeli'nin "siyaset dışı" ve başlıca faaliyetleri cumhuriyetin önemli günlerinde Atatürk'e şükranlarını sunmak için törenler düzenlemek olan "tören dernekleri" olarak adlandırdığı Anneler Derneği, Soroptimistler Derneği, Üniversiteli Kadınlar Derneği gibi dernekler mevcuttur. Ayrıca, 1975'te kurulan yasadışı komünist partinin kadın kolu olan İlerici Kadınlar Derneği ve Maocu, Gueveracı vb. siyasetlerden kadınların kurdukları sol gruplardan bahsetmek de mümkündür (2009: 246-273).

1980 askeri darbesinin istikrar ve "toplumsal düzen" adına yasaklamalar, tutuklamalar ve kapatmalarla ortadan kaldırmayı amaçladığı, bir ölçüde de başarılı olduğu toplumsal hareketler geçmişten gelen birikimler ve dünyada etkisini gösteren yeni toplumsal hareketlerden ilham alarak yeniden hak arayışlarına başlamışlardır. Bu hareketler, özellikle feminist hareket, Tekeli'nin deyimiyle "Eylülcü" olmakla, 12 Eylül Darbesi'nin yarattığı siyasi boşluktan faydalandıkları iddiasıyla "fırsatçılıkla" suçlanmışlardır. Yeniden ortaya çıkan feminist hareket ve ırk, etnisite vb. hak temelli hareketlerin eşcinsellerin de örgütlü olarak taleplerini dile getirmelerinin önünü açtığı iddia edilebilir. 1980 sonrası ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler karşılıklı olarak birbirini beslemiştir ancak LGBTİ hareketinin feminist hareket içinden çıktığını iddia etmek eşcinsel hareketinin feminist harekete katkılarını göz ardı etmeye sebep olacağı için yanlış olacaktır. Ali Erol eşcinsel hareketin Türkiye'deki seyrini anlattığı makalesinde konuyu "Bugün şunu gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz ki Türkiye'deki feminist hareketin erkek egemen sistemi sorgularken el atmadığı ama daha sonra yüzleşmek zorunda kaldığı zorunlu heteroseksüelliği sorgulama süreci, doğrudan eşcinsellerin ve eşcinsel örgütlenmelerin etkisiyle oldu" (2011: 431-463) şeklinde ele alarak, eşcinsel hareketin feminist harekete sunduğu katkıyı gösterirken aynı zamanda o dönemde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin karşılıklı etkileşim içinde olduğunun da altını çizmektedir.

1.3.3. Darbe Sonrası Örgütlenmeler, Sokak Eylemleri ve Yayınlar

Darbenin ardından yoğunlaşan LGBTİ'lere yönelik sistematik devlet şiddeti 90'lı yılların başlarında da aynı yoğunlukta devam etmiştir: "90'lı yılların başında da yine yakalanan bütün travestiler Belgrad Ormanlarına götürülüp öldüresiye

dövüldüler. Daha sonra çırılçıplak soyulup elbiseleri ateşe verildi. Orada kendi kaderlerine terk edildiler…" (Yıldız, 2007*b*: 46).

Devam eden şiddet, özellikle İstanbul'da LGBTİ'lerin bir arada yaşadığı bölgelerde yoğunlaşmış, bir nevi "cadı avı" başlatılmıştır:

> 1990 yılının başından 1991 yılının sonuna kadar, "tahtacılar" denen polis birimi oluşturuldu. Akşam saat 21.00'dan itibaren operasyon yapıyorlardı. Beyoğlu'nun arka caddelerini, ara sokaklarını tarayarak, önlerine geleni dövüyorlardı. Bir grup da Laleli de aynısını yapıyordu (Demir 1995'ten akt. Yıldız, 2007*b*: 46).

Bu şiddet sarmalı ise, 1980'li yıllara benzer bir şekilde, LGBTİ'lerin ortak bir kimlik etrafında bir araya gelmelerinin, örgütlü mücadele arayışına girmelerinin ve seslerini daha güçlü bir şekilde duyurmalarının koşullarını yavaş yavaş hazırlamıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi bu yıllarda LGBTİ hareketinin büyüdüğü, eylemliliklerin arttığı, dernekleşme ve dergi çevresinde örgütlenme girişimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Birlikte mücadelenin gereğine olan inancın artması ve birçok örgütlenme girişiminin bu yıllarda başlamasında 1980'li yıllarda LGBTİ'lere yönelik artan ve sistematikleşen devlet şiddetinin başlıca iki büyük etkisi olduğu iddia edilebilir. Öncelikle açlık grevleri, parti girişimleri yoluyla birlikte mücadele deneyimlerinin kadın hareketi, çevreci hareket gibi diğer yeni toplumsal hareketlerden daha geç filizlenmesi 1980'li yıllarda LGBTİ'lere yönelik artan devlet şiddetiyle yakından ilişkilidir. Ancak başka bir açıdan bakıldığında bu artan şiddetin, zaten bir arada yaşama deneyimleri olan LGBTİ'lerin örgütlü bir mücadelenin önemine inanarak harekete geçmelerine de zemin hazırladığını sözlü tarih anlatılarına dayanarak söylemek mümkündür. Devlet kurumlarının her tür LGBTİ örgütlenme girişimini engellemeye çalışmasına ve şiddet eylemlerini sürdürmesine

rağmen 1990'lı yılların en önemli özelliği, bu engellemelerin farklı yerlerde birbirinden habersiz çeşitli oluşumların ortaya çıkmasını hızlandırmış olması ve dağınık yapısına karşın örgütlü bir LGBTİ mücadelesinin başlamış olmasıdır. İbrahim Eren'in öncülüğünde bir araya gelen eşcinsellerin bazılarının bu gruptan ayrılarak 1992 yılında kurduğu *Gökkuşağı '92*[46] topluluğu uzunca bir süre toplantılarını topluluk üyelerinden birisinin bodrum katındaki dairesinde sürdürmüş, yaşanan polis baskınlarından sonra toplanacak yer bulma sıkıntısı yaşadıkları için dağılma sürecine girmişlerdir (Yıldız, 2007*b*: 46). Ancak topluluk dağılmadan önce Eşcinsel Enternasyonal Berlin Derneği adına Türkiye'de bulunan Heribert Mürmann'ın, dernek başkanları Selman Arıkboğa'nın Almanya'da her yıl düzenlenen Onur Yürüyüşünün Türkiye'de düzenlenmesi önerisini aktarması üzerine İstanbul'daki bir grup LGBTİ aktivistin de katılımıyla yürüyüş için çalışmalara dâhil olmuştur (İnce, 2014). Uluslararası yürüyüşü organize etmek için 11 Nisan 1993'te Beyoğlu BİLSAK Kültürevi'nde yapılan toplantıda bir araya gelen grup, aktivistlerden Mine Yanat'ın önerisi doğrultusunda Lambda ismini almış, böylece Türkiye'de eşcinsel hareketin en önemli örgütlerinden biri olan Lambdaistanbul'un kuruluşu fiili olarak gerçekleşmiştir (İnce, 2014). Lambda, kurulduğu 1993 yılında ILGA (Uluslararası Lezbiyen ve Gey Derneği) üyesi olmuştur (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

"Cinsel Özgürlük Etkinlikleri" adı altında gerçekleştirilmeye çalışılan ilk Onur Haftası etkinlikleri yapılan tüm hazırlıklara rağmen, başlangıçta eyleme izin veren, sonrasında ise oluşan tepkiler karşısında geri adım atan İstanbul Valiliği tarafından "toplumun örf ve adetlerine ters düştüğü" gerekçesiyle yasaklanmış (Kurbanoğlu,

[46] Detaylı bilgi için bkz. http://www.denizinkolisi.com/?cat=5.

2011: 234), yürüyüşü organize eden aktivistler iptal olan yürüyüş tarihinden bir gece önce gözaltına alınmıştır (Güneş, 2015). Yürüyüşün yapılacağı gün, açılışın yapılacağı Beyoğlu Sineması polis ablukasına alınmış ve eşcinsel olduğu düşünülen herkes polis tarafından gözaltına alınmıştır. Yurtdışından etkinliklere katılmak için gelen ve aralarında milletvekilleri ile İngiltere ve Türkiye vatandaşlarının da bulunduğu grup, hiçbir yetkiliyle görüşmelerine izin verilmeden Almanya'ya sınır dışı edilmiştir (İnce, 2014). Etkinliğin iptal edilmesinden kısa bir süre sonra Türkiye'ye dönen Mürmann'ın evinde Lambda'nın kuruluşunda yer alan çekirdek ekip toplantılarını yapmaya devam etmiş, aynı zamanda Taksim'de bulunan Prive adlı barda Pazar günleri tanışma ve sohbet toplantıları düzenlenmiş, toplantılar bar sahibinin polislerin baskınlarından korkması sebebiyle daha sonra Beyoğlu Toplumsal Araştırmalar Vakfı'nda devam etmiştir (Yıldız, 2007*b*: 47). 1995 yılının Eylül ayında "Gey ve Lezbiyen Kültür Etkinlikleri" adıyla düzenlenmek istenen etkinlikler bir kez daha devlet kurumları tarafından engellenmiş, bu nedenle LGBTİ aktivistleri 2000'li yıllara kadar Onur Haftası etkinliklerini basına kapalı olarak gerçekleştirmiştir (Kurbanoğlu, 2011: 234). Türkiye'de basının yasağa yönelik ilgisizliğine karşın dünya çeşitli yerlerinden bu yasaklara karşı eleştiriler yükselmiştir: "Bu ikinci antidemokratik engelleme, internet ve Reuters Ajansı aracılığıyla, dünya kamuoyuna duyuruldu. Türk basınının ilgisizliğine rağmen, engelleme, dünya basınında yer aldı ve protestolarla İçişleri ve Kültür Bakanlıkları ile Başbakanlık'ın faksları kilitlendi" (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

1990'lı yıllarda oluşan LGBTİ topluluklarının yasal bir statü kazanması ve hatta resmi etkinlik düzenlemesi devlet kurumları tarafından engellenmiştir. Bunun

yanı sıra nasıl bir LGBTİ örgütlenmesi sorusu birçok topluluğun dağılmasına ya da bir araya gelememesine neden olmuştur. Dernekleşme girişimlerinde en büyük tartışma isimde ya da tüzükte eşcinselliğe dair herhangi bir vurgunun olup olmamasıdır. Bir grup eşcinsel kelimesinin isimde ve tüzükte geçmesi gerektiğini savunurken, bazıları eşcinsel kelimesinin yasal olarak engel yaratacağı sebebiyle, bazıları ise içinde eşcinsel adı geçen bir derneğe üye olmayacaklarını söyleyerek eşcinselliğe dair bir vurgunun olmaması gerektiğini savunmuştur (Yıldız, 2007*b*: 46). Bunun yanı sıra 1993'te Ankara'da eşcinsellerin sesini duyurmak için bir dergi etrafında örgütlenmeye karar veren ve daha sonra Kaos GL adını alan grubun kurucuları arasında olan Ali Erol'un ilk örgütlenme çalışmaları sırasındaki deneyimleri yoğun şiddet ve baskı altında geçen yılların ardından kimi LGBTİ'lerin ruh halini ortaya koymaktadır:

> Kaos GL kendimizin müdahale edebileceğini söyledi. Edilebileceğini söylediği için örgütlenme sürecine girdi. Ama o dönem yukarda çizdiğim 12 Eylül atmosferinden dolayı eşcinsel bireylerin yaklaşımı pozitif değildi. "Ben enayi miyim, niye uğraşayım" diyordu bazıları, bir kısmı "bu memleket böyle gelmiş böyle gider, hiçbir şey değişmez", bir kısmı da "ya nasıl olsa 5 yıla AB'ye gireceğiz, dolayısıyla bu sorunlar hallolacak" diyebiliyordu (2011: 435).

Bu derginin geniş bir kesimi kapsaması, bir iletişim ağı oluşturabilmesi ve bir LGBTİ örgütlenmesine dönüşebilmesi için hazırladıkları afişleri Ankara sokaklarına asmış ve *Express* dergisinin 16-23 Nisan 1994 tarihli, 12. sayısına, aşağıdaki çağrılarını ulaştırmışlardır:

> Gey, Lezbiyen, ve Anti-heteroseksistlere Çağrı! Yalnız olduğunuzu düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Toplumun her kesiminde ve her alanında daima vardık ve varız. Ama kendi kimliğimizle değil, heteroseksizmin bize sunduğu ve dayattığı; bizi tanımlamayan bir kimlikle. Bu kimlikleri değiştirme zamanı gelmedi mi?

> Biz ilk adımı attık ve ciddi bir posta kutusu kiraladık. Amacımız hem bir iletişim ağı oluşturmak hem de ileride birlikte yürümek isteyenlerle buluşmak.
>
> Sıkıntılarınızı, duygularınızı, sorunlarınızı ve kişisel olarak ne yapabileceğinizi yazın. Birbirimize güvenmeyip kime güveneceğiz?
>
> (http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=tarihce).

20 Eylül 1994'te ilk sayısı yayınlanan *Kaos GL* dergisinin çok uzun süre kesintisiz çıkması ilk kez bir girişimin sürdürülebilir olduğunu göstermiş ve kazandığı güven sayesinde fotokopiyle çoğaltılan *Kaos GL*, kiralanan posta kutusuna birçok ilden dergi için yollanan deneyimler ve katkılarla kolektif bir platforma dönüşmüştür (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 169-172). Derginin dağıtımı elden, postayla ve kitapevlerine bırakılarak yapılmış, farklı şehirlerde insanlar gönüllü olarak dergiyi kitapevlerine bırakmış ya da çevresine ulaştırma görevini üstlenmiştir (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 169-172). Pazar günleri ev, kafe ve kimi derneklerin salonları kiralanarak, buralarda yapılan toplantılar ve film gösterimi gibi çeşitli etkinlikler vasıtasıyla hem LGBTİ'lerin bir araya gelip sohbet edebileceği bir ortam oluşturulmuş, hem de seslerini duyurmak için neler yapabileceklerine dair tartışmalar yürütülmüştür (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 169-172). Bir süre İnsan Hakları Derneği Ankara Şubesi'nde Gey ve Lezbiyen Hakları Komisyonu adı altında çalışmalarını yürüttükten sonra dernek yönetiminin değişmesinin ardından yeni yönetimin bu komisyonu tanımaması nedeniyle oradan ayrılan ekip *Kaos GL* adıyla dergi çıkarmayı ve toplantılar düzenlemeyi sürdürmüş ve 1999 yılının sonbaharında Kaos Kültür Merkezi'ni açmıştır (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 170-174). Kaos GL ekibinin ilk sokak eylemi, Venüs'ün Kız Kardeşleri grubu ile birlikte katıldıkları Ankara Tandoğan Meydanı'nda düzenlenen 1996 yılı 8 Mart eylemi olmuştur (Yıldız, 2007*b*: 48).

Ayrıca 1997 yılının sonbaharında Bursa'da kurulan ve bir araya gelme amaçlarını "bölücülere, sömürücülere yer olmayan, özgürlükçü, eşitlikçi, üretken, paylaşımcı bir gelecek" olarak tanımlayan Spartaküs, 1998 yılında İzmir'de bir araya gelen Biz GL gibi örgütlenmeler ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2007*b*: 47).

Yeni oluşan LGBTİ örgütlerinde ortaya çıkan başlıca sorun lezbiyen ve biseksüel kadınların, trans kadın ve erkeklerin geyler kadar aktif rol alamamaları olmuştur. Bu döneme ilişkin tanıklıklarda ortaya konduğu gibi, görünümleri nedeniyle harekete yönelik olumsuz tepkilerin ortaya çıkacağı inancıyla transların düzenlenen bazı toplantılara katılmaları engellenmiştir. Translara yönelik bu tutumun ardındaki bir diğer sebep de, trans kadınların çoğunun geçimini seks işçiliği yaparak kazanması ve kimi geylerin bundan rahatsızlık duymalarıdır. Aynı şekilde örgütlenmeler içinde bulunan kadınların sayısının azlığı erkek egemen yapının varlığını işaret etse de kadınlar ve translar kendi örgütlenmelerini oluşturarak ve karma örgütlerde bu duruma engel olabilmek için ayrı toplantılar örgütleyerek bu eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışmışlardır (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 122-124).

1995 yılında Lambdaistanbul'dan ayrılan bir grup kadın Venüs'ün Kız Kardeşleri isimli bir lezbiyen grup kurmuştur. "Kendi tercih ettikleri yönde özgürce yaşamak ve haklarını elde etmek amacıyla" bir araya gelen Türkiye'deki ilk lezbiyen örgütlenme 2002 yılında *Kaos GL* Dergisi'nin dokuzuncu sayısına yazdıkları "Sessizliği Gücü VKK" yazısıyla Kaos GL'ye katılma kararını açıklamıştır:

> Bugün, grubumuzu oluşturan üyeler bir arada olmayıp, ortak bir amaç içinde değiller. Bu durumu tespit eden ve değerlendiren bizler, eldeki belgelerimizi, kitaplarımızı ve tüm kaynağımızı Kaos GL'ye armağan ediyoruz. Yeni yeni oluşumlar yerine, görevini başarıyla yerine getiren Kaos GL'ye destek verilmesinin daha rasyonel olduğuna inanıyoruz… VKK'nin onuruyla veda ettiği bu son sözde,

> bizi bir araya getiren, tüm eşcinsel topluluğa olağanüstü katkılarda bulunan Kaos GL'ye teşekkür ediyoruz (*Kaos GL*, 2002: 1).

1998 yılında kurulan lezbiyen-feminist bir örgütlenme olan Sappho'nun Kızları'nın kurucularından Yeşim, LGBTİ örgütlerinde kadın üyelerin azlığını şu sözlerle dile getirmektedir:

> Kaos GL'deki kadınlar çok az, dört-beş kişiyiz, dolayısıyla oraya gittiğinde, gittiğin herhangi bir zamanda bir kadınla karşılaşma ihtimalin çok düşük. Yani bizim hepimizin sürekli orda olması lazım, o da mümkün değil. En sonunda ilan asmıştık. Perşembeydi galiba, şu saatle şu saat arası kadınlar kesin burada olacağız, gelip tanışmak isteyen kadınlar varsa bekliyor olacağız diye. Valla iki ay üç ay mı ne bekledik, kimse gelmedi, sonra onu da bıraktık. Biz yine fark ettik ki, toplantılarda elli erkek var ve bir kadın şurada, bir kadın şurada. Onların deneyimleri konuşuluyor, eşcinsellik diye konuşuluyor ve biz onların deneyimini dinliyoruz ve konuşursak da onların deneyimini konuşuyoruz (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 200).

Bu nedenle bir kadın örgütlenmesi kurarak kendi deneyimlerini paylaşmak için bir alan yaratmaya karar verip Sappho'nun Kızları adıyla bir araya gelmişler ve feminist gruplarla etkileşim halinde lezbiyen feminist bir grup olarak ataerkil ve heteroseksist sistemi sorgulamayı amaçlamışlardır (Kurbanoğlu, 2011: 235). Sappho'nun Kızları'yla aynı yıl lezbiyen feminist bir örgütlenme olan Öteki Ben kurulmuş, bu grup aynı adı taşıyan dergilerini kısa süre de olsa yayınlamıştır (Kurbanoğlu, 2011: 23). 1998 yılında ortaya çıkan bir başka örgütlenme ise Lambdaistanbul'dan kadınların oluşturduğu Efemineler adlı gruptur (Yıldız, 2007*b*: 47).

Çoğunluğunu geylerin oluşturduğu eşcinsel örgütlenmeleri içinde kendilerine çok az yer bulabilen seks işçisi trans kadınlar 1996 yılında Kadın Kapısı adı altında örgütlenmiş ve İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı desteğiyle 1997 yılından itibaren birkaç yıl *Gacı* isimli bir dergi çıkartmıştır (İnce, 2014).

Üniversitelerdeki ilk LGBTİ toplulukları da 1990'lı yıllarda kurulmaya başlamıştır. 1995 Mayıs'ında Anadolu Üniversitesi'nde öncelikli amacı daha fazla bilinç yaratmak olan bir grup öğrencinin oluşturduğu Bilinçli Eşcinseller Topluluğu (B.E.T) ve 1996 Mart'ında Atatürk Üniversitesi'nden öğrencilerin oluşturduğu Lambda Erzurum kurulmuştur (Yıldız, 2007*b*: 47). Aynı yıllarda birbirinden habersiz olarak birçok okulda LEGATO (Legato adı; Lezbiyen, Gay Topluluğunun kısaltması düşünülerek koyulmuştur) adı altında nihai amacı resmi üniversite kulübü olmak olan üniversite örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2007*b*: 47). 1996 yılında ODTÜ'de LEGATO, 1997 yılında Hacettepe'de HALEGA (Hacettepe Lezbiyen Gay Topluluğu), 2000'de Boğaziçi Üniversitesi'nde LEGATO toplulukları kurulmuş ve bu grupların iletişim amaçlı oluşturduğu LEGATO mail ağı üzerinden iletişim kuran üniversite sayısı 2000'de 27'ye, 2002'de ise 61'e ulaşmıştır (İnce, 2014).

Uluslararası bir eşcinsel örgütlenmesi olan Ayı hareketi de Türkiye'de 90'lı yıllarda oluşmaya başlamıştır. Amerika'da ortaya çıkmış olan bu hareket maskülen erkek eşcinselleri tarif etmek için "Ayı" kavramını kullanmaktadır. Türkiye'de 1998 yılında ortaya çıkan Ayı hareketi günümüzde farklı gruplar tarafından devam ettirilmektedir:

> Türkiye Ayıları Grubu ile başlayıp Anadolu Ayıları Grubu ile devam eder. 2006 sonlarında Anadolu Ayıları'nın feshinden 1 yıl sonra yapılanan İstanbul Ayıları Grubu Türkiye'de Ayı Hareketi'ni politik olarak yürüten tek ayı örgütüdür. Fiilen mevcut olmayan Türkiye Ayıları Grubunu hesaba katmazsak, Ankara'da yeni filizlenen Ankara Ayıları Grubu haricinde irili ufaklı arkadaş grupları, CYBER gruplaşmalar da mevcuttur (Kaya, 2015).

LGBTİ hareketinin dönüm noktalarından birisi olan 1996 yılında hareket için önemli birçok gelişme yaşanmıştır. Bunlardan birisi, Türkiye'de LGBTİ politikalarına en erken değinmeye başlayan siyasi partilerden biri olan Özgürlük ve

Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) kuruluşu olmuştur (Kurbanoğlu, 2011: 236). Bir diğer önemli gelişme ise 5 Mayıs 1996'da, Açık Radyo 94,9'da, Lambdaistanbul'un önerisiyle Pazar geceleri 00:00 ve 01:00 saatleri arasında yapılmaya başlanan Türkiye'nin ilk lezbiyen ve gey radyo programının başlamasıdır. Bu program kısa sürede çok büyük ilgi görmüş ve kimi zaman saati ve günü değiştirilse de 1,5 yıl kadar devam etmiştir (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

1-17 Haziran 1996 tarihleri arasında BM Habitat II konferansı kapsamında, İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla binasında, Lambdaistanbul ve İnsan Kaynakları Vakfı ortak bir stant kiralamış ve Lambdaistanbul ulusal televizyon kanallarında ilk kez yer alarak bu etkinlik sayesinde adını Türkiye çapında duyurma fırsatı elde etmiştir (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

Yukarıda ifade edildiği gibi hareketin ivmesi ile LGBTİ'lere yönelik şiddet arasında bir ilişki tespit etmek mümkündür. Görünürlükleri artan, sesleri daha gür çıkan, çeşitli başarılı girişimler sayesinde özgüven depolayan LGBTİ'ler, polisin artan şiddeti ve mahalle baskınları ile yıldırılmak istenmiştir. Hareketi "talim" etmeye dönük bu girişimlerin belki de en önemlisi, yukarıda ifade edilen ve hareketin önemli kazanımlarından biri olarak sayılabilecek konferans sırasında başlayan Ülker Sokak'ta yaşayan translara yönelen şiddet eylemleridir.

15 gün süren Habitat boyunca sokağa ara sıra yapılan "ziyaretler", LGBTİ'lere yönelik kışkırtma ve tacizler, seks işçileri tarafından kullanılan bakkal, kuaför gibi işyerlerinin kapatılmasını birkaç evin yakılması ve evlerin kapılarının kırılması izlemiştir (Selek, 2014: 190). Bu operasyon sokağı bir savaş alanına

çevirirken, aslında bu ortak mekânda oluşturulan ortak kültüre de darbe vurmuştur: "Ülker Sokak, travesti ve transeksüel topluluğun altkültürünün geliştiği, kendisine özgü bir yaşam rutininin sürdüğü bir sokak olarak bilinse bile, 1996 Habitat operasyonundan beri, İkinci Dünya Savaşı sonrası boşalmış kentleri andırmaktadır" (Selek, 2014: 118). 1996 yılında gerçekleştirilen bu operasyonun başında, LGBTİ'ler arasında karakolda işkence ettiği kişilere üç farklı renkte hortum gösterip bu hortumların hangisiyle dayak yemek istediklerini sorması sebebiyle "Hortum Süleyman" lakabıyla bilinen Baş komiser Süleyman Ulusoy yer almıştır[47]. Söz konusu operasyon, LGBTİ'lerin yoğunlukla yaşadığı ve bir altkültür oluşturarak çeşitli dayanışma pratikleri geliştirdiği mekânlara yönelik diğer müdahalelerle benzeşmektedir. Beyoğlu'nun çeşitli sokakları, yapılan bu saldırılarla "temizlenmiştir". Pınar Selek İstanbul'un Beyoğlu İlçesinin Cihangir Mahallesindeki Ülker Sokak'ta 1996 yılının bahar aylarında yaşanan sosyal çatışmaya odaklandığı *Maskeler, Süvariler, Gacılar, Ülker Sokak: Bir Altkültürün Dışlanma Mekânı* (2014) çalışmasında, Ülker Sokak'ta iktidarın şiddet biçimlerinden birisi olan dışlamayı hangi mekanizmaları kullanarak gerçekleştirdiğini ve egemenin rıza yaratarak mahallenin diğer sakinleri olan ezilenleri bu şiddet ve dışlamaya nasıl dâhil ettiğini incelemiştir: "Aslında Beyoğlu ve çevresinde, Haziran 1996'da gerçekleşen Habitat II'den bir süre öncesine rastlayan günlerden itibaren çok yönlü bir yeniden-düzenleme operasyonu sürmekteydi. Ama Ülker Sokak, birdenbire, öteki sokaklar arasından sıyrılarak, gözümüzün önüne bir tiyatro sahnesi gibi çıkıverdi" (Selek,

[47] "Ülker Sokak'ta yaşanan olaylar sırasında da oldukça gündeme gelen Ulusoy, daha sonraki yıllarda, medyada 'işkenceci polis' olarak sık sık yansıtıldı. Karakolda gizli kamerayla çekilmiş bir hortumlu dayak sahnesi günlerce ekranlardan 'flaş görüntüler' başlığı altında izlendi" (Selek, 2014: 148). Ayrıca, "Ulusoy, 2005'te verdiği röportajlarda 'Bir olay olmuştur, copum yanımda değildir. Mesela bir otoparktaki hortum denk gelmiştir', 'Homoseksüelliğe karşı insanlarımızın topyekûn seferber olması lazım', 'Bizim hortumlardan hep temiz su aktı … Sokaktaki çamuru, pisliği temizledik' gibi beyanlarda bulunmuştu" (İnce, 2014).

2014: 25). Ülker Sokak'ta yaşananlar, medyada da bir ölçüde kendisine yer bulabilmiştir. 2 Haziran 1996 tarihli *Yeni Yüzyıl* gazetesi, Ülker Sokak'ta yaşananları şu sözlerle haberleştirmiştir: "Habitat başlamadan önce polisten 'İsterseniz ülkeyi terk edin ama yine de ortada görünmeyin' tehdidi aldıklarını söyleyen travestiler, son 20 gün içinde yaşadıkları Ülker ve Bayram Sokaktaki 3-4 evin, polis tarafından yakıldığını ileri sürerek suç duyurusunda bulundular" (Selek, 2014: 132). Bu operasyonlar sonucunda yaşam alanları ve güvenlikleri kalmayan transların büyük bir kısmı sokağı terk etmek durumunda kalmış ve bir harabeye dönen Ülker Sokak büyük ölçüde translardan "temizlenmiştir". Konferansın ardından Ülker sokakta travesti ve transeksüellere yönelen polis şiddeti Lambaistanbul ve Uluslararası Gey ve Lezbiyen İnsan Hakları Örgütü'nün birlikte düzenlediği basın açıklamasında kamuoyuna duyurulmuş ve kınanmıştır (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

1996 yılında bir başka olumsuz gelişme de hukuk alanında yaşanmıştır:

> Hareket açısından birçok gelişmenin yaşandığı 1996 yılı, LGBT bireyler için aynı zamanda talihsiz bir yıl olmuştu. Yargıtay 1996 yılında lezbiyen bir annenin "hastalık derecesine varan bir alışkanlığı olduğu" gerekçesiyle çocuğunun velayetinin almasını reddetmişti. Aynı yıl travesti ve transeksüellere yönelik polis şiddeti de hayli artmıştı. (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 16).

LGBTİ hareketinin farklı unsurları dönem dönem bir araya gelmiş olsa da, geniş kapsamlı ilk buluşmanın yapılması 1990'lı yılların sonunda gerçekleşmiştir. Bu dönemde *Gacı* Dergisi'nin birikimlerini *Kaos GL*'ye bağışlama kararı alması, Kaos GL'den ayrılan Gay Ankara grubunun kendini feshedip Kaos GL'ye katılma kararı alması, *Kaos GL* Dergisi'ni bir anlamda tüm Türkiye'deki hareketin yayını haline getirmiştir (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 14) 27 Eylül 1998'de ise ilk "Türkiyeli

Eşcinseller Buluşması" yapılmıştır. Kaos GL, Sappho'nun Kızları, Bursa Spartaküs ve Almanya Türk Gay'in de katılımıyla gerçekleştirilen "İstanbuluşma", hareketin bir arada eylemler gerçekleştirme, ortak talepler etrafında bir araya gelme ve seslerini daha gür bir biçimde duyurma yeteneğini arttırmıştır (http://www.lambdaistanbul.org /s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/). Ankara'da "BaharAnkara", İstanbul'da "Güztanbul" adıyla 2004 yılına kadar iki şehirde dönüşümlü olarak yapılan bu buluşmalar, başlangıçta fazla görünür olmamaları sebebiyle birbirinden habersiz olan iki büyük LGBTİ örgütü Lambdaistanbul ve Kaos GL'nin yakınlaşmasını sağlarken, hareketin daha kurumsal bir niteliğe kavuşmasını da sağlamıştır (Kurbanoğlu, 2011: 237). 1999 yılında gerçekleştirilen buluşma öncesinde yapılan çağrı da özellikle önemlidir:

> Kaos GL ve Lambdaistanbul'un ev sahipliğinde, 1999 yılında yapılan "Türkiyeli Eşcinseller Buluşması"nda, LGBT örgütlerinin, özellikle medya ve muhalif kesimlere yönelik çağrısının altını çizmek de önemli. "Gay" kelimesini, artık okunduğu gibi Türkçe kullanacaklarını söyleyen ve bunun böyle kullanılmasını talep eden örgütler, aynı zamanda Türkiyeli bir hareket olduklarını beyan ettiler çünkü sadece İslami muhafazakâr kesimler değil, sol muhalif kesimler de eşcinselliğin "ithal" edilen bir hareket olduğunu söylüyor ve LGBT'lerin sorunlarını görmezden geliyorlardı. (Siyah Pembe Üçgen, 2013: 14).

1999 yılında yaşanan hareketin tarihi açısından önemli bir başka gelişme ise, Türkiye'de ilk kez bir trans kadının, LGBTİ aktivisti Demet Demir'in yerel seçimlere adaylığını koyması ve ÖDP'den Beyoğlu Şehir Meclisi Üyeliği'ne aday gösterilmesi olmuştur (Kurbanoğlu, 2011: 236).

1.3.4. Dernekleşme, Dayanışma Ağları ve Siyasal Alana Müdahil Olma

90'lı yıllardaki mücadele deneyimlerinin kazanımlarıyla başlayan 2000'ler hareketin ivme kazandığı, toplulukların sayısının ve faaliyetlerinin arttığı, resmi statüsü olan dernekleşme girişimlerinin olduğu ve LGBTİ'lerin kendileri adına konuşurken seslerinin daha gür çıktığı yıllardır. 2000'li yıllarda LGBTİ hareketi kurumsallaşmaya başlamış, LGBTİ'ler kamusal alanda ve medyada kendi sözleriyle daha fazla görünür olmaya başlamışlardır. BaharAnkara etkinliklerinin ardından Kaos GL'nin 2001 yılı Ankara 1 Mayıs'ına "Kaos GL, Eşcinsellerin Sesi" pankartıyla ve "Zorunlu Heteroseksüellik İnsanlık Suçudur", " Yaşasın 1 Mayıs, Kaos GL" yazılı dövizlerle katılması hareket için önemli bir dönüm noktası olmuştur (*Kaos GL*, 2001: 2). Bu eylem eşcinsellerin katıldığı ilk eylem olmasa da, kendi adları, pankartları ve sloganlarıyla katılmaları ve 1 Mayıs'ın kitlesel niteliği nedeniyle "gündem" yaratmıştır. Eyleme katılanlar, henüz alandayken canlı yayında olduklarını arkadaşlarından haber aldıklarını ve bu eylemde Kaos GL'yi görmenin pek çok kişiyi cesaretlendirdiği ve "açılmanın" nasıl olacağına dair bir hat sunduğunu aktarmışlardır (*Kaos GL*, Yaz 2001: 2). LGBTİ'ler arasında umut yaratan bu gelişmeye ana akım medyanın bakışını ise *Sabah Gazetesi'*nin 1 Mayıs haberini "Beklenenden yumuşak geçti" başlığıyla vermesi ve "Ankara'da bu yıl ilk defa gösterilere katılan eşcinsel grup, polis tarafından 'özel grup' diye nitelendirilip, aranmadan meydana alındı" (*Sabah*, 02.05.2001) şeklinde haberleştirmesi, neden orada olduklarını miting meydanında dağıttıkları "Peki ya Eşcinsel İşçiler?" bildirisiyle açıkça ifade etmiş olmalarına rağmen mitingden sonra "1 Mayıs mitinginde eşcinsellerin ne işi var?", "Neden 1 Mayıs" gibi soruların sorulması ortaya koymaktadır. Murat Yalçınkaya 1 Mayıs'ın ardından gelen tepkileri

değerlendirirken özellikle sendika liderlerinin ve kimi sol grupların eşcinsellerin çok odak olduğu için eylemin radikalliğinin ve taleplerinin önüne geçmesinden yakınmalarını eleştirmiş ve eşcinsellerin zaten radikal ve tutarlı politik taleplerle sokağa çıktığını bir kez daha ortaya koymuştur:

> Yani sorun, eşcinsellerin aslında neden 1 Mayıs eylemini tercih ettiklerinden çok, eşcinsellerin neden eylem yapmayı tercih ettikleridir. Bu nedenlerle, Kaos GL, 1 Mayıs eylemine katılmakla hiç bir şey yapmamışsa, rahatlıkla en azından eşcinsellerin "yumuşak" olmak dışında politik taleplerinin de olduğunu göstermiştir diyebiliriz de herkes tarafından anlaşılmıştır diyebilir miyiz, emin değilim. Aslında ironik bir tablo bu, eşcinsellik söz konusu olduğunda nasıl da hassas dengelerin işin içine girdiğini gösteren, radikalliklerinden kıl aldırmayanların, radikallik sınırlarını çiziveren, kendi politik zeminlerinin nereye oturduğuna ilişkin sorgulamayı çoktan bırakıp hayaletler üzerinden politika yapmayı şeref bilenlerin tablosu bu...(2001: 3-4).

İlk 1 Mayıs eyleminin ardından Lambdaistanbul'da da konu gündeme gelmiş ve 2002 yılında Lambda'lı aktivistler de Savaşa Hayır Platformu ile birlikte, "Homofobini Sorgula", "Zorunlu heteroseksüellik insanlık suçudur", "Eşcinsel Hakkı, İnsan Hakkıdır" dövizleriyle İstanbul'da 1 Mayıs eylemine katılmıştır (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

2002 yılının Mayıs ayında ise Lambdaistanbul hafta boyu açık olacak kendi kültür merkezini oluşturmuştur (Yıldız, 2007*c*: 43). Lambdaistanbul Kültür Merkezi'nin açılışı LGBTİ hareketi için önemli bir dönüm noktası olan Stonewall olaylarının 33. yıl dönümünde, 26 Haziran 2002'de, bir kokteyl ve film gösterimiyle yapılmış, sonraki haftada da Eşcinsel Onur Etkinlikleri kapsamında söyleşiler, sunumlar, bir gezi ve partiyle sürmüştür (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/).

2002 yılındaki Lambdaistanbul'un ev sahipliğinde 26-29 Ekim tarihlerinde gerçekleşen "Güztanbul" adlı buluşmada yer alan oturumlardan birisi olan "Bilen Aile" toplantısı aileler için de LGBTİ'ler için de bir ilk olmuştur (Güner, 2003: 20). 5-6 ailenin çoğunluğu kardeş, kuzen düzeyindeki katılımıyla gerçekleşen oturumda ilk olmasından kaynaklı olarak duygusal bir atmosfer hâkim olsa da bu toplantı, aileler ile iş birliği yapmanın önemini ortaya çıkarmış ve daha somut adımlar atarak ailelerle birlikte nasıl bir mücadele örgütlenebileceği üzerine yeni bir mücadele alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır (2003: 20). "Bilen Aile" toplantısından sonra çeşitli aile toplantıları yapılmışsa da, ilk tohumların atılmasının ardından 2008 yılında Lambdaistanbul Aile Grubu'nun (LİSTAG) oluşumuyla birlikte aile çalışmaları konusunda önemli bir adım atılmıştır. Daha önce Lambdaistanbul'la ilişki içinde olan bir annenin katılımıyla başlayan LİSTAG çalışmalarının ilki İngiltere merkezli FFLAG (Families and Friends of Lesbians and Gays) ebeveyn örgütünün gey ve lezbiyenlerin ailelerine ve arkadaşlarına yönelik hazırlanmış bir broşürünün Türkçe'ye çevirisinden bir uyarlama yapmak olmuştur (Tarhan, 2011: 376). LİSTAG, Haziran 2008'de Avrupa'dan çok sayıda ebeveyn örgütünün katılımıyla İtalya'da gerçekleşen "Family Matters, Supporting Families to Prevent Violance Against Gay and Lesbian Youths" (*Aile Meseleleri, Gey ve Lezbiyen Gençlere Karşı Şiddetin Engellenmesi İçin Ailelerin Desteklenmesi*) konferansına katılarak uluslararası LGBTİ aile örgütlenmeleriyle ilişkilenmiştir (2011: 376). Çocukları LGBTİ olan LİSTAG üyesi beş ailenin hikâyesini anlatan Can Candan'ın yönetmenliğini yaptığı *Benim Çocuğum* (2013) belgeseli LGBTİ ailelerinin kendilerine "açılan" çocukları ve diğer LGBTİ ailelerle dayanışma içinde homofobiye karşı mücadelelerini anlatarak yaşanan deneyimlere ilişkin farkındalığın

artmasına katkıda bulunmuştur. Belgesel birçok şehirde gösterilmiş ve belgeselde yer alan aileler gösterim sonrasında söyleşiler düzenleyerek mücadelelerini ve çocuklarıyla dayanışmalarını büyütmüşlerdir. LGBTİ hareketinin çeşitli etkinlikleri kapsamında gösterimine devam edilen *Benim Çocuğum* 12 Nisan 2016'da ilk kez bir televizyon kanalında (*IMC TV*) yayınlanmıştır ve daha geniş kitlelere ulaşma mücadelesini sürdürmektedir. LİSTAG üyesi aileler düzenli toplantılarla, eylemliliklerle faaliyetlerine devam etmekte ve Lambdaistanbul'la ilişki içinde ancak bağımsız LGBTİ aileleri olarak hareketin içinde aktif şekilde yer almaya devam etmektedir.

2002 yılında düzenlenen "Güztanbul"da yaşanan bir diğer önemli gelişme ise etkinliğin ardından Bağımsız Eşcinseller, Anadolu Ayıları, Kaos GL, Lambdaistanbul, LEGATO, Pembe Üçgen İzmir Eşcinsel Kültür Oluşumu ve Türkiye Ayıları'nın imzasıyla yapılan basın açıklamasında Anayasanın 10. Maddesine "cinsel yönelim" ibaresinin eklenmesi ve yasal düzenlemeler talebinin olgunlaşması ve basın açıklamasıyla[48] kamuoyuna duyurulması olmuştur (*Kaos GL*, 2003: 8). Basın açıklamasındaki talepler, yasalardaki "genel ahlak", "yüz kızartıcı suç" gibi muğlak ifadelerin eşcinsellik aleyhinde kullanılmakta olup anayasanın vatandaşların yasalar önünde eşitliğini vurgulayan 10'uncu maddesine "cinsel yönelim" ibaresinin eklenmesi, diğer yasalarda gerekli düzenlemeler yapılarak bu değişikliğin hayata geçirilmesi; boşanma davalarında anne eşcinselse kız çocuğun velayetinin babaya verileceği yönündeki Yargıtay kararının kaldırılması; translara yönelik suç ve cinayetlerin soruşturma ve yargı süreçlerinde yanlış tutum gösterilmemesi; eğitim kurumlarındaki ayrımcı uygulamalara son verilip bu

[48] 9. Eşcinseller Buluşması Basın Açıklaması tam metni için bkz. *Kaos GL* Dergisi S.13 s.8.

tutumların haklılığını savunan müfredatın değiştirilmesi; psikiyatrist ve psikologların bilimsel temeli olmayan, önyargılarına dayanan neden ve yöntemlerle eşcinselliği tedavi etmeye çalışmaktan vazgeçmeleri, sağlıkla ilgili meslek kuruluşlarının ayrımcı uygulamalara karşı yaptırımda bulunup eşcinsel örgütleriyle işbirliği içinde eğitim çalışmaları yapması; transların yaşam hakkı ve sosyal hakları güvence altına alınarak seks işçiliği dışındaki meslek olanaklarının artırılması; eşcinselliğin askerlik muayenesinde genel psikiyatri uygulamalarının aksine hastalık olarak kabul edilip anal seks sırasında ("pasif halde") çekilmiş fotoğraf istenmesi, makattan muayene gibi keyfi uygulamalara son verilmesi; medyada transları canavar ya da seks objesi olarak sunan, eşcinselliği salt magazin malzemesi olarak kullanan, eşcinselleri hedef gösteren, nefret yayan, karikatürize eden ya da belli bir kalıba oturtan yayınlara son verilmesi olarak sıralanmıştır (Yıldız, 2007*c*: 45). Basın açıklamasındaki taleplerden birisi olan askerlik muayenesinde ordunun eşcinsellere yönelik uygulamalarıyla ilgili "Eşcinsellik, askerlik muayenesinde genel psikiyatri uygulamalarının aksine hastalık olarak kabul ediliyor. Ordu eşcinsel erkekleri çürük sayıyor. Üstelik kişisel beyan kabul edilmeyip, fotoğraf ve makattan muayene gibi keyfi uygulamalar yapılıyor, buna son verilmesini istiyoruz" şeklindeki talebin birçok medya kuruluşu tarafından "Eşcinseller Askerlik İstiyor" şeklinde haberleştirilmesi, aslında eşcinsellerin politik talepleri olabilecek kişiler olmadığının düşünülmesinden kaynaklanmıştır (Bostan, 2003: 6). Bu haberleştirmenin dışında kalan sadece basın açıklamasını veren birkaç gazetenin[49] yanı sıra bazı köşe yazarlarıyla görüşülüp durum değerlendirmesi yapılmış ve basın açıklamasında eşcinsellerin "çürük raporu" verildiği için askere

[49] Bu basın açıklaması 1 Kasım 2002 tarihli *Evrensel* Gazetesi'nde "Kendi Taleplerini Açıkladılar"; *Hürriyet* Gazetesi'nde "Hasta Değiliz"; *Radikal* Gazetesi'nde "Eşcinseller Askere" ve *Posta* Gazetesinde "Eşcinseller Askerlik İstiyor" başlığıyla haberleştirilmiştir. Haberlerin tam metni için bkz. http://www.ayilar.net/medya/basinda9.htm.

gidemediklerini değil, bir devlet kurumu olan ordu tarafından eşcinselliğin bir hastalık olarak tanımlanıyor olması ve muayene sırasındaki keyfi uygulamalara son verilmesi taleplerinin olduğunu köşelerinde[50] yazmışlardır (2003: 6). "Güztanbul"un hemen ardından 1 Aralık 2002'de düzenlenen ve 140'ı aşkın sivil toplum örgütü, sendika, dernek, siyasi partinin katılımıyla gerçekleşen "Irak'ta Savaşa Hayır" eylemine katılma kararı alınmış ve neredeyse tüm LGBTİ örgütleri bu eyleme katılmış, hatta ortak bir çağrı yayınlanmıştır:

> 1 Aralık "Irak'ta Savaşa Hayır!" Önce insani değerlerimizi göz önünde bulundurarak, bu büyük yok etme işlemi olan savaşa, çıkarlar doğrultusunda yapılan her türlü şiddet eylemine, yasama hakkının engellenmesine ve bir grubun diğer grup üzerinde tahakküm kurma isteğine karşı olduğumuzu vurgulamak, eşcinselleri ezen ve ezmeye de devam eden aynı ideolojinin Irak'ta savaş çıkarmaya çalıştığını bilerek, erkek egemen topluma ve uzantısı olan militarizme karşı olduğumuzu ve buna alet olmayacağımızı belirtmek için 1 Aralık'ta "Irak'ta Savaşa Hayır Mitingi"ne katılıyor ve tüm duyarlı eşcinsel ve heteroseksüel dostlarımızı bizimle beraber yürümeye çağırıyoruz (Bostan, 2003: 7).

Kaos Kültür Merkezi'nde 2000 yılında oluşturulmaya başlanan, içerisinde eşcinsel temalı edebiyat eserleri başta olmak üzere, insan hakları raporları, eşcinsel

[50] Murat Çelikkan'ın 6 Kasım 2002 tarihinde *Radikal* Gazetesinde yayınlanan "Eşcinseller ve Askerlik" başlıklı köşe yazısının tam metni şu şekildedir: Cinsel eğilimi nedeniyle ayrımcılığa uğrayanların, heteroseksüelliğin bayrağı olan konularda hak talep etmesi de, mücadele yöntemlerinden biri. Örneğin evlilik hakkının ya da ABD'de askerlik yapma hakkının talep edilmesi gibi. Ancak ABD'de askerlik zorunlu değil. Türkiye'deki eşcinsellerin de askerlik hakkını istemesine mana veremediğimi itiraf ediyorum, şaşırdım. Türkiye'de henüz yeni başlayan ayrımcılığa karşı mücadelede bu talep bana doğru gelmedi. Nitekim açıklamaları yanlış anlaşılmış: "Türkiye eşcinselleri 9. buluşması üzerine çıkan haber 'Eşcinseller askere' başlığı altında yanıltıcı bir ifadeyle yansımıştır. Basın açıklamasında askerlikteki uygulamalar örnek gösterilerek, hiçbir merciinin eşcinselleri 'çürük' ya da 'hasta' olarak nitelendirmeye hakkı olmadığı vurgulanmış, bilinçsiz muayene uygulamalarının önüne geçilmesi istenmiştir. Toplantılarda oluşan genel kanı, eşcinsellerin zorunlu askerliğe karşı olduğu yönündedir. Bununla beraber, vicdani reddini açıklamış Mehmet Tarhan arkadaşımızın söyledikleri eksik aktarılarak, düşünceleri askerliğe özendirici şekle büründürülmüştür." Yani eşcinseller zorunlu askerliğe karşı. Karşı çıktıkları şey eşcinselliğin 'sapma' veya 'psikolojik hastalık' olarak gösterilmesi. Bir de muayenede başlarına gelenler. Eşcinselliğini raporla kanıtlayanlara Türkiye'de askerlik yaptırılmıyor. Ancak rapor alabilmek için özellikle İstanbul'da cinsel ilişki halindeyken fotoğraf isteniyor. İnanamadınız değil mi? Ama böyle!

politikaları ile ilgili yerli yabancı makaleler, çeşitli STK'ların süreli-süresiz yayınları ve eşcinsel temalı film ve belgeseller bulunan kütüphane çalışmasını 2003 yılı Mart ayında Lambdaistanbul da başlatmıştır (Kurbanoğlu, 2011: 237). Her iki kültür merkezinin kütüphane çalışması günümüzde de büyüyerek devam etmektedir.

1995 yılından itibaren izin verilmediği için basına kapalı organize edilen Onur Haftası Etkinlikleri yasa değişikliğiyle yürüyüş için izin alma zorunluluğunun ortadan kalkması üzerine, 2003 yılında, Lambdaistanbul'un fiili kuruluşunun onuncu yılı etkinlikleriyle birleştirilmiş ve Türkiye tarihinde ilk kez yaklaşık 50 LGBTİ aktivistinin katılımıyla İstiklal Caddesi üzerinde yapılan yürüyüşle gerçekleştirilmiştir (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambda istanbul-ne-yapti/). Her yıl artan sayıda katılımcıyla gerçekleşmeye başlayan Onur Haftası Etkinlikleri 2007 yılında uluslararası bir nitelik kazanmıştır. 2007 yılından itibaren, 2015'te engellenene kadar, öncesinde uzun süren hazırlıklar yapılan, içerisinde konserler, partiler, atölyeler, performanslar, toplantılar, söyleşiler olan ve dünyanın birçok yerinden katılımcıları ve konuşmacıları ağırlayan, İstiklal caddesinde yapılan büyük bir yürüyüşle bitirilen Onur Haftası Etkinlikleri tüm dünya tarafından takip edilmektedir.

2003 yazında Lambdaistanbul, Amargi Kadın Akademisi, Dayanışma Sendikası, Gökkuşağı Kadın Derneği ve Ortadoğu Tarih Akademisi Avrupa Birliği desteğiyle bir yıllık proje kapsamında İstanbul Toplumsal Ekoloji Platformu'nu oluşturmuştur. Grupların birbirini daha yakından tanımaları, birlikte çalışma pratiklerini geliştirmeleri, ırkçılığa, cinsiyetçiliğe, karşıcinselciliğe, milliyetçiliğe, sınıf sömürüsüne, insan merkezciliğe ve militarizme karşı birlikte mücadele

deneyimi oluşturma amacıyla bir proje gerçekleştirilmesinin harekete önemli katkıları olmuştur (http://www.denizinkolisi.com/?p=81).

Kaos GL'nin 2006 yılında düzenlemeye başladığı ve her yıl Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Günü olan 17 Mayıs Haftasında düzenlenmeye devam eden homofobi ve transfobiye karşı örgütlenen "Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma" küresel bir mesele olan homofobi ve transfobiyle uluslararası ortaklıklar kurarak mücadele etmesi, uzun soluklu bir çalışma olmasının da katkısıyla dünyanın çeşitli yerlerinden ve Türkiye'den LGBTİ'leri bir araya getirdiği ve deneyimlerini paylaşma alanı oluşturduğu için önemli bir etkinliktir. 2011 yılındaki Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma'nın etkinlikleri 17 şehir ve 19 kampüste düzenlenerek birçok şehirde gerçekleşen etkinlikler dizisine dönüşmüştür (Erol, 2011: 9). Ayrıca Kaos GL, Nisan 2005 ve 2006 yıllarında Sağlık Bakanlığı'nın sekretaryasında oluşturulan "Ulusal AIDS Koordinasyonu"nun üyesi olarak, Bakanlık'la birlikte "Eşcinsel Erkeklerin HIV-AIDS Konusunda Bilgilendirilmesi"ne yönelik "Gökkuşağı Projesi"ni yürütmüştür (http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=tarihce).

Buna ek olarak 2003 yılında Lambdaistanbul'un İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde akademisyenlerin katkılarıyla düzenlediği "Eşcinsellere Yönelik Ayrımcılık ve Şiddet Sempozyumu" ile 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'yle ortaklaşa düzenlediği "Türkiye'de Cinsel Kimlik ve Yönelimleri Anlamak" semineri (http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/); Kaos GL'nin Hollanda büyükelçiliğinin desteğiyle Ankara'da düzenlediği "Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları Sempozyumu" ile 2004 yılında İngiliz Büyükelçiliği'nin desteklediği projesi kapsamında İstanbul, İzmir, Ankara ve Diyarbakır'da düzenlediği "Eşcinsel Hakları İnsan Haklarıdır"

temalı insan hakları seminerleri (http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=tarihce) gibi etkinliklerin süreklilik kazanmaya başlaması LGBTİ hareketinin sorunlarının, çözüm arayışlarının ve mücadele kanallarının gelişmesi ve görünürlüğünü arttırarak daha geniş bir tabana temas etmesinin önünü açmıştır.

15 Temmuz 2005 tarihinde Kaos GL'nin, "Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği" adıyla tüzüğünün yasal olarak kabul edilmesi ve resmi statüsü olan bir dernek haline gelmesi hareketin önemli kazanımlarından birisidir (Erol, 2011: 458). Bu gelişmenin hemen ardından Ankara, İstanbul, Bursa ve İzmir'deki LGBTİ örgütlenmelerinin bir kısmı da dernekleşmiştir. Pembe Hayat, Lambdaistanbul ve Siyah Pembe Üçgen Kaos GL'nin hemen ardından dernekleşen LGBTİ örgütleridir.

1990'lı yıllardan itibaren üniversitelerde de birçok LGBTİ topluluğunun faaliyet göstermeye başladığı görülmektedir. Ancak hareketin 2000'li yıllarda kurumsallaşmaya başlaması ve görünürlüğünün artması neticesinde elde edilen bir kazanım da 2007 yılında Türkiye'nin ilk kayıtlı üniversite LGBTİ kulübü olan Bilgi Üniversitesi Gökkuşağı LGBT Kulübü'nün kurulması olmuştur (http://www.lambdaistanbul.org/s/etkinlik/bilgi-universitesine-gokkusagi-dogdu/). Bilgi Üniversitesi'nde LGBTİ kulübü kurulması medyanın çokça ilgisini çekmiş ve konuyla ilgili haberler[51] yapılmıştır. Kulübün kuruluşunun ardından "gazeteciler çeşitli üniversitelerin rektörlerine aynı durum kendi üniversitelerinde yaşansa nasıl tepki verecekleri sorusunu yöneltmişlerdir. Sabancı Üniversitesi rektörü hareketi desteklemiştir. Diğer rektörler ise konuya belki de ailelerden gelebilecek olan

[51] Örneğin *Sabah* Gazetesi'nin 20 Mart 2007 tarihli "Bir Üniversitede İlk Eşcinsel Kulübü" başlıklı haberi.

baskıdan ötürü olumsuz yaklaşmıştır" (Kurbanoğlu, 2011: 238). Bilgi Üniversitesi Gökkuşağı LGBT Kulübü'nü resmi kulüp olarak faaliyet gösteren Sabancı Üniversitesi'ndeki Cins Kulüp izlemiştir (Kurbanoğlu, 2011: 238).

2000'li yıllarda trans örgütlenmesi adına da oldukça önemli adımlar atılmış, translara yönelik ayrımcılık, nefret suçları, şiddet ve toplumsal dışlanma gibi konularda projeler üreten ve doğrudan destek hizmeti sunan, transseksüel haklarıyla ilgili çalışan örgütlenmeler kurulmuştur. Bu topluluklar LGBTİ'lere yönelik çalışmalar yapmakla birlikte özellikle trans haklarına dönük faaliyetler yürütmektedirler. Türkiye resmi statüsü olan ilk trans hakları örgütü, 2006 yılında "Eryaman Olaylarının"[52] ardından Ankara'da kurulan Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'dir (http://www.pembehayat.org/hakkimizda.php?id=1). Pembe Hayat transların karşılaştıkları sorunları merkezine alan "Nefret Suçu Mağduru Transları Anma Haftası" ve "Seks İşçiliği ve İnsan Hakları Sempozyumu" gibi etkinlikleri her yıl düzenlemektedir. Ayrıca Pembe Hayat, Türkiye'nin ilk kuir festivali olan, 2011 yılından beri düzenlediği Pembe Hayat KuirFest'in amacını şu şekilde tanımlamaktadır: "LGBT hakları mücadelesine sanat aracılığıyla ifade alanları yaratmayı amaçlayan Pembe Hayat KuirFest, sinemadan edebiyata, müzikten videoya pek çok farklı türü buluşturacak ve Türkiye ve dünyadan kuir sanatçıları bir araya getirecek" (http://www.pembehayatkuirfest.org/hakkimizda/). 2007 yılında İstanbul'da trans erkekler tarafından kurulmuş olan Voltrans ise, trans erkeklerin sorunları üzerine eğilmek ve bunlarla mücadele etmek amacıyla kurulmuş bir trans erkek örgütlenmesidir (Kurbanoğlu, 2011: 239). 2007 yılında İstanbul'da

[52] 7-12 Nisan 2006 tarihleri arasında Eryaman'da yaşayan ve çalışan translara yönelik sistematik şiddet ve linç girişimleri. 1 haftaya yakın süren sopalı bıçaklı saldırılarla ilgili tanıklıklar için bkz. http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=113.

çalışmalarına başlayan 2011 yılında dernekleşen İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği Türkiye'deki translar hakkında ve onların haklarını desteklemek için oluşturulan Trans X internet portalının ana partnerlerinden birisidir. Ayrıca 2013 yılında Türkiye'nin ilk Trans Misafirhanesi'ni[53] oluşturmak için çalışmalara başlamış ve Türkiye'nin ilk trans misafirhanesi projesini hayata geçirmiştir (http://www.istanbul-lgbtt.net/ lgbtt/haber_detay.asp?haberID=156).

2007 yılında MorEl Eskişehir LGBTT Oluşumu; 2001 yılında bir araya gelen ve 2010 yılında dernekleşen 5. LGBTİ Derneği Siyah Pembe Üçgen İzmir Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Araştırmaları ile Ayrımcılığına Karşı Dayanışma Derneği; 2007 yılından beri Diyarbakır'da faaliyet gösteren Hevjin LGBTT Diyarbakır Oluşumu; 2013 yılında oluşumunu ilan eden, merkezi İstanbul'da olan özelde Kürdistani LGBTİ'ler için genelde tüm LGBTİ'ler için politika üretmeyi amaçlayan Hevi LGBTİ Derneği; 2013 yılında Ankara'da kurulan özelinde seks işçilerinin uğradıkları hak ihlalleriyle mücadele etme amacıyla kurulan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği; 2013 yılında Ankara'da faaliyetlerine başlayan Trans Danışma Merkezi Derneği (T-Der); 2011 yılında İstanbul'da kurulan sosyal politika temelli çalışmalar yürüten Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) gibi oluşumlar da LGBTİ'lerin sorunlarını gündeme taşıyan, çeşitli dayanışma ağları kuran ve destek hizmetleri sağlayan örgütler arasındadır.

LGBTİ grupları 1990'lı yıllarda teknik imkânsızlıklardan dolayı sürekli hale getiremedikleri LGBTİ'lerle deneyim paylaşma ve danışmanlık hizmeti sunma

[53] Trans Misafirhanesi Projesi ile ilgili daha detaylı bilgi için bkz. http://kaosgl.org/sayfa.php?id=18533; http://t24.com.tr/haber/besiktas-belediyesinden-trans-misafirhanesine-ucretsiz-saglik-destegi,285518.

amacıyla açtıkları danışma hatlarının, 2000'li yıllarda hareketin kurumsallaşmaya başlamış olması, aktivistlerin sayısının artmış olması ve haftanın her günü açık olan mekânlara sahip olmaları gibi faktörler sayesinde hem sayıları artmış hem de bu hatların etkin bir araç haline dönüşmesi mümkün olmuştur (Kurbanoğlu, 2011: 237). Ayrıca var olan ve yeni kurulan tüm LGBTİ örgütlerinin hem etkinliklerini duyurmak hem de henüz bir topluluk bulunmayan şehirlerdeki LGBTİ'lere ulaşabilmek amacıyla interneti etkin bir biçimde kullanmaları, etkinlik alanlarını geliştirmelerine katkı sağlamıştır. 2007 yılı Şubat ayında açılan "Homoloji" adlı LGBTİ internet sözlüğü, LGBTİ'lerin kendi deyimlerini özgürce ifade edebildikleri, homofobiye ve transfobiye karşı mücadele deneyimleri ve stratejileri üzerine tartışmalar yürüttükleri aktif platformlardan biri olmuştur (Çakır, 2007: 33-34).

2007 yılında eşcinsel hareketin Türkiye'deki gelişimi bakımından bir kırılma anı da İstanbul'da yapılan Onur Yürüyüşü'dür. O zamana kadarki yürüyüşlerin en büyüğü ve en coşkulusu olan yürüyüş, hareket için önemli bir moral kaynağı olduğu gibi eşcinsel hareketin Türkiye'deki en önemli muhalif hareketlerden birine dönüştüğünü de kanıtlar niteliktedir. *Kaos GL* Dergisi'nin Temmuz-Ağustos 2007 tarihinde yayınlanan 95. sayısında bu büyük coşku selamlanırken, hareketin ulaştığı büyük başarı, o zamana kadarki tüm mücadele ve deneyimler bağlamında ele alınmıştır:

> Evet, şimdi başardık. Kaos GL ve Lambdaistanbul 12 seneyi bulan örgütlenmeleri içinde bu kalabalığı görmemişti. Peki, ne oldu da sene 2007'de bu "düş" görüldü? Aslında yanıtı çok basit. Bu iki örgüt 2000'li yıllardan itibaren rotalarını dedikodulardan uzakta, görünür işlere doğru çizdiler. Yıllarca reddettikleri medya, devlet gibi kurumlarla savaşmayı bırakıp, dillerini çözerek onları içeriden dönüştürmeye çalıştılar. Sivil toplum örgütleri birkaç kadın örgütünden başka örgütler de demek oldu. Dahası yerel keşfedildi. Mesela, geçtiğimiz sene Sivil

> Toplumu Geliştirme Merkezi desteğiyle gerçekleştirdiğimiz "LGBTT Ağı" toplantıları MorEl Eskişehir, Kaos GL İzmir ve Kaosist gibi yeni örgütlenmeleri doğurdu. Antalya Gökkuşağı yeniden bir araya gelip çalışmalarına başladı. Kaos GL'nin 15 Temmuz 2005'te derneğe dönüşmesi eşcinsellerin de dernek kurabileceğini gösterdi. Bu arada, transeksüel örgütlenmesi kendi yolunu çizerek Bursa'da Gökkuşağı, Ankara'da Pembe Hayat derneklerini yarattı. Türkiye'nin ilk resmi öğrenci kulübü Bilgi Gökkuşağı üniversitelerde de olduğumuzu hatırlattı. Homofobi Karşıtı Buluşma, Kaos GL dergisinin tüm Türkiye'de satılıyor olması, İnsan Hakları İzleme ve Hukuk Komitesi'nin kurulması, Kaos GL yerel eşcinsel medya ağı, Pembe Hayat'ın her türlü ayrımcılığa karşı yaptığı basın açıklamaları, 1 Mayıslar ve 8 Martlar... Hepsi bir araya geldi ve bu enerji "Onur Yürüyüşü"nü doğurdu (Yüksel, 2007: 5)

Türkiye'de son yıllarda hem sayıları, hem de etki alanları artan LGBTİ örgütleri, faaliyet alanlarını yalnızca eşcinseller ve translarla sınırlandırmamış, anti-militarizm, savaş karşıtı hareket, mülteci hakları, kadın hakları, işçi hakları ve sendikalaşma gibi alanlarda da yürütülen mücadelelerin önemli bileşenlerinden birisi olmuşlardır. LGBTİ örgütlerinin tamamını aynı ajandalara sahip, aynı stratejileri izleyen ve aynı alanlar üzerine yoğunlaşan yapılanmalar olarak görmek hatalı olacaktır. LGBTİ'ler, homojen bir kitle meydana getirmedikleri gibi, bu bireylerin sesi olan örgütlenmeler de pek çok farklılığı bünyesinde barındırmaktadır. Kürt bir eşcinselle, HIV pozitif bir transın yaşadığı sorunlar, ortak bir mücadele çatısı altında gündeme alınan konularsa da, birbirinden farklı yapıya sahip, dolayısıyla birbirinden farklı mücadele pratiklerini mecbur kılan deneyimlerdir. Bu nedenle yasal düzeydeki ayrımcılık, nefret cinayetleri, parlamentoda temsil mücadelesi, LGBTİ'lerin medyada temsili, Kabahatler Kanunu vb. gerekçelerle süregelen para cezası gibi uygulamalar, hareketin öncelikli sorunlarını meydana getirmekte, ancak özel olarak örneğin transların sorunlarını merkezine alan çeşitli örgütlenmeler de ortaya çıkmaktadır. 2015 yılının Haziran ayında İstanbul'da yapılması planlanan Onur

Yürüyüşü'ne izin verilmemesi, hareketin en temel kazanımlarının bile kaybedilme riskini taşıdığını ve homofobi ve transfobi karşıtı mücadelenin hayatın her alanında, sürekli bir biçimde sürdürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

LGBTİ HAREKETİNİN HAK TALEPLERİ, MÜCADELE ALANLARI VE SİYASAL İLETİŞİM FAALİYETLERİ

Bu bölümde Türkiye'de LGBTİ'lerin eşit haklarının tanınması, ayrımcılığa zemin hazırlayan yasal düzenlemelerin gözden geçirilerek ilgili reformların yapılması, politika yapma ve yönetim süreçlerinde LGBTİ'lerin hak ve taleplerinin göz önünde bulundurulması gibi taleplerle yürütmüş olduğu mücadelelerin ana eksenlerine yer verilmiştir. Ele alınan eksenlerin ilki Anayasaya "cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim" ibarelerinin eklenmesine dönük kampanyalar, ikincisi nefret suçları yasası kampanyası, üçüncüsü ise yerel ve genel seçimlerde belirlenen ortak tavır ve adaylık girişimleridir. Özellikle bu mücadele alanlarının seçilmesinin ardındaki neden, ilgili kampanyaların hareketin geçmiş yıllarda edinmiş olduğu deneyim ve örgütlü mücadele pratiği neticesinde daha güçlü bir biçimde geniş kitlelere ulaşma başarısı, LGBTİ'lerin hak ve sorunlarına ilişkin tartışmaların yoğunlaşmasına vesile olması ve hareketin asgari talepleri ve ortaklaşa benimsenen hedeflerini temsil etmesidir. Aşağıda yer alan bölümde bu eksenlerin her biri, söz konusu mücadele alanlarını ortaya çıkaran koşulların genel bir çerçevesi, bu mücadele dâhilinde yürütülen siyasal iletişim faaliyetleri ve ilgili taleplerin hareketin tarihi içinde nasıl bir anlama sahip olduğu gibi sorular etrafında ve siyasal iletişim perspektifiyle ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde LGBTİ hareketinin Türkiye'deki tarihi daha detaylı bir biçimde ele alınmış olmasına rağmen, siyasal alanda temsil mücadelesine ilişkin analiz, 2007 yılından sonraki gelişmelerle sınırlandırılmıştır. Bunun sebebi, LGBTİ örgütlerinin 2007 yılından itibaren siyasal alana daha güçlü bir biçimde

müdahil olmaları ve siyasal alanda LGBTİ'lerin varlığına, sorunlarına ve haklarına ilişkin tartışmaların daha yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamasıdır.

2.1. Anayasa Yazım Sürecinde LGBTİ'lerin Talepleri

LGBTİ örgütler uzunca bir süredir anayasaya "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenerek LGBTİ'lerin haklarının güvence altına alınması mücadelesini vermektedir. Burada ele alınan 2007 sonrası dönemde bu amaçla çok sayıda faaliyet yürütülmüştür. Bu faaliyetler arasında düzenlenen toplantı ve konferanslar, atölyeler, "kart atma" gibi medyada ses getirebilecek nitelikte eylemler, sokak gösterileri, imza kampanyaları ve mektup gönderme gibi eylemler yer almaktadır. Dolayısıyla anayasal tanınma mücadelesi pek çok farklı araç ve mecra kullanılarak yürütülmüştür[54].

2000'li yıllar Türkiye'de LGBTİ hareketinin görünürlüğünü artırdığı, yasal reformların hayata geçirilmesi talebiyle yürütülen mücadelenin ivme kazandığı, bununla paralel olarak da cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin anayasaya eklenmesi, LGBTİ'lere dönük ayrımcılığa zemin oluşturan muğlak ifadelerin kaldırılması gibi somut taleplerin şekillenmeye başladığı dönem olarak okunabilir. 3 Kasım 2002 Milletvekili Genel Seçimleri'nde tek başına iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2007 Milletvekili Genel Seçimleri öncesinde seçim kampanyasının ana eksenini oluşturan yeni ve sivil bir anayasaya duyulan ihtiyaca yapılan vurgu, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrası Danışma Meclisi tarafından askeri yönetimin emriyle ve darbe koşullarında hazırlanan 1982 Anayasası'nın

[54] Bu tezin yazıldığı tarihte henüz anayasada bu ibareler yer almamıştır. Bu doğrultudaki mücadele halen devam etmektedir.

değişmesi için uzun süredir verilen mücadelenin iktidar partisi tarafından dile getirilmesi (ve bir anlamda sahiplenilmesi) anlamını taşıyordu. Bu durum aynı zamanda çok sayıda farklı toplumsal grubun yeni anayasaya ilişkin taleplerini ortaya koymasının, çeşitli düzeylerde anayasa yazım sürecine müdahil olma girişimlerinde bulunmasının da yolunu açmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi, 2007 Seçim Beyannamesinin "Demokrasi ve Hukuk Devleti" başlıklı ilk bölümünde "Yeni Bir Anayasa"yı "sivil bir uzlaşma anayasası" olarak adlandırmıştır (AKP Seçim Beyannamesi, 2007: 21). Bu beyannamede yeni anayasanın niteliği ve nasıl hazırlanacağına ilişkin vaatler, Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

> Yeni anayasa, Cumhuriyetimizin değiştirilemez temel nitelikleri olan demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti ilkelerini tam olarak hayata geçirmeli, bireylerin haklarını en etkili şekilde korumalı, temel hak ve özgürlükleri "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nin ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nin getirdiği ilke ve standartlarda güvence altına almalıdır. Hazırlanacak yeni anayasa, kısa, öz ve açık olmalı; yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkiler parlamenter sistem esas alınarak açık, net ve anlaşılabilir bir şekilde belirlenmeli; bu çerçevede Cumhurbaşkanının konumu ve yetkileri yeniden tanımlanmalı; temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçiş sağlanmalıdır. Yeni Anayasa en geniş toplumsal uzlaşmayla hazırlanmalıdır (AKP Seçim Beyannamesi, 2007: 21-22).

Bir toplumsal uzlaşma temelinde hazırlanacağı özellikle vurgulanan yeni anayasanın yazım sürecine ilişkin talepleri ve önerileri alınması beklenen birçok sivil toplum örgütü ve dernek, somut taleplerini oluşturmak için çeşitli koalisyonlar kurmaya, kamularının görüşlerini almak için çalışmalar yapmaya ve anayasanın (çalışma alanlarına giren, kendilerini ve kamularını kapsayan) ilgili maddeleri üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Gülsüm Depeli'nin de ifade ettiği gibi "Ayrımcılığı Karşı Gökkuşağı Koalisyonu, Anayasa LGBTT Komisyonu ve Sosyal

Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), bunların içinde en dikkat çeken yapılar ol[muştur]" (2013: 43).

AKP'nin yeni ve sivil bir anayasa yapma vaadi ve toplumsal uzlaşı çağrısı ile 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimlerinden galip ayrılmasıyla birlikte, yeni bir anayasa yapılmasına dönük toplumsal beklentiler artmıştır. Bu çerçevede, LGBTİ örgütleri de LGBTİ'lerin yaşam hakkı başta olmak üzere temel hak ve özgürlüklerinin anayasal düzeyde tanınması ve koruma altına alınması için yeni anayasa yapım süreci ve içeriğine doğrudan müdahil olmak üzere harekete geçmiştir. Bu kapsamda SPoD, çeşitli halkla ilişkiler faaliyetleri yürüterek yeni Anayasa yapım sürecine ve içeriğine dair hem LGBTİ'leri bilgilendirmek hem de LGBTİ'lerin talep ve önerilerini kamuoyu ve parlamentoya duyurmak için panel ve forumlar düzenlemiş, KONDA Araştırma Şirketi'nin (KONDA) desteğiyle kendi üyeleri ve kendisini bağımsız olarak tanımlayan LGBTİ'lerle görüşmeler yapılmış ve Kaos GL'nin internet sitesinden yaptığı çağrı ve sosyal medya aracılığıyla gelen talepleri değerlendirmiş; bu veriler ışığında "LGBT Yurttaşların Yeni Anayasaya Yönelik Talepleri" başlıklı bir rapor yayınlamıştır (SPoD Anayasa Çalışma Grubu Raporu, Nisan 2012). Forumlar ve yazılı olarak iletilen görüşler ışığında oluşan bu rapor, LGBTİ'lerin çok büyük bir kısmının yeni bir anayasa fikrini desteklediğini ortaya koymaktadır. KONDA'nın desteğiyle yapılan ankette "Anayasa değişikliği veya Yeni Anayasa konusunda görüşünüz nedir?" sorusuna SPoD üyelerinin %87,1'i, LGBTİ'lerin ise %76,5'i "Her şeyin baştan yazıldığı, yeni/güncel bir anayasaya ihtiyacımız vardır" cevabını vererek, yeni anayasaya dönük beklentilerini ortaya koymuşlardır. LGBTİ oluşumlarının anayasa yazım sürecine ilişkin görüş ve talepleri, yasalar önünde eşitlikten konut ve haberleşme hürriyetine, uluslararası

sözleşmelerin esas alınmasından vicdani red hakkına, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılmasından örgütlenme özgürlüğüne kadar pek çok alanı kapsamaktadır (SPoD, 2012: 11). Buradaki taleplerin çeşitliliği, LGBTİ hareketinin toplumu ilgilendiren pek çok soruna dair söz üretme, yeni bir perspektif geliştirme ve söz gelimi göçmenler gibi sistematik ayrımcılığa maruz kalan diğer grupların talep ve ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurma geleneğinin devamı olarak görülebilir. Buna ilaveten, aşağıdaki değerlendirmede de görülebileceği gibi, taleplerin çokluğu ve çeşitliliği, LGBTİ'lerin hayatın pek çok alanında karşı karşıya kaldığı ayrımcı ve dışlayıcı söylem ve pratiklerin boyutu hakkında da fikir vermektedir. LGBTİ oluşumların anayasa yazım sürecine ilişkin talepleri, üç temel başlık altında ele alınabilir.

2.1.1. Anayasaya "Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği" İbarelerinin Eklenmesi Talebi

LGBTİ'lerin Anayasa yazım sürecine ilişkin somut taleplerinden ilki, anayasaya "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibaresinin eklenmesidir. Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın kanun önünde eşitlik ilkesini düzenleyen 10. maddesi, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" ibaresini içerir (TC Anayasası, 1982). Bu madde 2004 ve 2010 yıllarında iki kez değişikliğe uğramış; 2004 yılında "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ibaresi, 2010 yılında ise "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz" ibaresi eklenmiştir (TC Anayasası,

1982). Bu maddede cinsiyete dayalı ayrım yapılamayacağına ilişkin vurgu, daha ziyade egemen ikili cinsiyet kalıpları gözetilerek yapılmış olup kadınlar ve erkekler arasındaki eşitlik ilkesini vurgulamaktadır. Madde kendilerini cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği yelpazesinin diğer alanlarında tanımlayan bireyleri yok saymaktadır. LGBTİ örgütlerinin yasalar önünde eşitlik talebine ilişkin hemen her metninde, bu doğrultuda düzenlenen toplantı ve gösteri gibi etkinliklerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin anayasaya eklenmesi talebi ortaya konmaktadır. Kaos GL Derneği, Anayasaya ilişkin taleplerin ortaya konduğu "10. Maddeye Ek: LGBT Realitesi Tanınsın!" başlığını taşıyan metinde,

> Hâlihazırda yürürlükteki anayasa, LGBT realitesini tanımamaktadır. Buna karşı yıllardır, "Anayasa'nın 10. Maddesine Ek: Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği!" şeklinde özetleyebileceğimiz talebimizi dillendirmekteyiz. Çünkü LGBT bireyler olarak gerçeğiz, toplumun bir parçasıyız, bugün olduğu gibi, yarın yürürlüğe girecek yeni "Sivil Anayasa"nın da taraflarından biri olacağız (Kaos GL, 2011: 1).

ifadelerini kullanarak söz konusu talebin LGBTİ'lerin temel insan hakları bağlamında dile getirdikleri başlıca talepten biri olduğunu vurgulamaktadır. Yeni anayasa yazım sürecine ilişkin görüşlerini sıralayan Pembe Hayat Derneği de kanun önünde eşitliğin anayasal düzeyde güvence altına alınmasının ne denli önemli olduğunu dile getirmiştir:

> Diğer her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de milyonlarca LGBT birey bulunmaktadır. Dolayısıyla diğer tüm toplumsal kesimler gibi LGBT gerçekliği de tanınmalı ve Yeni Anayasa'nın oluşturulması sürecinde bu olgu dikkate alınmalıdır. Anayasa'nın kanun önünde eşitliği düzenleyecek bölümünde [...] mutlaka "cinsel yönelim" ve "cinsiyet kimliği" dâhil edilmelidir (Pembe Hayat, 2011: 24).

Bu örneklerden anlaşıldığı üzere LGBTİ örgütleri, Anayasa'ya "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenmesine yaşamsal bir önem atfetmektedir. Egemen erkek ve kadın tanımlamaların dışında konumlanan, cinsel

yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle çeşitli düzeylerde ayrımcılığa maruz kalan LGBTİ'lerin, bu reformlar aracılığıyla devletin temel işleyişini, devletle toplum arasındaki ilişkinin niteliğini ve toplumun farklı öğelerinin yasalar önünde nasıl korunacağını tanımlayan bir kurucu metin olarak Anayasa'da açıkça telaffuz edilme ve tanınma talepleri, her şeyden önce varlıklarının kabul edilmesi isteğine dayanır. Anayasal düzeyde bir tanınmanın olmayışı, "LGBTİ'lerin özellikle kamu idaresi ve yargı alanlarında görülen ayrımcı ve/veya görmezden gelinmeye ve toplumsal hayatta karşılaşılan ayrımcılık, baskı ve şiddete karşı önemli bir hukuki dayanaktan yoksun olması" anlamına gelmektedir (SPoD, 2012: 5). Anayasa'da bu tür bir reformun yapılması, LGBTİ'lere hukuki bir dayanak sağlayarak ayrımcılığa ve nefret saldırıları, tecavüz, linç girişimi, kundaklama, kaçırma gibi sistematik kötü muameleye karşı yürütülen mücadeleyi destekleyeceği için kritik öneme sahiptir.

2.1.2. Uluslararası Sözleşmelerde Tanımlanan Yükümlülüklere Uyulması Talebi

LGBTİ'lerin Anayasal tanınma aracılığıyla karşılaştıkları hak ihlallerinin ortadan kaldırılması yönündeki talebi, aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde tanınan bir haktır. Bu olgudan hareketle LGBTİ örgütleri, uluslararası sözleşmelerin ilgili kısımlarının Türkiye'de de hayata geçirilmesinin esasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti için bir hukuki zorunluluk olduğunun altını çizer ve anayasada yapılacak reformlara ilişkin söylemlerinde uluslararası sözleşmelerin[55] içeriğine ve önemine sıklıkla vurgu yapar. Kaos GL, 2014 yılında

[55] Avrupa Konseyi'nin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele etmeye yönelik taahhüdü, Parlamenterler Meclisi'nin 1981 yılında yayınladığı ilk tavsiye kararına dayanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2014: 5). Bakanlar Komitesi'nin 31 Mart 2010'da üye devletlere

Avrupa Konseyi'nin "Cinsel Yönelim Veya Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele Avrupa Konseyi Standartları"nı Türkçeye çevirerek Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin bu standartları temel almasına yönelik mücadelesine devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen Kaos GL, Pembe Hayat ve SPoD LGBTİ dernekleri Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin yükümlülükleri, tavsiye kararları ve insan hakları temelli sözleşme metinlerinin standartlarının yeni anayasanın hazırlanması sürecinde temel alınmasını özellikle vurgulamaktadır[56]. Dernekler, özellikle Türkiye'nin resmi aday statüsünün bulunduğu Avrupa Birliği ve üyesi bulunduğu Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler tarafından gündeme getirilen ve onaylanan, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığı uluslararası insan hakları hukuku düzeyinde önemli bir kategori kabul edildiğine vurgu yapmıştır. "1999 tarihli *Amsterdam Antlaşması*, 2000/78 sayılı *Avrupa Konseyi Direktifi*, 2007 tarihli *Yogyakarta İlkeleri: Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatının Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Alanlarında Uygulanmasına İlişkin İlkeler* ve Türkiye'nin 2011 yılında ilk imzacı ülke olduğu *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Sözleşme (İstanbul Sözleşmesi*)" (SPoD, 2011: 1-2), yeni anayasa yazım sürecinde söz konusu derneklerin yol gösterici olarak tanımladığı en temel sözleşmelerdir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin 2012 yılında hazırladığı ve Devletlerin LGBTİ'lere karşı temel yükümlülüklerini tanımladığı tavsiyeler, uluslararası sözleşmeler uyarınca sağlanması gereken hakları ve bu hakların

yönelik hazırladığı CM/Rec(2010) 5 no.lu cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele için alınacak önlemlere ilişkin tavsiye kararı, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığı konusuna özellikle değinen dünyadaki ilk belge olması açısından tarihi bir öneme sahiptir (Avrupa Konseyi, 2014: 5).

[56] "Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler", SPoD; "10. Maddeye Ek: LGBT Realitesi Tanınsın!", Kaos GL; "Eşcinsel, Biseksüel ve Trans Bireylerin Hakları Anayasal Güvence Altına Alınmalıdır", Pembe Hayat.

korunması için alınması gereken tedbirleri beş temel madde halinde ortaya koymaktadır. Bunlar kısaca "bireylerin homofobik ve transfobik şiddetten korunması" (14), "LGBT bireylerin işkence ve zalimane, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele görmesinin önlenmesi" (22), "Eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması" (28), "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın yasaklanması" (38), "ifade özgürlüğü, örgütlenme ve barışçıl toplanma haklarına saygı gösterilmesi" (54) olarak tanımlanmaktadır.

2.1.3. Anayasadaki Muğlak İfadelerin Çıkarılması Talebi

LGBTİ oluşumlarının yeni anayasa yazım sürecine ilişkin bir diğer temel talebi, Anayasada "genel ahlak", "kamu ahlakı", "kamu düzeni", "milli ve manevi değerler", "Türk aile yapısı" gibi ayrımcılığa yol açan ve eşitliği ortadan kaldıran, LGBTİ'lere ek mağduriyetler yaratan muğlak ifadelere yer verilmemesidir. Buna göre, yeni anayasada temel hak ve özgürlükler ile ilgili yapılacak düzenlemeler bu tür soyut ve içeriği kişiden kişiye değişebilecek ifadeler içermemeli, düzenlemelerin sınırları net ifadelerle belirtilmelidir. LGBTİ örgütlerinin belirttiği gibi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve yasalarındaki bu muğlak ifadeler, uzun yıllardır LGBTİ'lere ve özellikle trans seks işçilerine yönelik ayrımcı uygulamalara yasal zemin sağlamaktadır.[57] Buna ek olarak, LGBTİ'lere yönelik nefret saikiyle işlenen

[57] 2010 yılında Ankara'nın Esat semtinde herhangi bir hukuki gerekçe gösterilmeksizin gözaltına alınan ve 5 aydan 1,5 yıla kadar hapis istemiyle yargılanan Pembe Hayat Dernek kurucuları Buse Kılıçkaya, Derya Tunç ve Naz Güdümen'in davaları bunun önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Üç trans kadının "polise direnmek, hakaret ve mukavemetten" yargılandıkları davada çıkan hapis cezası Yargıtay tarafından bozulmuştur. Dava 2015 yılı sonlarında yeniden görülmeye başlanmıştır. Bu dava sırasında LGBTİ örgütleri "Polis Elini Bedenimden Çek" adlı bir kampanya başlatmışlardır (http://pembehayat.org/haberler.php?id=835). Davanın yeniden görülmeye başlandığı dönemde ise, Pembe Hayat'ın kurucularından olan Türkiye'de LGBTİ hareketinin öncüleri arasında yer alan Buse Kılıçkaya ile dayanışmak için "Buse İçin Adalet, Hepimiz İçin

cinayetlerin, darp ve tecavüzlerin zanlılarına "ağır tahrik" gerekçesiyle uygulanan ve bir bakıma nefret suçlarını teşvik eden ceza indirimleri de dayanağını bu muğlak ifadelerden almaktadır. Pembe Hayat muğlak ifadelerin LGBTİ'ler için yarattığı ek mağduriyetleri ve Yeni Anayasa'da bu mağduriyetlerin ortadan kaldırılmasının gereğini şu şekilde ortaya koymaktadır:

> LGBT bireylere yönelik önyargılar, toplumun önemli bir kesimini oluşturan LGBT bireylerin dernek kurma ve faaliyetlerine devam etme, barışçıl toplantı ve gösteri yapma hürriyeti, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı sonuçlar doğurmakta, kurumsal ve toplumsal şiddet eylemleri doğurmaktadır. Bahsedilen muğlak ifadelerin, hali hazırda var olan ayrımcı mevzuat ve kurumsal uygulamalar ile toplumsal damgalanma ve şiddet sarmalında yaşamlarına devam etmeye çalışan seks işçilerini mağdur etmesi engellenmelidir. Özellikle trans kadın seks işçileri başta olmak üzere, diğer tüm seks işçilerinin çalışma hayatı, eğitim, sağlık, barınma, seyahat hürriyeti ve benzeri alanlarda ayrımcılıktan korunmaları ile kolluk kuvvetlerinin kötü muamelesi ve işkencesi ile genel şiddete karşı korunması sağlanmalıdır (Pembe Hayat, 2011: 23-24).

Resim 4: LGBTİ'lerin sokak eylemlerinde burada bahsedilen muğlak ve öznel kavramların kullanımına sıklıkla karşı çıkılmaktadır.

Adalet" başlıklı bir kampanya daha başlatılmıştır (http://www.pembehayat.org/haberler.php?id=874).

Anayasada kullanılan bu muğlak ifadeler ve LGBTİ'lerin haklarının açıkça güvence altına alınmaması, yalnızca bireysel olarak LGBTİ'lerin değil, aynı zamanda bu bireylerin oluşturduğu örgütlerin de bir tehdit altında olmasına sebep olmaktadır. LGBTİ Dernekleri'ne açılan kapatma davaları, bunun önemli bir örneğini meydana getirmektedir. 2000'li yıllarda Pembe Hayat, Kaos GL, Lambdaistanbul, Siyah Pembe Üçgen gibi LGBTİ örgütleri çeşitli kapatma davalarıyla karşı karşıya kalmış, verilen uzun hukuki mücadeleler neticesinde derneklerin kapatılması engellense de, anayasal bir tanınmanın olmayışı ilerleyen dönemlerde bu ve benzeri davaların yeniden açılabileceğini göstermektedir.

Anayasadaki muğlak ifadelerin LGBTİ'ler açısından yarattığı sorunlara, SPoD'un "Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler"inde de değinilmiştir:

> Çünkü bu kavramlar herhangi bir netliğe sahip olmamakla birlikte önyargılar çerçevesinde yorumlanmakta; toplumda ayrımcılığa maruz kalan kadın ve LGBT bireylerin aleyhinde sıkça kullanılmakta, örneğin LGBT örgütlerine yönelik açılan kapatma davalarında dayanak olarak kullanılabilmektedir (SPoD, 2011: 3).

Anayasa ve yasalarda toplumun temel birimi olarak "birey"i değil "aile"yi gören yaklaşım, söz konusu LGBTİ örgütleri tarafından eleştirilmekte ve Yeni Anayasa'da sosyal hakların aileyi değil, bireyi temel alarak güvence altına alınmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, "Türk aile yapısı"nın korunması gibi ifadeler, Türkiye'de yasal olarak LGBTİ ailelerin kurulmasına izin vermediği için heteroseksüel aile yapısını işaret etmekte, LGBTİ'lerin heteroseksüel çiftlerin evlenerek sahip olduğu sosyal güvence, miras, evlat edinme vb. haklara erişimini imkânsız kılmaktadır.

Kaos GL hak ve özgürlükler için devletin yükümlü olması gerektiğini belirtmekte ve Yeni Anayasa'da muğlak ifadelerin yer almaması taleplerini şu şekilde belirtmektedir:

> Yeni Anayasa'da "*Özel Hayatın Gizliliği, Konut Dokunulmazlığı, Haberleşme Hürriyeti, Basın Hürriyeti, Dernek Kurma Hürriyeti, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı*" olarak hüküm altına alınan birinci kuşak haklar ile "*Sendika Kurma Hakkı*" olarak düzenlenen ikinci kuşak haklara ve özgürlüklere dair rejimin "genel ahlak" kaidesi ile sınırlandırılmamasını talep ediyoruz (Kaos GL, 2012: 19).

Yoruma fazlasıyla açık, LGBTİ'leri baştan dışlayan, "genel ahlak" tanımlaması[58] altında geleneksel cinsel kimlik ve birlikteliklerin dışında kalan her tür pratiği potansiyel olarak suçlu ve gayri ahlaki ilan eden bu ifadeler, LGBTİ'lere dönük ayrımcılığı kurumsallaştırmakta ve onları söz gelimi aile kurmak gibi en temel haklardan mahrum etmekte, nefret suçlarına karşı savunmasız kılmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi LGBTİ'lerin anayasa yazım sürecine ilişkin talepleri, bu üç eksenle sınırlı değildir. Bununla birlikte Anayasaya cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibaresinin eklenmesi, uluslararası sözleşmelerde ortaya konan yükümlülüklerin devlet tarafından yerine getirilmesi ve LGBTİ'lere dönük ayrımcılığı körükleyen "genel ahlak" gibi muğlak ifadelerin anayasadan çıkarılması gibi taleplerin, hareketin somut talepleri olarak ön plana çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır (Depeli, 2013: 43).

[58] Anayasa Mahkemesi'nin tanımlamasıyla genel ahlak belli bir zamanda, belli bir toplumun büyük çoğunluğunca benimsenmiş bulunan ahlak kurallarıyla ilgili hareketleri gösteren ve kolayca anlaşılan bir anlam taşımaktadır (Anayasa Mahkemesi'nin E. 1963/128, K. 1964/8 sayı ve 17.04.1964 tarihli kararı, AMKD,C.I, S.2, s.38'den akt. Çetindağ, 2004).

2.1.4. Mücadelenin Uğrakları ve Araçları

LGBTİ hareketinin siyasal alandaki mücadelesini yürütürken siyasal iletişimin birçok kanalını ve aracını kullanarak etki alanını genişletmeyi ve haklı mücadelesini geniş toplumsal kesimlere ulaştırmayı başardığını söylemek mümkündür. Bu taleplerin anayasa yazım sürecine dair tartışmaların bir parçası haline getirilmesi ve görünürlüğünün artırılması ise, çok sayıda aktör tarafından, çeşitli kanallarla yürütülen bir mücadele ile mümkün olmuştur. Yeni anayasada yer alması istenen somut taleplerin oluşturulması sürecinde, LGBTİ örgütleri, kadın hareketi örgütleri, insan hakları örgütleri ile bir araya gelmiş, fikir alışverişinde bulunmuştur. Ayrımcılık Yasa Taslağından "cinsel kimlik" ibaresinin çıkarılmasının ardından içlerinde Kaos GL, Pembe Hayat ve SPoD derneklerinin de bulunduğu 22 LGBTİ örgütü[59] ve Uluslararası Af Örgütü 7 Mart 2011'de Ankara'da ve 18-19 Mart'ta Diyarbakır'da bir araya gelerek Ayrımcılığa Karşı Gökkuşağı Koalisyonu'nu oluşturmuşlardır (http://www.gokkusagikoalisyonu.org/). Kuruluş amacı, Anayasanın 10. Maddesine "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ibarelerinin eklenmesi olan koalisyon bir basın toplantısı düzenleyerek kuruluşunu ve amaçlarını kamuoyuna açıklamıştır. Basın çağrısı şu şekildedir:

> Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşitlik Kurumu Yasa Tasarısı'ndan *"cinsel kimlik"* ibaresinin çıkartılması sonrasında, 7 Mart 2011'de Ankara'da ve 18-19 Mart'ta Diyarbakır'da bir araya gelen LGBT dernek ve oluşumlar olarak, Yasa

[59] Ayrımcılığa karşı Gökkuşağı Koalisyonu'nun Üyeleri şunlardır: Akdeniz Pembe Caretta LGBT, Anka LGBT, Antakya Güzel Sanatlar Derneği, Dersim Roştîya Asmê LGBTİ, Hêvî LGBTİ İnisiyatifi, İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, Kaos GL Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği, Kars LGBT Blok, Keskesor LGBTİ Diyarbakır, LambdaİstanbuI LGBTİ Dayanışma Derneği, LGBTT Aileleri İstanbul Grubu (LİSTAG), Malatya Homofobi ve Transfobi Karşıtı Gençlik İnisiyatifi, MorEl Eskişehir LGBTT, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Queer Adana, SICK-O Kadından Erkeğe Translar için Bilgi Bankası, Siyah Pembe Üçgen İzmir, Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), Trans Danışma Merkezi Derneği (T-Der), Trans Dayanışma Ağı, Uluslararası Af Örgütü, Voltrans, Yedirenk Mersin LGBT, Zeugmadi LGBT.

> Tasarısı'nın "Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi" başlıklı 3. Maddesi'ne *"cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği"* ibarelerinin eklenmesi amacıyla birlikte çalışmaya karar verdik.
>
> Ayrımcılığa Karşı Gökkuşağı Koalisyonu olarak taleplerimizi dile getirmek üzere 15 Nisan 2011 Cuma günü saat 14:00'de Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'nde basın toplantısı düzenliyoruz. Bu vesile ile siz değerli basın mensuplarını 15 Nisan 2011, Cuma günü saat: 14.00'da Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'ne davet ediyoruz (http://www.gokkusagikoalisyonu.org/bizkimiz.php).

Anayasada yer alması istenen taleplerin hazırlanmasından önce bir dizi konferans, buluşma gerçekleştirmek, anket çalışması yapmak ve LGBTİ'lerin görüşlerini almak atılan önemli adımlar arasındadır.

İnternet ve sosyal medya yeni anayasa yazım sürecine dair LGBTİ'leri bilgilendirmek, görüşlerini almak ve etkinlikleri duyurmak için söz konusu LGBTİ dernekleri tarafından etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında odaklanılan Kaos GL, Pembe Hayat ve SPoD dernekleri periyodik yayınlar ve internet siteleri üzerinden konuyla ilgili medyada çıkan haberleri, parlamenterlerin görüşlerini, LGBTİ'lerin yorum ve yazılarını etkin bir şekilde LGBTİ'lerin ve kamuoyunun bilgisine sunmuş, aynı zamanda sosyal medya aracılığıyla yapılan paylaşımlar sayesinde hızlı bir şekilde takipçilerine ulaşmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda yeni ve sivil bir anayasaya dair LGBTİ'lerin görüşlerini almak için internet etkin bir şekilde kullanılmıştır.

LGBTİ örgütleri aynı zamanda, LGBTİ'lerin anayasa yazım sürecine katılımlarını artırmak için çeşitli kampanyalar düzenlemiştir. 2011 yılında yeni anayasa yazım süreciyle ilgili olarak LGBTİ'lerin online görüş gönderme kanalını

kullanarak sürece müdahil olmaları teşvik edilmiştir. Ayrımcılığa Karşı Gökkuşağı Koalisyonu 16 Aralık 2011'de yaptığı basın açıklamasında;

> LGBT Örgütleri yıllardır Anayasanın eşitlik maddesinde "cinsel yönelim" ve "cinsiyet kimliği" ibarelerinin yer alması, LGBT yurttaşlara yönelik ayrımcılığın önlenmesi konusunda çeşitli kampanyalar yapageldi. Demokratik, Eşitlikçi bir Anayasa'nın inşası toplumun tüm kesimlerinin sürece katılımıyla mümkündür.
>
> Her ne kadar etkin katılım mekanizmaları yeterli düzeyde geliştirilmiş olmasa da http://yenianayasa.tbmm.gov.tr adresi LGBT yurttaşlara da görüşlerini bildirmek için bir fırsat sunuyor (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=10179)

ifadelerini kullanarak tüm LGBTİ'leri mevcut katılım kanallarını kullanmaya davet etmiştir.

Buna ek olarak, düzenlenen çeşitli imza kampanyalarıyla, parlamentoya LGBTİ'lerin sesleri duyurulmaya çalışılmıştır. Bu imza kampanyalarından biri 1600'den fazla kişinin imzaladığı "Heteroseksizm'e Ötekileştirilmeye Ses Çıkar" adını taşımaktadır. TBMM'ye sunulan bu imza metninde dönemin Aile ve Kadından Sorumlu Devlet Bakanı Aliye Kavaf ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a yakın zamanda işlenen nefret cinayetleri hatırlatılarak şu talepler iletilmiştir:

- Eşcinsellerin herkes gibi insani yaşam haklarına sahip olması gerektiği sebebi ile eşcinseller anayasal güvence altında olmalıdır.
- Eşcinsellere karşı yapılan nefret suçları cezasız bırakılmamalıdır.
- Eşcinsellik konusunda kamuoyu önünde gerçeği yansıtmayan söylemlerden kaçınılmalıdır.
- Eşcinsellerin toplumda var olduğu gerçeğini hiçbir şeyin değiştirmeyeceğinden homofobik tepkilerin azaltılmasına yönelik politikalar izlenmelidir.
- Eşcinseller toplum baskısı altındayken adalet mercileri eşcinsel haklarını korumalıdır.

- Eşcinsel bireylerin ailelerine destek olacak psikoloji merkezleri bulunmalıdır.
- Toplum yanlış şekilde bilgilendirilmemeli ve heteroseksizmin etkileri azaltılmaya çalışılmalıdır. (http://t24.com.tr/haber/lgbt-orgutlerinden-escinsel-haklari-icin-1600-imza,230368)

LGBTİ hareketi, bu taleplerin hayata geçirilebilmesi için anayasal tanınmanın kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Anayasada LGBTİ'lerin açık ve net ifadelerle koruma altına alınması öncelikli taleplerden birini oluşturmaktadır. LGBTİ örgütler, sokakta, yayınlar ve toplantılar yoluyla ve lobicilik faaliyetleriyle dikkat çekmeye çalıştıkları bu talepleri kimi zaman doğrudan yetkililere ulaşmaya çalışarak sürdürmüştür. Bu talepler mektup vb. yollarla doğrudan muhataplara ulaştırılmasının bu bölümde ele alınan dönemden önce de örnekleri bulunmaktadır. Örneğin 20 Eylül 2007'de Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, Bakanlar, Adalet Komisyonu ve Anayasa Komisyonu üyelerine Kaos GL tarafından bir mektup gönderilmiştir. Bu mektupta LGBTİ'lerin talepleri şu sözlerle ifade edilmiştir:

> Hâlihazırda yürürlükteki anayasa, eşcinsel realitesini tanımamaktadır. Buna karşı yıllardır, "Anayasa'nın 10. Maddesine ek: Cinsel Yönelim!" şeklinde özetlediğimiz talebimizi dillendirmekteyiz. Çünkü eşcinseller olarak gerçeğiz, toplumun bir parçasıyız, bugün olduğu gibi, yarın yürürlüğe girecek yeni "Sivil Anayasa"nın da taraflarından biri olacağız.
>
> Türkiyeli eşcinseller olarak, "Bu toplumda sadece heteroseksüeller yaşamıyor; biz de varız!" çıkışıyla, cinsel yönelim ayrımcılığının ortadan kaldırılması için söz hakkımızı kullanmaya çalışıyoruz. Biliyoruz ve yaşayıp görüyoruz ki anayasada ve yasalarda "eşcinsel realitesi" görmezlikten gelinse de "ayrımcılık" söz konusu olduğunda, lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüel bireyler sırf cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinden dolayı hayatın her alanında dışlanmakta, baskı görmekte, eşit katılımları engellenmekte ve yasal güvenceden yoksun bırakılmaktadırlar.
>
> Sadece iki kelimeden oluşan "cinsel yönelim" ibaresi ile eşcinsel realitesinin tanınmasını istiyoruz çünkü bu sessizliğin ve görmezden gelmenin hayra alamet

olmadığını düşünüyoruz. Beklediğimizin "özel" bir düzenleme olmayıp "eşitlik" yanlısı ve "ayrımcılık" karşıtı haklı bir talep olduğunu belirtmek isteriz (http://kaosgl.org/sayfa.php?id=1373).

LGBTİ'lerin anayasaya ilişkin hak taleplerini duyurmak için yaptıkları bir başka eylem de, 2012 yılındaki dönemin Meclis Başkanı Cemil Çiçek'e kart gönderilmesidir. Üzerinde "Anayasa'da Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Tanınsın" ibaresi yazan bu kartlar pek çok ilden toplu olarak Meclis Başkanı Cemil Çiçek'e iletilmiştir (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=11530). Ankara'daki eylem öncesinde yapılan basın açıklamasında şu ifadelere yer verilmiştir:

> Biz LGBT bireyler, "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" realitesinin Yeni Anayasa'da tanınması için ısrar ediyoruz!
>
> Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) varoluşları tanımlayan "cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği" ifadeleri"eşitlik" maddesine dâhil edilmeyip, LGBT'lerin hayatları "herkes" veya "diğer" ya da "ve benzeri" görünmezliğine havale edildiğinde inkârcı politikalar değişmeyecektir! (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=11530)

Resim 5: Kaos GL ve Pembe Hayat Derneği tarafından 1 Haziran 2012'de gerçekleştirilen kart atma eylemi.

Resim 6: 1 Haziran 2012'de Kaos GL ve Pembe Hayat'ın dönemin Meclis Başkanı Cemil Çiçek'e gönderdiği ve üzerinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2002 yılında LGBTİ'lere ilişkin sözlerinin yer aldığı kartın ön yüzü.

Burada çerçevesi çizilen bu hak taleplerinin, LGBTİ'ler açısından halen güncel olduğu, Türkiye'de LGBTİ hareketinin dünü ve bugünü göz önüne alındığında açıkça görülmektedir. Transfobik ve homofobik nefret cinayetleri, halen LGBTİ örgütlerinin gündemini oluşturmaya devam etmekte, buna ek olarak 2015 Haziran ayında, dünya çapında her yıl çok sayıda ülkede gerçekleştirilen "Onur Yürüyüşü"nün İstanbul Valiliği tarafından yasaklanması ve her yıl düzenlenen bu gösteriye katılan eylemcilere polisin müdahale etmesi (http://www.bbc.com/turkce/haberler/ 2015/06/150628_istanbul_onur_yuruyusu), LGBTİ'lerin ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkından yoksun bırakılmaya devam ettiklerini göstermektedir.

LGBTİ haklarının yasalarla güvence altına alınması, özellikle LGBTİ'lerin sürekli olarak nefret suçlarına maruz kaldığı ve nefret cinayetleri sonucunda hayatlarını kaybettikleri Türkiye'de LGBTİ hareketin önemli gündemlerinden biri olmuştur. Anayasal tanınma talebine ek olarak, nefret suçları yasasının çıkarılarak

LGBTİ'lerin haklarının güvence altına alınması da hareketin önemli gündem alanlarından biri oluşturmuştur.

2.2. Nefret Suçlarıyla Mücadele Kampanyaları ve LGBTİ Hareketi

LGBTİ hareketi, Türkiye'de nefret söylemine ve nefret suçlarına, bu söylemler ve suç teşkil eden eylemlerle mücadele etmenin gerekliliğine ilk vurgu yapan toplumsal hareketlerden biridir. Nefret söylemine ve nefret suçlarına yol açan ayrımcı iklim, tüm dezavantajlı toplumsal gruplar gibi LGBTİ'ler için de bir tehdit oluşturmakta, bu ayrımcı iklim, kimi zaman sözlü veya fiziksel şiddet biçiminde ortaya çıkarken, kimi zaman da doğrudan bireylerin yaşam hakkını tehdit etmektedir. LGBTİ hareketin nefret söylemini ve nefret suçlarını merkezine alan eylemliliğin üç unsurunu tespit etmek mümkündür. Bunlar Türkiye'de nefret saikiyle işlenen suçların cezalandırılmasına dayanak oluşturacak bir yasal düzenlemenin yokluğunun vurgulanması ve bu doğrultuda gerekli hukuki reformların yapılması talebi; nefret suçu mağduru LGBTİ'lerin deneyimlerinin aktarılması, bu mağduriyetlerin takibi ve bu doğrultuda bir farkındalığın oluşturulması için çeşitli faaliyetlerde bulunulması; son olarak da basının, nefret suçlarına yol açan ayrımcı yaklaşımları besleyen nefret söyleminin üretimindeki rolünün vurgulanmasıdır. Bu çerçeveden de görülebileceği üzere nefret söylemi ve nefret suçları, birçok farklı dinamiğin etkisiyle şekillenmektedir, dolayısıyla da yalnızca yasal reform ve düzenlemelerle engellenemez:

> Nefret suçları, hoşgörüsüzlüğün şiddetle dışavurumlarıdır ve sadece o anki mağdur üzerinde değil, mağdurun kendisini içinde tanımladığı toplumsal kesimin de üzerinde derin bir darbe yaratır. Bu suçlar topluluğun bağlılığını ve toplumsal

> istikrarı etkiler. Bu nedenle de, hem bireylerin, hem toplumların güvenliği için, bu suçlara güçlü bir şekilde karşılık vermek gerekir (AGİT, 2015: 9).

Arus Yumul da nefret söyleminin ve nefret suçlarının yalnızca yasal reformlarla ortadan kaldırılamayacağını şu sözlerle ifade eder:

> Nefret suçları yasası, nefret söylemi ve şiddete çare olabilir mi? Egemen kimliği idealize edip bütüne ikame eden anlayış -TCK 301'in sadece "Türklüğü" koruması gibi- değişmeden ve nefret suçları yasasının amacının egemen kimliğin dışında kalan kimlikleri, zayıfları, dışlananları korumak olduğu unutulmadan hazırlanıp uygulanırsa, belki. Aksi takdirde hâkim çoğunluk bu yasayı kendi kimliğini koruma yasası olarak yorumlayacak, nefret söylemine maruz bırakılanı nefret söylemiyle suçlayacaktır (2003: 133).

Başka bir ifadeyle nefret söylemi ve nefret suçları, yalnızca *adli* bir mesele değildir, çünkü "nefret suçlarının hukuki sonuçlarının yanında tahmin edilenden daha fazla politik karşılıkları" (Tar ve Güner, 2014: 5) vardır. Nefret suçları bu bağlamda, "eşitlik ve birlikte yaşama idealine yönelik tehdit teşkil eden ayrımcılık ile oldukça bağlantılıdır. Ayrımcılık ve Nefret Suçları; hoşgörüsüzlük, önyargı, nefret tarafından beslendiklerinden, ortak bir politik tutumun sonucudurlar" (Tar ve Güner, 2014: 5). Dolayısıyla bu ortak politik tutumu geriletmeye dönük mücadele, birden fazla vurguyla ve birden fazla alanda yürütülmektedir. Bu mücadelenin farklı unsurlarını daha detaylı bir biçimde ele almadan önce ise, nefret suçu ve nefret söylemi gibi ifadeleri tanımlamak gerekmektedir.

En geniş tanımıyla "[n]efret suçları, önyargı saiki ile işlenen suç eylemleridir" (AGİT, 2015: 14). Dolayısıyla, bir ülkede yürürlükte olan yasalar çerçevesinde suç oluşturan bir fiil, önyargı motivasyonu ile işlendiğinde, nefret suçu olarak tanımlanır. Bu bağlamda önyargı ise, belirli bir gruba mensup bir bireyin bu grupla olan

bağlantısı sebebiyle belirli özelliklere sahip olduğunun düşünülmesi şeklinde tanımlanabilir:

> Önyargı ya da tarafgirlik, genel olarak, belirli bir gruba yöneltilen peşin hükümlü olumsuz düşünceler, hoşgörüsüzlük ve nefret şeklinde tanımlanabilir. Grubun "ırk", etnik köken, dil, din, ulusal köken, cinsel yönelim veya başka bir özellik benzeri sabit ve temel bir özelliği paylaşması gerekir (AGİT, 2015*b*: 13).

Başka bir ifadeyle, bir kişinin, burada sayılan özellikleri paylaşan bir grubun üyesi olması sebebiyle suç teşkil eden bir davranışa maruz kalması, olgusal olarak nefret suçunun varlığına işaret etmektedir. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın aşağıda yer verilen tanımı, nefret suçlarına yönelik bugüne dek yapılmış en kapsamlı ve özlü tanımlardan biridir. Buna göre:

> Mülklere karşı işlenenler de dahil olmak üzere, kurbanın ya da mülkün, ya da suç hedefinin; üye olduğu, bağlantısı bulunduğu, desteklediği, bağlı bulunduğu veya ilişkisinin olduğu, gerçek ya da farz edilen ırkı, etnik kökeni, dili, rengi, dini, cinsiyeti, yaşı, akıl ya da fiziksel engeli, cinsel yönelimi ve benzer bir diğer faktörden dolayı işlenen suçlara Nefret Suçları denilmektedir (Tar ve Güner, 2014: 5).

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere nefret suçlarını meydana getiren iki unsur vardır. Bunların ilki, fiilin bir suç teşkil etmesi; ikincisi ise, nefret saikinin bulunmasıdır.

Nefret Suçlarının ayrı bir suç kategorisi olarak ele alınması, söz konusu suçların ortaya çıkmasına yol açan nefret motivasyonunun failin suçu ağırlaştırıcı bir niteliğe sahip olması, nefret suçları ile mücadele etmenin yollarından biri olarak vurgulanmaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri ise, nefret suçlarının, bu suça maruz kalan birey ve gruplar ile genel olarak toplumsal hayat üzerindeki tahrip edici etkileridir. Nefret Suçlarını ayrı bir kategori olarak ele alan yasal düzenlemelerin

yapılması talebiyle çeşitli faaliyetler yürüten LGBTİ örgütleri de, nefret suçlarının bu yanına vurgu yapmakta ve birkaç noktanın altı özellikle çizilmektedir. Buna göre nefret suçlarını diğer suçlardan farklı kılan, dezavantajlı toplumsal grupların yaşam hakkı başta olmak üzere insan haklarının ihlal edilmesine yol açan birkaç özelliğinden söz edilebilir. Bunların başında ise, nefret suçlarının her şeyden önce eşitlik idealini ihlal eden bir niteliğe sahip olması gelmektedir. Başka bir ifadeyle bir insanın doğuştan gelen bir takım özellikleri sebebiyle çeşitli düzey ve biçimlerde şiddete maruz kalması, eşitlik ilkesiyle bağdaşmaz. Yani nefret suçunun ve nefret suçunun önünü açan ayrımcılığın var olması, daha baştan toplumsal eşitliğe dönük bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdit, hem bireyler, hem de bu bireylerin parçası olduğu toplumsal gruplar açısından ağır sonuçlar doğurur. "Eylemin doğrudan hedefi olan mağdur daha büyük bir psikolojik hasara uğrayabilir ve savunmasızlık hissinde artış yaşanabilir; çünkü mağdur, kendisini mağdur eden özelliği değiştiremez" (AGİT, 2015*b*: 18). Söz gelimi bir transın, yalnızca cinsiyet kimliği nedeniyle bir nefret suçuna maruz kalması, bu kişinin hayatının geri kalanında söz konusu eylemlerin yeniden gerçekleşeceğine dönük korkusuna ve güvensizliğine zemin hazırlar. Fakat yaratılan bu korku ve güvensizlik, yalnızca suçun mağduru olan bireyi değil, bu bireyle aynı kimliğe sahip tüm bireyleri etkiler:

> Mağdurla aynı özelliği paylaşan topluluk da dehşete kapılabilir ve tehdit edilmiş hissedebilir. Hedef alınan grubun diğer üyeleri sadece gelecekte saldırıya uğrama riski hissetmekle kalmazlar; mağdur bizzat kendileriymişçesine saldırıyı deneyimleyebilirler de. Bir topluluğun tarihsel olarak ayrımcılık mağduru olduğu yerlerde bu etkiler çoğalabilir (AGİT, 2015*b*: 18)

Dolayısıyla nefret suçları, yalnızca dezavantajlı gruplara yönelik bir tehditten daha fazlasıdır, çünkü nefret suçları "[b]u hali ile toplumda farklı kimliklerin bir arada yaşamasına yönelik ciddi bir tehdit içerirler" (Tar ve Güner, 2014: 7).

2.2.1. Türkiye'de Nefret Suçları Mevzuatı ve Önerilen Yasal Reform

Melek Göregenli, nefret söylemi ve nefret suçlarına ilişkin genel bir giriş niteliği taşıyan "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları" başlıklı yazısında, Türkiye'de işlenen nefret suçlarını altı farklı vaka üzerinden örneklendirir (2003: 57-74). Bu çerçevede, 1 Nisan 2005'te Ankara'daki Uluslararası Protestan Kilisesi'ne "Türk İntikam Tugayı" adlı bir grup tarafından gönderilen tehdit mektubu; 5 Şubat 2006'da Trabzon'da işlenen Rahip Santoro cinayeti; 19 Ocak 2007'de Hrant Dink'in silahlı saldırı sonucu öldürülmesi; 14 Haziran 2008'de Gebze'de Kürt işçilerin saldırıya uğraması; Ocak 2010'da Selendi'de Roman vatandaşlara yönelik linç girişimi ve Temmuz 2013'te İstanbul'da Gaye adlı bir trans kadının evinde öldürülmesi (Göregenli, 2003: 70-71) gibi olaylar, farklı toplumsal gruplara ve bireylere yönelik nefret saikiyle işlenmiş suçlar arasında sayılmaktadır. Nefret suçu mağdurlarının böylesine geniş bir yelpaze oluşturması, sorunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Buna karşın, Türkiye'de, geçtiğimiz yıllarda özellikle LGBTİ hareketinin öncülüğünde nefret suçlarının önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik taleplerin varlığına karşın, Nefret suçlarına ilişkin bir yasal düzenleme bulunmamaktadır (Nefret Suçları Yasası Neden Gerekli?, 2014: 7). 2014 yılı Mart ayında Ceza Kanunu'nda yapılan ve kamuoyunda Demokratikleşme Paketi olarak da bilinen değişikliklerle nefret suçu ibaresi yasada telaffuz edilse de, özellikle cinsiyet kimliği

ve cinsel yönelim gibi ifadelerin yasada yer almaması, LGBTİ örgütleri ile diğer örgütlerin yasal reform çağrısının karşılık bulmadığını göstermektedir. Türkiye'de Nefret Suçları mevzuatıyla ilgili olarak 2013 yılında bir yazı kaleme alan Sınar'ın da belirtmiş olduğu gibi:

> Türkiye halen üyesi bulunduğu AGİT ve Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin genel çoğunluğunun aksine, ulusal ceza hukuku mevzuatında nefret suçlarına ilişkin spesifik bir düzenleme yer almayan çok az sayıda ülkeden biridir. Bu durum sadece AGİT ve Avrupa Konseyi tarafından değil, ancak aynı zamanda Türkiye'nin tam üyesi olmak için müzakere sürecinde bulunduğu Avrupa Birliği tarafından da eleştiriye uğramaktadır (2013: 1285).

Her ne kadar 2014 yılında yapılan değişiklik, "nefret suçlarına ilişkin spesifik bir düzenleme" olarak görülebilirse de, bu suçların mağduru olan bireylerin talepleri ile yasada çerçevesi çizilen gruplar ve suç tanımı arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla Sınar'ın söz konusu değişiklik yapılmadan önce yazmış olduğu bu satırlar, halen güncelliğini korumaktadır. 10 Kasım 2015 tarihinde yayınlanan 2015 Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nun "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" başlığını taşıyan 2.4 sayılı bölümünde yer alan ifadeler de bu tespiti doğrulamaktadır:

> Ayrımcılık yapmama ilkesi, yasal zeminde ve uygulamada yeterince uygulanamamakta ve korunmaya en muhtaç gruplar ile azınlık mensuplarının hakları yeterince korunmamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık ve azınlıklara yönelik nefret söylemi, lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks (LGBTİ) bireylerin haklarına saygı başlıca endişe verici alanlardır (2015: 22).

LGBTİ'lerin Nefret Suçları Yasası'nın kapsamı dışında bırakılması, bu yasanın kabul edilmesine dönük yürütülen kampanyaların önemli taleplerinden birinin de görmezden gelinmesi anlamını taşımaktadır. LGBTİ oluşumlarının da

parçası olduğu Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu'nun ortaya koyduğu model yasa ile yürürlüğe konan değişiklikler arasındaki fark, LGBTİ'lerin Nefret Suçları çerçevesinde koruma altına alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu, 2013 yılında hazırladığı bir yasa önerisiyle, Nefret Suçları'nın Türk Ceza Kanunu (TCK) kapsamında önlenmesine dönük bazı somut talepler ortaya koymuştur. Bu öneride öne çıkan bazı unsurları kısaca ele almak, aralarında İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, Kaos GL Derneği, Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği, LGBTT Aileleri İstanbul Grubu, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Siyah Pembe Üçgen LGBTT Dayanışma Derneği, Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği gibi LGBTİ oluşumlarının da yer aldığı bu platform tarafından hazırlanan önerilerin, nefret suçlarının önlenmesi ve nefret suçlarının homofobi ve transfobi ile olan doğrudan bağlantısının ortaya konması bakımından sahip olduğu anlamların anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Taslağın ilk bölümü Kanunun genel gerekçesini ortaya koymak üzere kaleme alınmıştır ve LGBTİ'lerin cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri sebebiyle nefret suçlarına maruz kalan gruplar arasında yer aldığının altı çizilmiştir: "Nefret suçlarında mağdur ya da mağdurlar sahip oldukları temel ve değiştirilemez nitelikteki ırk, etnik kimlik, milliyet, din, dil, renk, cinsiyet, *cinsel yönelim*, *cinsiyet kimliği*, yaş, fiziksel ya da zihinsel engellilik gibi belirli bazı özellikleri nedeniyle işlenen suçun hedefi olmaktadırlar" (http://www.sosyaldegisim.org/belgeler/turkiye-cumhuriyeti-yasalari/nefret-suclari-yasa-taslagi/, vurgular sonradan eklenmiştir). Bu çerçevede TCK 6. Maddeye yeni bir bent eklenmesi ve burada anılan grupların yasa ile koruma altına alınmaları önerilmektedir. Önerilen madde aşağıdaki gibidir:

> k) Nefret saiki deyiminden; herhangi bir kişi veya grubun ya da o kişi veya grupla bağlantılı bir kişi veya grubun, kişi veya grubun ait olduğu ırk, milliyet, etnik köken, renk, dini inanç veya inançsızlık, siyasi görüş, dil, cinsiyet, *cinsel yönelim, cinsiyet kimliği*, fiziksel veya zihinsel engellilik, sağlık durumu veya yaş nedenleriyle bu kanunda belirtilen suçlardan birine hedef olması anlaşılır (http://www.sosyaldegisim.org/belgeler/turkiye-cumhuriyeti-yasalari/nefret-suclari-yasa-taslagi/, vurgular sonradan eklenmiştir).

Söz konusu bendin gerekçesinin açıklandığı bölümde ise, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi ibarelerin özellikle kullanılmasının önemi şu şekilde belirtilmektedir:

> Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramları ilk defa hukukumuza bu kanun ile dâhil olmaktadır. Cinsel yönelim kavramı, cinsiyet kimliği kavramıyla bazen eş anlamlı gibi kullanılsa da iki kavram birbirinden farklı öğeler içerir. [...] [H]omoseksüel ya da bi-seksüellik cinsel yönelime, travesti ya da transseksüellik ise cinsiyet kimliği kavramına işaret eder (http://www.sosyaldegisim.org/belgeler/turkiye-cumhuriyeti-yasalari/nefret-suclari-yasa-taslagi/).

Bu ifadeler, LGBTİ'lerin nefret saikiyle işlenen suçlara karşı yasalarda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin altının özellikle çizilmesi yoluyla korunma altına alınmasının önemini ortaya koymaktadır. Önerilen yasa teklifinin diğer bölümlerinde ise nefret suçlarının aldığı farklı biçimler ve ortaya çıktıkları çeşitli mecralar sıralanmaktadır. Yalnızca önerilen teklifte yer alan maddelerin başlıklarına kısaca değinmek, nefret suçlarının kapsamını ve nefret suçlarına karşı yasal bir düzenlemenin gerekliliğini ortaya koyacaktır. Buna göre yasa kapsamında nefret saikiyle işlenen suçlar arasında "Nefret saikiyle kasten öldürme" (Md. 2), "Nefret Saikiyle Kasten Yaralama" (Md. 3), "Nefret Saikiyle İşkence Yapılması" (Md. 4), "Nefret Saikiyle Eziyet Yapılması" (Md. 5), "Nefret Saikiyle Cinsel Saldırı Gerçekleştirilmesi" (Md. 6), "Nefret Saikiyle Çocukların İstismar Edilmesi" (Md. 7),

“Nefret Saikiyle Cinsel Saldırı Gerçekleştirilmesi” (Md. 8), “Nefret Saikiyle Tehdit” (Md. 9), “Nefret Saikiyle Kişinin Hürriyetinden Yoksun Bırakılması” (Md. 10), “Nefret Saikiyle İnanç, Düşünce ve Kanaat Hürriyetinin Kullanılmasını Engelleme” (Md. 11), “Nefret Saikiyle Konut Dokunulmazlığının İhlali” (Md. 12), “Nefret Saikiyle Haksız Arama” (Md. 13), “Nefret Saikiyle Yağma Gerçekleştirilmesi” (Md. 14) “Nefret Saikiyle Mala Zarar Verilmesi” (Md. 15), “Nefret Saikiyle Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması” (Md. 17), “Nefret Saikiyle Korku ve Panik Yaratmak İçin Tehdit” (Md. 18) sayılmaktadır (http://www.sosyaldegisim.org/belgeler/turkiye-cumhuriyeti-yasalari/nefret-suclari-yasa-taslagi/).

2.2.2. Koalisyonlar ve Lobicilik Faaliyetleri

LGBTİ hareketinin Nefret Suçlarının önlenmesine dönük faaliyetlerinin başında, yasal düzeyde reform çağrıları gelmektedir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi amacıyla çeşitli koalisyonlar kurulmuş, nefret suçları yasasının niçin gerekli olduğuna ilişkin çeşitli tanıtıcı ve propaganda nitelikli yayınlar yapılmış, bunlara ek olarak hükümet, milletvekilleri ve uluslararası kuruluşlar bünyesinde lobicilik faaliyetleri yürütülmüştür.

Kaos GL, Pembe Hayat ve SPoD derneklerinin de içinde bulunduğu 70 kurumdan oluşan Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu 26 Ocak 2012 tarihinde kuruluşunu ve “Nefret Suçları Yasası İstiyorum” kampanyasını basın toplantısıyla kamuoyuna duyurmuştur. Platform kampanya çerçevesinde Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 21. maddesinde değişiklik öngören Nefret Suçları Yasa Taslağı hazırlamıştır. Platform tarafından hazırlanan yasa taslağı 3 Aralık 2012 tarihinde CHP Bursa

Milletvekili Aykan Erdemir tarafından kanun teklifi olarak meclise verilmiştir (http://www.sosyaldegisim.org/kampanyalar/kampanyalar/nefret-suclari-kampanyasi/). Nefret Suçları Yasa Kampanyası Platformu, kampanyanın ana hedefi olan "Nefret Suçları Yasası İstiyorum" metni hazırlanarak imza kampanyası başlatılmıştır. Bu imza kampanyasının metninde yapılan vurgular, mücadelenin genel hatlarıyla paralellik göstermektedir:

> Belirli ve ortak karakteristik özellikleri bulunan birey ve gruplara veya onların mülklerine yönelik önyargılarla işlenmiş suçlara Nefret Suçu denir. Nefret Suçları dünya çapında başta etnik, ulusal ve dini kimlik, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli olmak üzere; sağlık durumu, zihinsel ya da fiziksel engellilik, toplumsal statü, siyasi veya felsefi görüş, eğitim durumu gibi özelliklere yönelik olarak da işlenmektedir. Bu suçlar taciz veya hakaretten, mülk ve eşyalara zarar vermeye, okul veya işyerinde zorbalıktan kundaklama ve cinayete kadar varabilmektedir. [...] Nefret Suçları, mağdur birey ve grupların toplum ile uyumunu, toplumsal adalet duygusunu zayıflatır, hukukun üstünlüğüne ve kamu kurum ve kuruluşlarına duyulan güveni zedeler. Farklı toplumsal gruplar arası nefret ve önyargıları besler. Gereğince kovuşturulmadığında yeni suçlar işleyecek olan önyargılı kişi ve grupları cesaretlendirir. Mağdur grupların ötekileşmesine ve toplumsal hayatın dışına sürüklenmesine neden olur. [...] Toplumun bütününü tehdit eden, toplumsal dokuya onarılması güç biçimde zarar veren Nefret Suçları hakkında en kısa sürede evrensel insan hakları ölçütlerine ve uluslararası örneklere uygun yasal düzenleme yapılmalıdır. (http://www.sosyaldegisim.org/kampanyalar/kampanyalar/ nefret-suclari-kampanyasi/)

Platform, kampanyanın temel faaliyet alanlarını lobi faaliyetleri, imza kampanyası ve farkındalık faaliyetleri olarak belirlemiş ve kampanyanın görünürlüğü ve duyurusu için anaakım medyada haberler, kampanya sözcülerinin televizyon programlarına katılması ve gazetelerde söyleşilerinin yayınlanması, gazete ve gazeteci ziyaretleri yapılması yanında gazetecilere yönelik iki bilgilendirme toplantısı düzenlenmiş ve kamuoyu tarafından tanınan ünlü isimlerin destekleri

alınarak kampanyanın görünürlüğünün arttırılması hedeflenmiştir (http://www.sosyaldegisim.org/kampanyalar/kampanyalar/nefret-suclari-kampanyasi/).

LGBT Aileleri İstanbul Grubu (LİSTAG) da, 2013 yılında bir kampanya başlatarak LGBTİ'lerin anne ve babalarının hikâyelerinin anlatıldığı *Benim Çocuğum* başlıklı belgeselinin mecliste gösterilmesi çağrısında bulunmuş, milletvekillerini belgeseli birlikte izlemeye davet etmiştir. LİSTAG, 15 Nisan 2013'te gerçekleştirilen film gösterimine davet edilen milletvekillerine yönelik çağrısında şu ifadeleri kullanmıştır:

> Bizler, çocukları eşcinsel ve trans bireyler olan anne babalar olarak cesaretle ve samimiyetle kameranın karşısına geçip neler yaşadığımızı *Benim Çocuğum* belgeselinde anlattık. Sayın Meclis Başkanı Cemil Çiçek'le yapılan görüşmeye dayanarak vekillerimize ve eşlerine Meclis yakınında bir gösterim düzenledik. Bu özel hikâyelerimizi vekillerimizle paylaşmayı gönülden diliyoruz (*NTV*, 2013).

Pembe Hayat ve Kaos GL derneklerinin 1 Şubat 2014'de başlattığı "Benden Nefret Etme!" Projesi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli nefret suçları yasasının hazırlanması için LGBTİ örgütlerinin yürüttüğü kampanyalardan birisidir. Proje kapsamında yayına hazırlanan, "nefret suçlarına yönelik yanlış bilinenleri açıklığa kavuşturmanın yanında; Nefret söylemi, Nefret olayı gibi diğer ilgili kavramlara dair de açıklamalar" (2014: 4) bulunan "Nefret Suçları Yasası Neden Gerekli?" başlıklı rapor, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) konuyla ilgili örnek kararlarına yer verilerek AİHM'in perspektifinin ortaya konulduğu bir broşür haline getirilerek derneklerin kendi kamularını bilgilendirmek ve nefret suçları yasasının kapsamına dair LGBTİ'lerin taleplerini ortaya koymak için düzenlenmiştir. Proje kapsamında nefret suçlarına dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak için,

> 100 yerel/ulusal medyacı ve 5 önemli medya figürü ile bağlantı kurulacak, gazetecilere yönelik atölyeler düzenlenecek; Nefret Suçlarına dikkat çekmek için medya atölyesi organize edilecek; Ankara, İstanbul, Eskişehir, Diyarbakır ve İzmir'de 5 şehirde üniversitelerde açık etkinlikler ve akademisyenler ve yüksek lisans öğrencilerine yönelik seminerler düzenlenecek; farkındalık yaratma ve medya kitleri hazırlanacak; yerel medyaya dönük 6 atölye gerçekleştirilecek; avukatlara dönük 5 vaka analizi toplantısı yapılacak[tır]" (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=15931).

Burada görüldüğü üzere LGBTİ hareketi, çeşitli kurum ve kuruluşlarla yapılan görüşmeler, kurulan ittifaklar ve fikir alışverişi aracılığıyla, nefret suçlarına dair bir farkındalık oluşturma çabalarını sürdürürken, aynı zamanda tartışmanın daha geniş bir zemine yayılması, farklı aktörlerin bu sürece dâhil edilmesi ve ortak ilkeler altında daha geniş bir katılımın sağlanmasını amaç edinmektedir. Sokak eylemleri, çeşitli yayınlarla meselenin ele alınması ve talep edilen yasal reformlarla ilgili önerilerde bulunulmasına ek olarak, kurumsal düzeyde gerçekleştirilen görüşmeler de mücadelenin farklı bir alanını temsil etmektedir.

2.2.3. Raporlar ve Nefret Suçlarının Teşhir Edilmesi

Nefret suçlarıyla mücadelenin bir diğer önemli uğrağı ise, nefret suçu mağdurlarına ve bu suçların ortaya çıkmasına zemin hazırlayan ayrımcı pratiklere dikkat çekmektir. Kaos GL, LGBTI News Turkey ve International Gay and Lesbian Human Rights Commission (IGLHRC) işbirliğiyle hazırlanan ve Türkiye'de faaliyet gösteren çok sayıda LGBTİ örgütünün de imzaladığı Kasım 2014 tarihli "Türkiye'de LGBT Yurttaşlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri" başlıklı rapora göre, yalnızca "Ocak 2010 - Haziran 2014 arasında, kendisini lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans

olarak tanımlayan kişilere yönelik 41 nefret cinayeti kayıtlara geçmiştir" (2014: 1). Yine aynı raporda, işlenen nefret cinayetlerine ek olarak LGBT'lerin nefret saiki içeren "işkence, tecavüz, kötü muamele, ev içi şiddet ve taciz" vakalarına maruz kaldıklarının altı çizilmektedir. Bununla birlikte, nefret suçlarına ilişkin güvenilir bir istatistik elde etmenin önünde de bazı engeller yer almaktadır. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin "Nefret Suçlarını Önleme ve Karşılama: AGİT Bölgesindeki STK'lar için Kaynak Kılavuz" başlığını taşıyan kılavuzunda da bu engellerin altı çizilmektedir. Buna göre birçok LGBTİ birey, hiçbir şey olmayacağı inancı, polise duyulan güvensizlik, misilleme korkusu, nefret suçu yasalarıyla ilgili bilgi eksikliği, cinsel yönelimlerinin açığa çıkacağı korkusu, tutuklanma ve/veya sınır dışı edilme korkusu gibi nedenlerle kendilerine karşı işlenen nefret suçlarını rapor etmemektedir (2015*b*: 31-32). Burada sıralanan kaygılar, LGBTİ'lerin nefret suçlarına karşı yasal düzeyde koruma altına alınmasının gerekli olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Türkiye'de nefret suçlarının teşhir edilmesi, sistematik raporların hazırlanması ve bu yolla konunun ciddiyetinin ortaya konması amacıyla çeşitli faaliyetler yürüten Kaos GL Derneği[60], 2007 yılından beri, Türkiye'de gerçekleşen homofobi veya transfobi temelli nefret suçlarına ilişkin raporlar yayınlamaktadır. Bu raporlarda sıralanan LGBTİ'lere dönük nefret suçları, nefret saikiyle işlenmiş diğer suçlardan farklılaşmaktadır:

[60] Türkiye'de nefret suçlarına yönelik farkındalığın oluşturulmasında Kaos GL Derneği'nin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Nitekim nefret suçları ilk kez 1990'lı yılların sonunda Kaos GL tarafından gündeme getirilmiştir. Bununla birlikte son yıllarda başka insan hakları örgütleri de, nefret suçları raporları yayınlamakta, nefret suçlarına karşı mücadelenin genişletilmesine katkı sunmaktadır. Bu oluşumlar arasında Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Siyah Pembe Üçgen İzmir, İnsan Hakları Araştırmaları Derneği (İHAD), Hrant Dink Vakfı ve Sosyal Değişim Derneği (SDD) sayılabilir.

> Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yönelik önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanan nefret suçları, diğer grup kimliklerine karşı gerçekleşen nefret suçlarından farklılıklar göstermektedir. Öncelikle bulgular, cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle farklı biçimlerde saldırıya uğrayan kişilerin, neredeyse yaşamları boyunca bu saldırılarla ya da saldırı olasılığıyla yüz yüze kaldıklarını göstermektedir (Kaos GL, 2015: 5).

LGBTİ'lere yönelik nefret suçlarını farklı kılan bir diğer olgu ise, diğer gruplardan farklı olarak LGBTİ'lerin, çocuk yaşlardan itibaren nefret suçlarının hedefinde olmasıdır (Kaos GL, 2015: 5). Buna ek olarak, saldırıların önemli bir bölümünün mağdurların evlerinde, evlerine yakın yerlerde veya kamusal alanda gerçekleşmiş olması da, LGBTİ'lerin nefret suçları karşısındaki kritik konumunu ortaya koymaktadır. Kaos GL derneğinin 2014 yılındaki nefret suçlarını raporladığı ve 2015 Haziran ayında yayınlanan rapora göre, raporlanan 351 nefret suçunun 118'i cinayet, cinayete teşebbüs, fiziksel şiddet, silahla yaralama, tecavüz veya diğer cinsel saldırıları içermiştir (Kaos GL, 2015: 15). Raporda ayrıca söz konusu nefret suçlarının LGBTİ'ler üzerinde yarattığı fiziksel ve psikolojik travmanın etkileri de ortaya konmaktadır. Bu raporlar, hem nefret suçlarının kapsamını ve ciddiyetini ortaya koyması, hem de nefret suçlarına yönelik reform ihtiyacının aciliyetini vurgulaması bakımından büyük önem taşımakta, nefret suçlarını engellemeye dönük girişimlerin önemli bir ayağını oluşturmaktadır.

2.2.4. Basına Dönük Faaliyetler: Ayrımcılığın Teşhir Edilmesi ve Öneriler

Medya ayrımcılığın üretilmesinde önemli bir role sahiptir. Medya simgesel yeniden üretim olarak, yani ifadeler, görüntüler ve yorumlar aracılığıyla, "biz" ve

"ötekiler" yaratarak ayrımcılığı eker, yerleştirir ve yaygınlaştırır (Çelenk, 2010: 222). Bu anlamda, Sevilay Çelenk'in de belirttiği gibi, medyanın bazı kişiler ve kesimleri dışlayarak veya dışlanmalarına aracılık ederek yaptığı ayrımcılık temsil düzeyinde olduğu ve söz konusu kişi ve kesimlerin doğrudan fiziksel ya da duygusal olarak yaralanmalarına yol açmadığı için sınırlıdır; ancak "paradoksal biçimde yaşamın bütün diğer alanlarındaki ayrımcılığın ötesine geçen zararlar üretme potansiyeline sahiptir" (2010: 222). Eser Köker ve Ülkü Doğanay'ın İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) "Ayrımcılıkla Mücadele Programı" kapsamında yaptıkları *Irkçı Değilim ama…: Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler* (2010) başlıklı çalışmalarında belirttikleri gibi, kamusal söz oluşturma becerilerine sahip olan medyanın ayrımcılık biçimlerini ortaya çıkarmak için yapılan çalışmalar, kamusal söyleme ulaşabilme gücüne sahip gazeteciler, muhabirler, editörler ve köşe yazarlarından oluşan medya elitleri vasıtasıyla medyanın "ırkçı/ayrımcı görüş, değer ve tutumların gizlenmesi, sürdürülmesi, yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasına aracılık ettiğini göstermektedir" (4). Medyanın dolaşıma soktuğu ayrımcılık, toplumsal çoğunluklar tarafından "bağımsız" ve "doğru" bilgi verme iddiası olan kitle iletişim araçları kanıt gösterilerek genel bir kanı olarak yerleşmektedir:

> Toplumdaki çoğunluk grubu üyelerinin doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu sosyal gruplar ve olaylar hakkında, medya elitleri, açık veya gizli kanılar yaymakla kalmaz, daha da önemlisi etnik olayların yorumlanması konusunda, azınlık gruplarına ilişkin önyargılara ve ayrımcılığa meşruluk da sağlayabilecek ideolojik bir çerçeve sunarlar. Bu noktada "her gün gazetede okuyoruz" cümlesi stratejik bir önem taşır ve günlük konuşmalarda önyargıların doğrulanmasında kullanılır (Köker ve Doğanay, 2010: 4).

Basının ayrımcılığın yeniden üretilmesinde sahip olduğu bu rol, LGBTİ örgütlerin nefret suçlarına yönelik eylemliliğin üzerine yoğunlaştığı alanlardan bir diğerini meydana getirmektedir. LGBTİ örgütleri, düzenli olarak medyada

LGBTİ'lere dönük önyargılı ve nefret söylemi barındıran haber ve içeriklerin teşhir edildiği medya takip çalışmaları yapmakta, bunlarla ilgili raporlar yayınlamakta, medya çalışanlarına yönelik, ayrımcı ve nefret söylemi içermeyen bir dille nasıl haber yapılması gerektiğine ilişkin çeşitli kaynak ve kılavuzlar hazırlamaktadırlar.

Pembe Hayat ve Kaos GL Dernekleri tarafından hazırlanan *Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi* başlıklı kitapçıkta da belirtildiği üzere, medyada LGBTİ olmanın "hastalık, sapkınlık, suç, günah, anormallik" şeklinde tanımlanması, LGBTİ'leri "ötekileştiren, marjinalleştiren, aşağılayan, hakaret eden" (Tar ve Güner, 2014: 14) bir niteliğe sahiptir. Bununla birlikte homofobi, LGBTİ'lere yönelik açıktan nefret içeren söylemlerden fazlasına işaret eder. Örneğin bir cinayet haberinde dahi[61] LGBTİ'lerin cinsel yönelimlerinin ve cinsiyet kimliklerinin özellikle dile getirilmesi, LGBTİ'lere dönük önyargıların yeniden üretilmesine neden olabilmektedir.

Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi başlıklı kitapçıkta ayrıca, LGBTİ'leri konu edinen haberlerde dikkat edilmesi gereken noktalar sıralanmaktadır (Tar ve Güner, 2014: 15-17). Burada altı çizilen bu noktalar, LGBTİ'lerin medyada daha adil ve ayrımcılıktan uzak bir dille nasıl temsil edileceğine dair bir çerçeve sunarken, medyanın LGBTİ'lere dönük ayrımcılığın yeniden üretilmesindeki yadsınamayacak rolünü azaltmanın anahtarlarını da ortaya koymaktadır. Bu minvalde medya çalışanları "cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına karşı farkındalığın geniş bir tabana yayılması sürecinde, önemli bir rol

[61] Örneğin 31 Mart 2012'de Türkiye'de pek çok gazete, trans Tuğçe Şahin cinayetini önyargılı ve mağdurun öldürülmesini meşrulaştıran bir dille haberleştirmiştir: "Travestiye tek kurşun" (*Güneş*), "Travesti öldürüldü" (*Ekspres*), "Otomobilin içindeki travestiye tek kurşun" (*Haber Türk*), "Travesti otomobilinde öldürüldü" (*Sabah*), "Travestiye tek kurşunla infaz" (*Sözcü*), "Travesti araçta kurşunlandı" (*Yeni Asır*), "Travesti Hasan'ın kafasına sıktılar" (*Şok*) (Tuncel, 2013: 20).

oynadıklarının bilincinde olmalıdırlar" (15). Bu bilincin gereği ise, LGBTİ'lerin basmakalıp yargılar çerçevesinde değil, fiili sorunları dikkate alınarak haberleştirilmeleridir. Buna ek olarak LGBTİ'lerin salt cinsellik, suç ve travma içeren haberlerle özdeşleştirilmeleri, bu haberlerde kullanılan dil ne kadar özenli olursa olsun, başka tür önyargıların tekrarına hizmet etmektedir, zira LGBTİ'ler "sadece 'kendi sorunları' ile ilgilenen ve bu sorunlar üzerinden görünür olan insanlar" (17) değildir. Dolayısıyla söz gelimi toplumun bütününü ilgilendiren bir meselede LGBTİ'lerin de kanaatlerine başvurulması, LGBTİ'lerin sapkın, saldırgan ya da mağdur kimlikleri ile değil, örneğin belli bir konudaki uzmanlıkları, deneyimleri ve bilgi birikimleri etrafında ele alınması, medyada LGBTİ'lere dönük nefret söyleminin yeniden üretilmesine engel olabilir.

Nefret suçlarının ortadan kaldırılmasının nihai çözümü olarak değilse de, bu doğrultuda atılacak önemli bir adım olarak yasal reform talebinin ön plana çıkarılması, bu çerçevede böyle bir yasaya niçin ihtiyaç olduğu, bu yasanın hangi unsurları kapsaması gerektiği, yasal reform mücadelesinin nefret suçlarının teşhiri ve basına yönelik eleştiri ve öneriler çerçevesinde şekillenen mücadele, LGBTİ hareketinin önemli gündemlerinden birini meydana getirmektedir. Hareketin söyleminde öne çıkan dikkat çekici noktalardan biri, salt yasal düzenlemenin ilgili sorunların çözümü için yeterli olmayacağı, ayrımcılık ve nefret suçlarıyla her düzeyde ve sürekli olarak mücadele yürütmenin gerekliliğine yapılan vurgudur. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde LGBTİ hareketin nefret suçlarını kapsayan bir yasal reformun hayata geçirilmesi talebi ekseninde şekillenen mücadelesi, hem Türkiye'de nefret suçlarının tartışmaya açılması ve gündemi meşgul etmesi, hem de LGBTİ hareketle diğer insan hakları örgütleri arasında yeni bağlantıların kurulması,

var olan ittifaklarınsa güçlendirilmesini sağlamıştır. Farklı düzeylerde ve "cephe"lerde yürütülen mücadelenin özellikle son birkaç yıldır ön plana çıkan bir unsuru olarak nefret suçları tartışması, örgütlü LGBTİ hareketinin sahip olduğu gücü, gündem yaratma etkisini ve özgüvenini ortaya koyar niteliktedir. Bu özgüvenin izlenebileceği mecralardan biri de, LGBTİ'lerin parlamentonun "sınırları" içinde yürüttüğü varoluş mücadelesidir. LGBTİ'ler, hem meclis çatısı altında sürdürülen tartışmalara müdahil olma, kendi gündemlerini ortaya koyma hem de yerel ve genel seçimlerde adaylık gibi yöntemlerle, hareketin taleplerini ve ihtiyaçlarını doğrudan yerel yönetimlere ve parlamentoya yansıtmanın mücadelesini vermektedir. Aşağıdaki bölümde, Hareketin bu doğrultudaki eylem ve girişimleri ele alınmaktadır.

2.3. Seçim Kampanyaları ve Milletvekilliği Adaylıkları

LGBTİ'lerin taleplerinin ve sorunlarının siyasal alanın tartışma konusu haline gelmesi, siyasi aktörlerin LGBTİ'lerin mevcut durumunu iyileştirmeye dönük adımlar atmaya davet edilmesi, LGBTİ'lerin yerel yönetimlerde ve siyasi partilerde üstlendikleri rollerle taleplerin daha dolaysız bir şekilde iletilmesi ve anılan yapıların dönüştürülmesi gibi hedefler, siyasi temsil mücadelesinin temel hedefleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çerçevede LGBTİ'lerin siyasal alanda var oluş mücadelelerini, LGBTİ'lerin karşı karşıya kaldıkları sorunları parlamenterlerin ve yerel yöneticilerin gündemine sokmaya ve yasama sürecinde LGBTİ'lerin hak ve taleplerinin dikkate alınmasını sağlamaya dönük lobicilik faaliyetleri ile seçim dönemlerinde yürütülen çeşitli kampanyalar ve adaylık süreçleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

2.3.1. Lobicilik Faaliyetleri

LGBTİ'lerin parlamenter siyasetin konusu olması ve mecliste parlamenterlerin LGBTİ'lere yönelik ayrımcı söylemleri daha geriye götürülebilirse de[62], LGBTİ hakları ve taleplerinin meclisin tartışma konusu haline gelmesi, 2004 yılında Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) değiştirilmesine yönelik tartışmalar sırasında Kaos GL ve Lambdaistanbul aktivistlerinin söz konusu kanunun ayrımcılığa ilişkin maddesine "cinsel yönelim temelli ayrımcılığın" eklenmesi ve TCK'da LGBTİ'lere yönelik ayrımcılığa zemin yaratan ifadelerin kaldırılmasına yönelik taleplerini mecliste yaptıkları bir görüşme ile TCK Alt Komisyonu üyelerine iletmesi ile gerçekleşmiştir (Yılmaz ve Demirbaş, 2015: 245). TCK Kadın Platformu'nun yoğun çabaları sonucunda gerçekleşen bu görüşme (Güner, 2015), LGBTİ hakları için mücadele veren örgütlerin mecliste yaptıkları ilk görüşme olması nedeniyle LGBTİ hareketinin köşe taşlarından birisi olarak nitelendirilebilir. Türk Ceza Kanunu'nun Avrupa Birliği Kriterleri'ne uygun hale getirilmesi çalışmaları sırasında talep ve önerilerini Adalet Alt Komisyonu üyelerine aktaran LGBTİ'ler, kadınlarla birlikte ikinci kez meclise gittiklerinde Adalet Komisyonu'nun tüm üyeleri ve dönemin Adalet Bakanı Cemil Çiçek'e "cinsel yönelim" ibaresinin tasarıya neden eklenmesi gerektiğini anlatma fırsatı bulmuşlardır (Erol, 2004). Adalet Alt Komisyon üyesi Doç. Dr. Adem Sözüer'in önerisiyle TCK Tasarısı'nın ayrımcılık maddesinin

[62] Örneğin, 11.06.1985 tarihinde TBMM'nin 111 numaralı bileşiminde Türk Ceza Kanunu'na eklenmesi hükümetçe talep edilen iç güvenlikle ilgili polisin yetkilerini artıracak maddelere ilişkin soru önergesi verilmesi üzerine gerçekleşen konuşmalarda "genel ahlak" ve "edep" dışı durumlarla karşılaşan polislerin dilediği kişiyi suçu olup olmadığına bakılmaksızın yakalama, gözetim ve denetim altına alabilme, emniyete götürüp 48 saat gözaltında tutabilmesine imkân sağlayan yasa tasarısına ilişkin tartışmalarda hem iktidarın hem de yasanın çıkmasına itiraz eden muhalefetin eşcinsellere yönelik ayrımcı söylemlerde birleştiği görülmektedir. (TBMM Tutanak Dergisi, 1985).

düzenlendiği bölüme "cinsel yönelim ayrımcılığı" ibaresi eklenmiş, fakat Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in ayrımcılık maddesinde halihazırda var olan "cinsiyet" ibaresinin "cinsel yönelim" ile aynı veya benzer olduğunu ileri sürerek itiraz etmesi sonucunda "cinsel yönelim ibaresi taslaktan çıkarılmıştır (Erol, 2004). Bu görüşmelerden somut bir sonuç elde edilememesine rağmen, LGBTİ hareketinin Anayasanın 10. Maddesine eklenmesini talep ettiği "cinsel yönelim" ibaresinin mecliste görüşülmesi, LGBTİ hareketinin görünürlüğünün arttığının işaretlerini vermektedir.

Lobicilik faaliyetlerinin önemli bir bileşeni de soru önergeleridir. Yasama ve yürütme organlarının her ikisini birden kapsayan parlamenter sistemlerde meclis, hükümeti denetlemek için bazı araçlara sahiptir. Bu araçlardan gensoru ve meclis soruşturması hükümetin ve bakanların sorumluluklarının gündeme getirildiği; soru önergesi ve meclis araştırması ise hükümetin ya da bakanların dolaylı olarak sorumluluğunu gerektiren, doğrudan bir yaptırıma sahip olmamakla birlikte "siyasi sorumluluğun gündeme getirilmesi ve siyasi sonuçlar üretilmesi"ni sağlayan denetim mekanizmalarıdır (YASADER, 2011: 130). "Soru, hükümetin görev alanıyla ilgili açık ve belli bir konuda bir milletvekilinin başbakan veya ilgili bakandan bir önerge ile bilgi istemesidir" (YASADER, 2011: 131). Ancak, soru önergeleri bilgi edinmeden ziyade bir bakanlığın ya da başbakanın görev alanındaki bir konuya dair usulsüzlükler, yanlışlıklar ve sorumluluk alanında bulunan gruplara eşit hizmet sağlamama gibi konuların gündeme getirilerek tartışılmasını, ilgili bakan ya da başbakan üzerinde baskı oluşturarak gerekli adımların atılmasını ya da eksiklikleri ortaya çıkarmak yoluyla ilgili bakanın siyasi sorumluluğunu yerine getirmesini sağlamanın yanı sıra daha sonra konuya dair herhangi bir olumsuzluğun bakan

üzerinde yaratacağı basınç en azından önlem alınmasını sağlayacağı için oldukça önemli bir denetim mekanizmasıdır (YASADER, 2011: 131-132).

Soru önergeleri, ayrıca, sivil toplum alanındaki çalışmaların ve sivil toplum kuruluşlarının lobi faaliyetlerinin meclis gündemine etkisinin gözlenebileceği bir mekanizmadır. Sivil toplum kuruluşları, milletvekilleriyle yaptıkları görüşmelerde karşılaştıkları eksiklikleri ve uygulamadaki sorunları ileterek, soru önergeleri aracılığıyla konunun gündeme gelmesini sağlayabilme gücüne sahiptir. Bu da lobi faaliyetleri aracılığıyla parlamenter alanda yürütülen siyasal çalışmaların sınırlı da olsa katkısının olduğunu ve hareketi sadece parlamenter alana hapsetmeden bu alanda yapılacak lobi çalışmalarının kazanımları arttırmada önemli bir etkisi olacağını göstermektedir.

Türkiye'de LGBTİ hareketi de sivil toplum alanında faaliyet gösteren dernekleri ve aktivistleri aracılığıyla milletvekilleriyle, üst düzey bürokratlarla, konsolosluklarla görüşmeler gerçekleştirmekte, fikir alışverişinde bulunmakta, lobi faaliyetleri yürütmektedir. Örneğin, SPoD tarafından 2015 yılında başlatılan Mecliste LGBTİ başlıklı kampanya, LGBTİ'lerin seçimlere katılan siyasi partilere ve parti liderlere bir dizi talebi hayata geçirmeleri doğrultusunda talepte bulunmuştur. Kampanyanın duyuru metninde bu talepler şu şekilde sıralanmaktadır:

- LGBTİ hak ve özgürlüklerine dair politika önerileri seçim kampanyalarında açıkça yer almalı.
- LGBTİ'lerin siyasete katılımının önündeki tüm engeller kaldırılmalı. LGBTİ'lerin siyasetin her kademesinde açık kimlikleriyle ayrımcılığa uğramadan yer alabilmeleri için gereken önlemler alınmalı.
- Hak temelli sosyal politikaların hayata geçirilmesi yönünde adımlar atılmalı. Eğitim, sağlık, barınma, istihdam, yaşlılık, emeklilik, gelir desteği ve diğer tüm

sosyal politika alanlarının LGBTİ'lerin eşit biçimde faydalanacakları biçimde düzenleneceği seçim programlarında kamuoyuyla paylaşılmalı.

- Seçimlerden sonra başlaması planlanan yeni Anayasa yazım sürecinin şeffaf ve katılımcı olması için çalışacağını ve bu süreçte LGBTİ'lerin hakları da dâhil olmak üzere tüm insan haklarının korunacağına ilişkin nasıl tavır alacağını kamuoyuna duyurmalı.
- LGBTİ haklarının hayata geçirilmesi yönünde atılacak adımlarda LGBTİ hareketi ile işbirliği sağlanmalı. (http://www.spod.org.tr/siyasi-temsil-calismalari/?p=158)

Yukarıda da değinildiği gibi, LGBTİ örgütleri, siyasi partilere ve liderlere yönelik taleplerini iletmede bu tür kampanyalara ek olarak çeşitli görüşmeler de gerçekleştirmiştir. LGBTİ derneklerinin milletvekilleri ile yaptığı görüşmeler hem vekillerin LGBTİ hakları ve talepleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamakta hem de vekillerin soru önergesi, meclis araştırması ve kanun teklifi gibi kanalları kullanarak sorunların ve taleplerin parlamenter alanda tartışmaya açılmasına katkı sağlamaktadır. Soru önergeleri, meclis araştırması ve kanun teklifleri gibi mekanizmalar kullanılarak LGBTİ haklarının, taleplerinin ve ayrımcı uygulamaların LGBTİ hareketinin uzun soluklu mücadelesi ve doğrudan görüşmeler sonucu meclis gündemine taşındığı görülmektedir.

Volkan Yılmaz ve Hilal Başak Demirbaş'ın yaptığı "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) Hakları Gündeminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi: 2008-2014" başlıklı çalışmadan anlaşıldığı üzere, 2008 yılında Demokratik Toplum Partisi (DTP) milletvekili Sebahat Tuncel tarafından dönemin Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin'in cevaplaması isteğiyle TBMM Başkanlığı'na sunduğu ilk soru önergesinin, LGBTİ hareketinin 2000'li yıllarda artan görünürlüğü,

dernekleşme yoluyla örgütlü mücadelenin artan gücünün etkisi ve Lambdaistanbul'a açılan kapatma davası sırasında yükselen mücadelenin sonucunda elde edilmiş bir kazanım olduğu söylenebilir (Yılmaz ve Demirbaş, 2015: 244).

2014 yılının sonuna kadarki dönemde, milletvekilleri tarafından 25 adet soru ve araştırma önergesi verilmiştir. Bu önergelerin yalnızca 11 tanesi cevaplanmıştır. Bu durum "AK Parti hükümetlerinin LGBT'lerin sorunlarına ilişkin kayıtsızlığın kanıtı olarak değerlendirilebilir" (Yılmaz ve Demirbaş, 2015: 244).

Çalışmaya konu edilen 25 önergenin 24'ü, Kurdi partiler[63] ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından verilmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 26 Mart 2013 tarihinde verdiği soru önergesi ise, LGBTİ'lerin hak ve taleplerine değil, 2002-2013 yılları arasında Türkiye'de cinsiyet değiştiren vatandaşların sayısına ilişkindir (230-256).

Yılmaz ve Demirbaş'ın (2015) aktarmış olduğu aşağıda yer alan tabloda, 2008 – 2014 yılları arasında milletvekilleri tarafından verilen LGBTİ'lerle ilgili soru önergeleri yer almaktadır:

Verildiği Tarih	**Milletvekilinin İsmi**	**Parti**	**Önergenin Muhatabı**	**Önergeye Cevap Veren**	**Önergenin İçeriği**
16.04.2008	Sebahat Tuncel	DTP	Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin	Mehmet Ali Şahin	Ayrımcılık
15.05.2009	Akın Birdal	DTP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Sadullah Ergin	Eşcinsel hakem davası
25.03.2010	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Bakan Kavaf'ın Açıklamaları

[63] Bu çalışmada birçok çalışmanın aksine "Kürt Yanlısı" yerine "Kurdi" partiler ifadesini kullanmak tercih edilmiştir. "Kürt Yanlısı" ifadesinin yerine "Pro-Kurdish" ya da "Kurdîstani" gibi adlandırmalar kullanmak da mümkündür. Çünkü kastedilen partilerin etnik köken olarak Kürt olmayan fakat Kürt taleplerinin dile getirilmesi konusunda mücadele veren çok sayıda aktivisti, parti çalışanı ve üyesi bulunmaktadır. Dahası, Halkın Emek Partisi (HEP) ile başlayan Kürt yanlısı siyaset yapan partilerin hiçbiri kendisini "Kürt partisi" olarak tanımlamamıştır. Kürt partileri ya da Kürt milliyetçi partileri gibi tanımlamalar dışarıdan yapılan tanımlamalardır (Şur, 2015: 3).

02.04.2010	Mehmet Sevigen	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Bakan Kavaf'ın Açıklamaları
06.04.2010	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	Translara yönelik nefret cinayetleri
13.09.2011	Aylin Nazlıaka	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Fatma Şahin	Ayrımcılık, LGBT'lere yönelik nefret cinayetleri, TBMM'de LGBT derneklerinin web sitelerine erişimin kısıtlanması, Bakan Kavaf'ın açıklamaları
13.02.2012	Melda Onur	CHP	İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin	Hüseyin Avni Mutlu	Kabahatler Kanunu'nun translara ayrımcılık yapacak biçimde uygulanması
03.05.2012	Sebahat Tuncel	BDP	Milli Savunma Bakanı İsmet Yılmaz	İsmet Yılmaz	Vicdani ret ve eşcinsellerin askerlikten muaf tutulma sürecindeki sorunlar
10.10.2012	Sebahat Tuncel	BDP	İçişleri Bakanı İdris Naim Şahin	İdris Naim Şahin	Avcilar Meis Sitesi'nde translara yönelik baskılar, translara yönelik nefret cinayetleri
23.10.2012	Sebahat Tuncel	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Sadullah Ergin	LGBT'lere yönelik nefret suçları
01.03.2013	Melda Onur	CHP	Adalet Bakanı Sadullah Ergin	Sadullah Ergin	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
12.03.2013	Sebahat Tuncel	BDP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Muammer Güler	Eşcinsel gencin ailesi tarafından kaçırılması
26.06.2013	Özcan Yeniçeri	MHP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Muammer Güler	2002-2013 yılları arası cinsiyet değiştiren vatandaşlar
30.07.2013	Ayla Akat Ata	BDP	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin	Cevapsız	LGBT'lere yönelik nefret suçları ve cinayetleri
11.10.2013	Nursel Aydoğan	BDP	İçişleri Bakanı Muammer Güler	Efkan Ala	Transların kimlik bilgilerinin alınması
05.11.2013	Veli Ağbaba	CHP	Adalet Bakanı Sadullah Ergin	Bekir Bozdağ	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
16.12.2013	Binnaz Toprak	CHP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Cevapsız	LGBT bireylerin uğradıkları mağduriyet
06.02.2014	Nursel Aydoğan	BDP	Başbakan Recep Tayyip Erdoğan	Bülent Arınç	LGBT'lere yönelik nefret söylemi
19.02.2014	Veli Ağbaba	CHP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Bekir Bozdağ	LGBT tutuklu ve hükümlülerin sorunları
26.06.2014	Nurettin Demir	CHP	İçişleri Bakanı Efkan Ala	Cevapsız	Eşcinsel polis memurunun işten atılması
10.07.2014	Pervin Buldan	HDP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Cevapsız	Trans erkek Okyanus'un intiharı
22.07.2014	Mahmut Talan	CHP	Sağlık Bakanı Mehmet Müezzinoğlu	Cevapsız	Transeksüel yapıda yurttaşların sayısı
20.10.2014	Melda Onur	CHP	Adalet Bakanı Bekir Bozdağ	Cevapsız	LGBT'lere yönelik nefret saldırıları ve nefret

					cinayetleri
05.11.2014	Demir Çelik	HDP	İçişleri Bakanı Efkan Ala	Cevapsız	Homofobi ve transfobi temelli nefret suçları
05.11.2014	Demir Çelik	HDP	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Ayşenur İslam	Cevapsız	LGBT kişilerin savunulmasına yönelik somut adım

Tablo 1: 2008 – 2014 yılları arasında milletvekilleri tarafından verilen LGBTİ'lerle ilgili soru önergeleri

2.3.2. Milletvekili Adaylığına Yönelik İlk Girişimler

Türkiye'de 1980'li ve 1990'lı yıllarda eşcinsel hareketin seyri daha çok bir varoluş ve tanınma mücadelesi etrafında şekillenirken, 1990'lı yılların sonundan itibaren örgütlü mücadeleye dönük atılan ilk adımlarla birlikte, mücadelenin bir başka boyutu daha ortaya çıkmıştır. Çeşitli sivil toplum örgütleri, sendikalar, dernekler ve siyasal partilerle kurulan ilişkiler neticesinde, LGBTİ'lerin yerel ve ulusal düzeyde yönetimde doğrudan söz sahibi olmasına dönük ilk adımların önü açılmıştır. Bu çerçevede 1999 Yerel Seçimleri, LGBTİ'lerin doğrudan yönetime talip oldukları ilk seçimlerdir. Bu seçimlerde, "Demet Demir, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nden (ÖDP) Beyoğlu Belediye meclis üyesi adaylığıyla, Türkiye'de yerel seçimlerde aday olan ilk trans birey olarak tarihe geç[miştir]" (SPoD, 2014: 6). Demet Demir bu seçimler sonucunda belediye meclis üyeliğine seçilememişse de, adaylığın kendisi hareketin kazandığı gücü ve büyüyen etki alanını ortaya koyması bakımından sembolik bir öneme sahiptir. Demir de *Turquie Européenne*'e verdiği röportajda[64], adaylığının sahip olduğu sembolik önemi "orada kazanamadık ama önemli olan aday gösterilmemizdi" sözleriyle dile getirmiştir. Bu ilk girişim, 22

[64] 2009'da gerçekleştirilen Bülent Tegün'ün röportajının tam metni için bkz: http://www.turquieeuropeenne.eu/transseksuel-aktivist-demet-demir-ile-roportaj.html.

Temmuz 2007 Genel Seçimlerinde bu kez milletvekili adaylığı düzeyinde yeniden tekrarlanmış, Demet Demir, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin Isparta milletvekili adayı olmuştur. Parti %10'luk seçim barajını aşamayınca bu girişim bir kez daha adaylık düzeyinde kalmıştır. İki yıl sonra Belgin Çelik, Beyoğlu Kâtip Çelebi Mahallesi'nden açık trans kimliğiyle muhtar adayı olmuştur.

> Hem Demet Demir'in hem de Belgin Çelik'in açık trans kimlikleriyle seçim yarışına girmiş olmaları Türkiye siyasi tarihinde bir ilk olması açısından çok büyük bir öneme sahip olmakla birlikte, LGBTİ örgütleriyle siyasi partiler ve yerel yönetimler arasında sürdürülebilir bir ilişkinin kurulması için şartların henüz oluşmadığı o yıllarda, adaylık süreçleri bireysel girişimler olarak kalmıştır (SPoD, 2014: 7).

22 Temmuz 2007 Genel Seçimleri'nde İstanbul 2. Bölgeden bağımsız milletvekili adayı olan Prof. Dr. Baskın Oran da, seçim kampanyası boyunca LGBTİ'lerin haklarını savunacağını dile getirmiş ve "Türk Kürt'ü, Kürt Ermeni'yi, Ermeni Çingene'yi, Çingene Çerkez'i, Çerkez işsizi, işsiz kadınları, kadınlar Alevi'yi, Alevi eşcinselleri savunacak" sloganı ve LGBTİ hareketine desteği nedeniyle Lambdaistanbul ve bağımsız LGBTİ aktivistleri tarafından desteklen[miştir]" (SPoD, 2014: 7). Lambdaistanbul, seçimlerde Oran'ı destekleyeceklerini ilan ettikleri açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

> Eşcinsellik konusunda dün ve bugün siyasiler açısından bir şey değişmese de LGBTT bireyler açısından çok şey değişti. Artık daha örgütlü ve daha görünür olan bizler sadece kendi sorunlarımız için değil aynı zamanda tüm ezilenlerin sorunları için de mücadele ediyoruz. Eşcinsellerin kurtuluşu sadece bizlerin değil aynı zamanda Kürtlerin, Alevilerin, Ermenilerin, kadınların, işçilerin de özgürleşmesi ile mümkün olacaktır. Eşcinselin sadece eşcinseli savunmadığı, aynı zamanda anti-militarizmi, kadını, Kürt'ü, Ermeni'yi, Baskın Oran'ı savunduğu bir siyaset istiyoruz (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=1229).

Uzun süredir hareketin içinde yer alan Belgin Çelik de, Baskın Oran'a verdiği desteği "Baskın Oran eşcinsel haklarını savunduğu için oyumu ona vereceğim.

Yıllarca bizi yönetenler ağızlarına eşcinsel kelimesini almadı" (Örer, 2007) sözleriyle ifade etmiştir. Baskın Oran'ın milletvekili adaylık sürecinde yürütülen kampanya, "LGBTİ haklarının siyasi bir kampanya çerçevesinde savunulmasıyla önemli bir görünürlük sağla[mıştır]" (SPoD, 2014: 7). Buna ek olarak Baskın Oran'ın bağımsız milletvekili adaylığı sırasında "Türkiye'de yaşayan LGBTİ'ler, ilk defa bir milletvekili adayının kamusal alanda açık bir şekilde eşcinsel haklarını dert edindiğini gördüler" (Çakmak, 2014: 36). Oran, 31.113 kişinin oyunu alıp seçilemese de, yürüttüğü kampanya ve LGBTİ'lerden aldığı destekle, LGBTİ'lerin siyasal alanda temsiline önemli bir katkı sağlamıştır.

Görüldüğü üzere LGBTİ'lerin artan görünürlüğü ve örgütlü mücadeleleri, 2007 yılında LGBTİ haklarını siyasal tartışmaların parçası haline getirmiştir. Takip eden yıllarda ise LGBTİ hareketin siyasal temsil meselesini daha kurumsal bir eylem biçimiyle gündeme taşıdığı, adaylık girişimlerine ek olarak mevcut adayları LGBTİ haklarını tanımaları ve desteklemeleri yönünde teşvik ettiği görülmektedir.

Bu çerçevede, daha önceden de belirtildiği üzere özellikle 2007 yılında yeni Anayasa tartışmaları sırasında ortaya konan örgütlü mücadele ile siyasi partilerle ve sivil toplumla kurulan ilişkilerin, LGBTİ'lerin siyaset tartışmalarına daha kolektif bir biçimde dâhil olmasını sağladığı söylenebilir. 2013 Haziran ayında patlak veren Türkiye'nin en büyük kitlesel muhalefet hareketlerinden biri olan Gezi Protestoları sırasında da LGBTİ'lerin siyasete müdahil olma yollarını ve imkânlarını masaya yatıran, bu doğrultuda çeşitli stratejiler geliştiren, siyasal partilerle ve adaylarla daha dolaysız bir ilişki kurarak LGBTİ'lerin sözünü yönetim kademesine taşımaya gayret eden bazı girişimlerin ortaya çıktığı görülür. Gezi Protestoları sırasında atılan bu

adımlar, pek çok bakımdan LGBTİ'lerin siyasal alanda temsili tartışmalarının çehresini değiştirmiştir.

> Gezi protestolarının ardından LGBTİ hareketinin İstanbul, Ankara, İzmir ve Diyarbakır'da hâlihazırdaki görünürlüğü artarken, bu illerin dışında da hareket bir mücadele alanı olarak kendine yer açmaya başladı. Büyük illerde var olan LambdaİstanbuI, KAOS-GL, Siyah Pembe Üçgen, Pembe Hayat, İstanbul LGBTT, Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD), LGBTT Aileleri İstanbul Grubu (LİSTAG), Trans Danışma Merkezi Derneği (T-DER), MorEl Eskişehir LGBTT Oluşumu, Diyarbakır Keskesor LGBT ve Hebun LGBT gibi oluşumlara ek olarak, Antep'te ZeugMADİ, Edirne'de Trakya LGBTQİ, Mersin'de Mersin LGBT 7 Renk, Adana'da Queer Adana, Malatya LGBT Oluşumu, İstanbul'da Hevi LGBT İnisiyatifi, Trabzon'da Mor Balık LGBT, Giresun'da Gökkuşağı LGBT Grubu ve Antalya'da Pembe Caretta LGBTQ kuruldu. Hem Gezi sürecinin yarattığı toplumsal ve siyasi meşruiyet, hem de yeni örgütlerin ortaya çıkışıyla birlikte hareketin coğrafi olarak genişlemesi, LGBTİ hareketini siyasi bir irade ortaya koyabilecek bir aşamaya taşıdı (SPoD, 2014: 9-10).

Gezi Protestoları sırasında hem birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı elde eden, hem de pek çok başka grupla temas eden LGBTİ örgütleri ve aktivistleri, kendilerine dönük önyargıları bu ortak eylemlilik dâhilinde bir nebze kırmıştır. Gezi Protestoları sırasında edinilen deneyimleri, LGBTİ hareketi için kırılma anlarından biri olarak tanımlayan Cihan Erdal LGBTİ hareketinin Gezi Protestoları ile ilişkisini şu şekilde tanımlamaktadır:

> LGBTİ'ler yıllarca yaptıklarını Gezi Parkı'nda sürdürür ve "biz varız" derken, bir yandan da kendilerine dair klişeleri dayanışmanın, barikatın, parkın, revirin ortasında eritirken kimliğin yapaylığını da olanca çıplaklığıyla gösteriyorlardı. Mücadelenin içinde pek çok kalıp aşınıyordu. "Ben LGBTİ'leri böyle bilmezdim" diyordu örneğin biri, zihninde yer edinmiş prototiplerden farklı olanla karşılaştığında (2014: 25).

Elbette ki Türkiye'de LGBTİ hareketinin tarihi, Gezi protestolarından çok daha eskiye uzanmaktadır. Gezi'den önce edinilen deneyimler, yürütülen örgütlü

mücadele ve bu sayede kazanılan güç, LGBTİ'lerin Gezi sırasında daha geniş toplumsal kesimlere ulaşmasını, başka toplumsal hareketlerle dayanışma ilişkisini güçlendirmesini mümkün kılmıştır. Bu anlamda Gezi, hareketin gelişiminde önemli bir yere sahip olmakla birlikte, LGBTİ hareketini ortaya çıkaran bir milat olarak görülemez.

2.3.4. Seçim Sürecine Katılım, Kampanyalar ve Milletvekili Adaylığı Deneyimleri

Bu ortak eylemlilik neticesinde uzun yıllardır süregelen mücadele, "Hareket'in Gezi protestoları sürecinde kazandığı görünürlük ve meşruiyetle birleşince, geniş anlamda sol yelpazede tanımlanabilecek siyasi partilerin gözünde Hareket'in bileşenleri olan derneklerin, oluşumların ve LGBTİ hakları aktivistlerinin sözlerini daha önemli hale getirdi" (Yalçın ve Yılmaz, 2014: 88). Gezi Protestolarının LGBTİ hareketinin tarihinde sahip olduğu "çığır açıcı" rol, bir sonraki yıl yapılan Yerel Seçimlerde ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, LGBTİ haklarının siyasetin önemli gündem maddelerinden biri haline gelmesine önemli bir katkı yapmışsa da, elbette LGBTİ örgütlerin, aktivistlerin ya da bir bütün olan LGBTİ hareketin "siyasallaşmasının" Gezi ile başlamadığını özellikle vurgulamak gerekir (bkz. Yalçın, 2014: 7; Yılmaz, 2014: 12). Bununla birlikte Gezi'de elde edilen deneyim, artan örgütlülük ve özgüven, ilk meyvelerini eylemlerden kısa bir süre sonra SPoD'un öncülüğünde LGBT Siyasi Temsil ve Katılım Platformu'nun kurulmasıyla vermiştir. Bu Platform, LGBTİ'lerin seçimlerde bağımsız bir tavır belirleyebilmesi ve bu sayede hareketin taleplerini daha güçlü bir biçimde ortaya koyabilmesi gibi amaçlarla çalışmalarını devam ettirmiştir. Yalçın ve Yılmaz, Gezi

Protestolarından 2014 Yerel Seçimlerine kadar geçen süre zarfında hareketin kat ettiği yolu ortaya koydukları yazısında, bu Platformun amacını ve önemini şu sözlerle ifade etmektedir:

> Farklı siyasi arka plandan gelen LGBTİ aktivistleri LGBTİ'lerin siyasi temsili ve mevcut partilerle ilişkilenmek konusunda görüşlerini birbirleriyle tartışmayı sürdürüyor. İç tartışmaların bağımsız bir LGBTİ hakları çizgisinin oluşmasına yaptığı katkıya ek olarak, Platform aynı zamanda LGBTİ'lerin var oldukları siyasi yapılara da mücadeleyi taşımaları için bir köprü görevi görüyor. "Biz kimiz?" metninin de ortaya koyduğu gibi LGBTİ'lerin siyasete katılımını ve siyasette temsilini desteklemek, LGBTİ'lerin yerel siyasi taleplerini duyurmak, "LGBTİ'ler için yaşanabilir bir şehir mümkündür" demek amacıyla yola çıkan Platform, yerel seçimler öncesinde kurumsal siyasi yapıları LGBTİ hakları konusunda bir tutum almaya zorlamayı da amaçlıyor (2014: 91).

LGBTİ'lerin haklarının siyasal alanda dile getirilmesi, tartışmaların temel konularından birine dönüşmesi, LGBTİ'lerin siyasal alanda temsil yeteneklerinin ve imkânlarının genişletilmesi gibi taleplerle ortaya çıkan bu platformun, siyasal alana doğrudan müdahil olmayı hedefleyen, belirlenecek stratejiler, izlenecek yollarla ilgili sürekli bir tartışmayı teşvik eden ilk örgütlü girişim olduğu söylenebilir. Bu Platform, kuruluşunun ardından geçen kısa süre zarfında, LGBTİ'lerin siyasal alanda doğrudan temsiline ve LGBTİ haklarının siyasetin vazgeçilmez bir sorusu haline gelmesine yapmış olduğu katkıyla önemli bir deneyimi meydana getirmektedir. Platform bünyesinde yürütülen tartışmalar, yanıt aranan sorular, Gezi'nin yarattığı ivmeyle LGBTİ hareketinin tarihinde tam anlamıyla bir "paradigma değişiminin" ortaya çıktığını göstermektedir:

> Platformun cevap aradığı soruların bazıları şöyle: "Anayasal bir değişim mi esas hedef olmalı yoksa yerel siyasete yönelik çalışmaları mı öncelemeliyiz?", "Temsil siyasetini katılımcı bir siyasete dönüştürmek adına LGBTİ'ler neler yapabilir?", "LGBTİ'ler için erişilebilir sağlık, barınma, istihdam ve ulaşım gibi temel sosyal hak

taleplerini yerel düzeyde nasıl yükseltebiliriz?" "LGBTİ'ler siyasi olarak temsil edilirken, hareketin deneyimi var olan siyasi yapılara nasıl taşınacak?" Bu soruların cevapların ortak biçimde arandığı Platform, LGBTİ Hakları Hareketi'nin geldiği aşama itibariyle tarihsel bir işlev görüyor (Yalçın ve Yılmaz, 2014).

Hareketin yıllardır süren mücadelesinin platformun yürüttüğü tartışmalar ve ortaya koyduğu politikalarla birleşmesi neticesinde, 2014 Yerel Seçimleri, LGBTİ'lerin o güne kadar en güçlü biçimde temsil edildiği, seçim kampanyaları sürecinde pek çok tartışmanın konusu, daha da önemlisi öznesi haline geldiği ve siyasileri kendi haklarını tanıyacaklarını taahhüt eden adımlar atmaya zorlayacak denli örgütlü güce eriştikleri seçimler olmuştur. Yerel Seçimlerde bir bağımsız belediye başkan aday adayına ek olarak on iki LGBTİ birey toplam beş partiden belediye meclis üyeliğine aday olmuştur.

1	Asya Elmas	Halkların Demokratik Partisi (HDP)	İstanbul - Kadıköy, 2. sıra
2	Ebru Kırancı	Halkların Demokratik Partisi (HDP)	İstanbul - Beyoğlu, 4. sıra
3	Şevval Kılıç	Halkların Demokratik Partisi (HDP)	İstanbul - Şişli, 2. sıra
4	Niler Albayrak	Halkların Demokratik Partisi (HDP)	İstanbul - Avcılar, 2. sıra
5	Abdulhalim Karaosmanoğlu	Halkların Demokratik Partisi (HDP)	Ankara - Çankaya, 2. sıra
6	Boysan Yakar	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	İstanbul - Şişli, yedek sıra, 23. sıra
7	Sedef Çakmak	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	İstanbul - Beşiktaş, 27. sıra
8	Çelik Özdemir	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	İstanbul - Beyoğlu, 12. sıra
9	Öykü Evren Özen	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Bursa - Osmangazi, 20. sıra
10	Tunca Özlen	Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Ankara - Çankaya, 1. sıra
11	Elif Tuna Şahin	Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	Mersin - Yenişehir, 4. sıra
12	Baki Uguz	Demokratik Sol Parti (DSP)	Mersin - Mezitli, 2. sıra
13	Can Çavuşoğlu	Bağımsız	Bulancak Belediye Başkan Aday Adayı

Tablo 2. 2014 Yerel Seçimlerinde Aday Olan LGBTİ'ler

Seçimlerde adayların hiçbiri meclis üyeliğine seçilemese de, açık kimlikleriyle adaylık sürecinde yer almaları ve seçimleri takiben Boysan Yakar ve

Sedef Çakmak'ın Şişli ve Beşiktaş belediyelerinde danışman olmaları, Elif Tuna Şahin'inse Mersin Akdeniz Kent Sekretaryasında göreve başlaması (SPoD, 2014: 18), LGBTİ'lerin siyasete doğrudan müdahil olma ekseninde yürütmüş oldukları mücadelenin önemli kazanımları olarak ortaya çıkmıştır.

2014 Yerel Seçimleri'nde izlenen bir başka strateji de, yerel seçimler öncesinde hazırlanan LGBTİ Dostu Belediyecilik Protokol Metnidir. "Bu Protokol metni Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) tarafından Belediye Başkan Adaylarına sunulmak ve LGBTİ haklarının hayata geçirilmesinde sorumluluklarını hatırlatmak amacıyla hazırlanmıştır" (http://www.spod.org.tr/ turkce/spodun-lgbt-dostu-belediyecilik-protokol-metnini-bugune-kadar-hdp-chp-ve-tkp-den-adaylar-imzaladi/). 7 ilden Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Demokratik Sol Parti (DSP), Halkların Demokratik Partisi (HDP) ve Türkiye Komünist Partisi (TKP) mensubu toplam 40 belediye başkan adayının imzaladığı protokolün tam metni aşağıdaki gibidir:

> Ben aşağıda imzası bulunan …… Belediye Başkan adayı olarak;
>
> * Aday olduğum kentte eşitlikçi ve özgürlükçü, şeffaf ve katılımcı bir yerel yönetim anlayışının hayata geçirilmesi ve LGBTİ bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması ve iyileştirilmesi için somut adımlar atmayı,
> * LGBTİ'lerin yerelde kamu hizmetlerine erişebilmeleri, sağlık hakkı, barınma hakkı, çalışma hakkı ve ulaşım hakkından eşit olarak yararlanabilmeleri için gereken politikaları hayata geçirmeyi,
> * Bütçelerimizi hazırlarken bu politikaları göz önünde bulundurmayı,
> * Şehir hizmetlerinin kapsayıcı biçimde sağlanması amacıyla LGBTİ dernek ve oluşumlarıyla işbirliği yapmayı,
> * Belediye içinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğini de kapsayan ayrımcılık karşıtı yönetmelik hazırlamayı,
> * Belediye çalışanlarına LGBTİ hakları ve ayrımcılık konusunda meslek içi eğitimler düzenlemeyi,
>
> LGBTİ dostu kent ve belediye başkanı olacağımı taahhüt ederim.

(http://www.spod.org.tr/turkce/spodun-lgbt-dostu-belediyecilik-protokol-metnini-bugune-kadar-hdp-chp-ve-tkp-den-adaylar-imzaladi/)

Protokolü imzalayan belediye başkan adaylarından Aykut Nuhoğlu (CHP, Kadıköy), Murat Hazinedar (CHP, Beşiktaş), Hayri İnönü (CHP, Şişli) ve Yüksel Mutlu (HDP, Akdeniz) seçimleri kazanmış ve "LGBTİ dostu politikalar uygulamayı taahhüt ederek seçilen ilk belediye başkanları ol[muştur]" (SPoD, 2014: 18).

Yerel Seçimlerden yaklaşık 6 ay sonra, bu kez Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında LGBTİ hakları bir kez daha siyasetin önemli gündem maddelerinden biri haline geldi. 3 adayın yarıştığı seçimlerde Recep Tayyip Erdoğan ve Ekmeleddin İhsanoğlu LGBTİ haklarına ya hiç değinmez ya da bu tartışmanın toplumun ahlaki yapısına uygun düşmediğini ileri sürerken, Selahattin Demirtaş seçim kampanyası boyunca LGBTİ'lerin haklarını gözeteceğini özellikle vurgulamıştır[65].

Baskın Oran'ın kampanyasının 2007'de LGBTİ camiasında yaratmış olduğu "bayram havası", Selahattin Demirtaş'ın eşitlik, kardeşlik ve barış temelinde

[65] Örneğin Selahattin Demirtaş, Cumhurbaşkanlığı Seçimleri öncesinde İzmir'de gerçekleştirdiği mitingde pek çok etnik ve dini gruba ek olarak LGBT'lerin de haklarını savunacağını şu sözlerle ifade etmiştir:

"Ben sadece sizin bize emanet ettiğiniz ortak mesajı taşımak üzere bu gerilim ve bu parçalanmışlık siyasetine bir son vermek üzere Alevinin mesajını Sünni'ye, Türk'ün mesajını Kürde, Kürdün mesajını Çerkez'e, Çerkez'in mesajını Ermeni'ye, Süryani'ye, Ezidi'ye, Keldani' ye, kadınlara, gençlere, LGBT bireylere, çevrecilere, işçiye, en çokta ezilenlere, işsizlere taşımak üzere görevlendirildim. Çünkü bizler inkâr edilen bütün kimliklerimizi yok sayılan, ezilen, zaman zaman katliamlarla ortadan kaldırılmaya çalışılan, soykırımlarla ortadan kaldırılmaya çalışılan bütün kimliklerimizi elbette ki sahipleneceğiz" (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK] tarafından desteklenen "Siyasi Parti Liderlerinin Seçim Konuşmalarında Demokrasi Söylemi" başlıklı proje bulguları, Proje No: 114K357).

Selahattin Demirtaş ayrıca 9 Ağustos 2014 tarihinde TRT'de yayınlanan propaganda konuşmasında kullandığı

"Değerli kardeşlerim kadını sadece erkeğe hizmet eden ve biat etmek için yaratılmış bir yaratık gibi gören devlet kadınların devleti olamaz. Kadın katliamlarına çanak tutan, destek olan, teşvik eden bir devlet adil bir devlet olamaz. İnsanlara farklı cinsel yönelimlerinden dolayı hasta muamelesi yapan bir devlet tarafsız bir devlet olmaz" (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu [TÜBİTAK] tarafından desteklenen "Siyasi Parti Liderlerinin Seçim Konuşmalarında Demokrasi Söylemi" başlıklı proje bulguları, Proje No: 114K357).

ifadeleriyle, LGBTİ'lerin yalnızca cinsel yönelimleri sebebiyle maruz kaldıkları haksız muamelenin altını çizmiştir.

> yürüttüğü kampanya sırasında da esmiştir. Gerçekten de, günlük hayatını baskı ve şiddetle geçiren her LGBTİ için "LGBTİ'lerin haklarını 'amasız' savunuyoruz" sözü, bir umut ışığı olmuştur. Sonuç olarak 12 LGBTİ derneği ve oluşumu, Selahattin Demirtaş'ı desteklediğini belirten bir deklarasyon yayınlamıştır. Her ne kadar Demirtaş seçimleri kazanamamış olsa da, aynı Baskın Oran'ın adaylığı sırasında olduğu gibi, LGBTİ dernekleri ve bireyler, bu seçimde de kazanan tarafta olduklarını düşündüler (Çakmak, 2014: 37).

Kaos GL Derneği, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, SPoD (Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği), İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, Hêvî LGBTİ İnisiyatifi, İstanbul Ayıları Grubu, Diyarbakır KeSKeSoR LGBTİ Oluşumu, Queer Adana, Dersim Roştîya Asmê LGBTİ Oluşumu, Gaziantep ZeugMADİ, Kars Homofobi ve Transfobi Karşıtı Platform, Malatya Homofobi ve Transfobi Karşıtı Gençlik İnisiyatifi tarafından Selahattin Demirtaş'a destek amacıyla imzalanan metnin tamamı şu şekildedir:

> Türkiye'de egemen sistem ve onun temsilcileri LGBTİ (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks)'lerin varlığını adeta yok sayarak ısrarlı biçimde görmezden gelmekte, görmezden gelemediği noktada ise LGBTİ'lere karşı düşmanca tavır almaktadır. Ötekileştirilen ve düşmanlaştırılan LGBTİ'ler cinsel kimlikleri dolayısıyla kamusal alanın dışına itilmekte; eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çalışma hayatı ve medya gibi birçok alanda ayrımcılığa uğramakta, anayasada herkes için hak olarak tanımlanan birçok haktan eşit bir biçimde yararlanamamakta ve toplumsal yaşama eşit biçimde katılmaları engellenmektedir. Bununla kalmamakta her tür ve düzeyde baskı ve şiddet görmekte, nefret söyleminin ve nefret suçlarının hedefi haline getirilerek yaşam alanları daraltılmakta ve en temel yaşam hakkından mahrum bırakılmaktadırlar.
>
> Söz konusu zulüm politikaları karşısında LGBTİ Hareketi 20 yılı aşkın bir süredir eşitlik ve özgürlük mücadelesi yürütmektedir. Eşcinsellerin kurtuluşu heteroseksüelleri de özgürleşecektir şiarını odak alan LGBTİ Hareketi, bir yandan hâkim sistemin dayattığı zorunlu heteroseksüelliğe karşı LGBTİ varoluşunu savunurken, diğer yandan tüm ezilenler arasında yoldaşlaşma zemininde birlikteliklerin büyütülmesi için çaba göstermektedir. Ortak ve eşit bir yaşamın

> inşasını temel alan LGBTİ mücadelesi şimdi artık siyasal platformda karşılığını bulmaktadır. Bugüne kadar egemen siyasi kesimler tarafından görmezden gelinen, ötelenen ve arka plana atılan LGBTİ'lerin varlığı ve talepleri cumhurbaşkanı adayı Sayın Selahattin Demirtaş tarafından amasız ve ancaksız olarak sahiplenilmektedir.
>
> Bu bağlamda cumhurbaşkanlığı seçimlerinde; özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve barış temelinde yeni bir yaşam çağrısı yapan, "Yeni yaşam çağrısı cinsel özgürlükçü toplumdur" diyen, insan haklarını istisnasız savunan, ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalan tüm kimliklerin eşit ve özgür yaşayacağı bir toplumun yaratılması için "dik durulması" gerektiğini vurgulayan Halkların ve Değişimin Adayı Sayın Selahattin Demirtaş'ı desteklediğimizi kamuoyuna duyuruyoruz (http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=17249).

Selahattin Demirtaş'ın Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde aldığı 4 milyona yakın oy, o tarihe dek LGBTİ'lerin haklarını savunacağını sıklıkla temin eden bir siyasetçinin ulaştığı en yüksek noktayı temsil etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinden yaklaşık 9 ay sonra yapılan 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri öncesinde de, LGBTİ'lerin siyasal alanda doğrudan temsil edilmeye dönük mücadelesi bir kez daha siyasetin gündemine girmiştir. Bu dönemde yapılan tartışmalar özellikle, Eskişehir'den Halkların Demokratik Partisi (HDP) adına açık eşcinsel kimliğiyle milletvekilliğine aday olan Barış Sulu etrafında yoğunlaşmıştır. Barış Sulu, adaylığının henüz resmileşmediği günlerde kaosgl.org'a verdiği röportajda adaylık kararını şu sözlerle ifade etmiştir:

> Öncelikle ben LGBTİ'lerin (lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks) artık siyasetle ilgilenmesi gerektiğini düşünen birisiyim. Yerel seçimlerin ardından Boysan Yakar, Sedef Çakmak ve Tuna Şahin'in belediye düzeyinde görev alıyor olmaları beni daha da umutlandırdı. Artık başka bir adımın atılması gerek diye düşündüm. O yüzden biraz farklı şeylerin konuşulabilmesi için öznelerin kendilerini dillendirmesi gerekiyor (http://kaosgl.org/sayfa.php?id=18855).

Barış Sulu, Eskişehir altıncı sıradan aday gösterilmiş olmasına rağmen seçim kampanyalarının yürütüldüğü dönemde medyanın yoğun ilgi gösterdiği milletvekili

adaylarından biri olmuştur. Bu duruma etki eden faktörlerden birinin de Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri öncesinde artan seçmen tabanı olduğu söylenebilir. Eskişehir milletvekili olarak meclise girme ihtimali çok düşük olmasına rağmen uzun zamandır LGBTİ hareketi aktivisti olan ve çeşitli LGBTİ derneklerinde çalışan ve o dönemde kurucularından birisi olduğu Trans Danışma Merkezi Derneği'nde (T-Der) çalışmalarına devam eden Sulu, LGBTİ hareketinin taleplerini daha geniş kitlelere yayma fırsatına sahip olmanın önemine vurgu yapmaktadır:

> Amacım LGBTİ görünürlüğü sağlamak. 20 yıldır kendi kendimize toplantılar düzenleyip duruyoruz, kendimiz konuşup kendimiz dinliyoruz. Ama milletvekili adaylığı, iki ay boyunca görünür bir şekilde LGBTİ meselesini konuşmak anlamına geliyor. Altıncı sıradan aday olmama rağmen ulusal ve uluslararası medyaya en çok röportaj veren adaylardan biriyim. Tabii bunun yanı sıra son iki aydır hiç olmadığı kadar tehdit ve hakaretle karşılaştım. Demek ki doğru bir şey yapıyoruz (Tahaoğlu, 2015).

Resim 7: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri öncesinde Barış Sulu'nun da yer aldığı HDP Seçim Standı.

Şüphesiz ki LGBTİ örgütleri daha önce de, Baskın Oran ve Selahattin Demirtaş örneğinde görüldüğü gibi, LGBTİ'lerin hak taleplerini sahiplenen ve seçilmeleri halinde bu hakları savunacaklarını taahhüt eden siyasetçilere verdikleri desteği açıklamıştır. Bununla birlikte, Bianet'ten Çiçek Talhaoğlu'na konuşan Barış Sulu, açık kimlikli bir eşcinselin milletvekilliğinin anlamının buradaki dayanışma ilişkisinden farklı olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

> Konunun öznelerinin kendi dertlerini anlatması bambaşka bir şey. Mevcut parlamentoda birkaç vekil LGBTİ hakları için çok çalıştı. Bu çalışmalar çok değerli ama etkili olamıyor. Mecliste açık eşcinsel kimliğiyle bir vekil olursa, diğer vekiller de ağızlarından çıkan lafları, söylemlerini ona göre seçecek. Değişim daha hızlı gerçekleşecek (Tahaoğlu, 2015).

Barış Sulu seçim kampanyasında çoğunlukla seçmenlerle yüz yüze iletişim kurmayı tercih etmiş, bu sırada cinsel yönelimine değil, seçmenlerin karşılaştığı genel sorunlara ve partisinin bu sorunlar karşısında ürettiği politikalara değinmiştir: "Bildiri dağıtılırken ilk söylenecek şey 'Merhaba, ben Barış, eşcinselim' olmuyor tabii. Broşür dağıtıyoruz, sohbet ediyoruz. Pazaryerinde meyve sebze fiyatlarından, esnaf ile başka bir şeyden konuşuyoruz. O yüzden bir tepki de almadım. Ama benim için de çok değişik bir deneyim" (Arslan, 2015). Nitekim HDP'nin Eskişehir milletvekili adaylarını tanıtmak üzere hazırlanan el ilanında, Barış Sulu seçmenlere cinsiyet kimliği ile değil, mesleği ile tanıtılmıştır.

Resim 8: 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri öncesinde HDP'nin Eskişehir adaylarını tanıtmak için hazırlanan el ilanı

Nasıl ki heteroseksüel bir adayın cinsel yönelimi, söz konusu adayın tanıtıldığı materyallerde özellikle belirtilmiyorsa, burada da açık eşcinsel kimliği ile adaylığını açıklayan ve bu çerçevede partisi tarafından aday gösterilen Sulu'nun cinsel yönelimi özellikle vurgulanmamıştır.

Bununla birlikte Türkiye'de uzun bir süredir LGBTİ hareketinin parçası olan ve çeşitli derneklerde faaliyet gösteren Barış Sulu'nın adaylığı, özellikle medyada sayısız homofobik haber ve yorum yazısına konu olmuştur. Örneğin *Yeni Akit* gazetesi, 29 Mayıs 2015 tarihli sayısından Sulu'nun adaylığını manşetten haberleştirmiş ve "HDP homolara kucak açtı" ifadelerine yer vermiştir:

YENİ
akit
www.yeniakit.com.tr
8 SABAN 1436
SALI 26 MAYIS 2015
Paralel'e bir darbe daha
PARALEL ihanet çetesinin inlerine operasyonlar sürüyor. Dün de Antalya merkezli 5 ilde düzenlenen operasyonlarda haklarında yakalama kararı çıkarılan 13 kişiden 6'sı gözaltına alındı. Konya merkezli operasyonda gözaltına alınan şüphelilerden ise 5'i tutuklandı. • HABERİ 14. SAYFADA
HDP homolara kucak açtı
'Kâbemiz Taksim' deyip, din dersleri ile Diyanet'i kaldıracağını vaat eden ve eşcinseller ile müftüyü aynı listeden aday gösteren Selahattin Demirtaş'a Kürt halkının tepkileri sürerken, HDP'nin LGBTİ üyesi adayı Barış Sulu'dan ilginç bir açıklama geldi. Sulu, "HDP'yi seçtim çünkü, LGBTİ bireyleri orada en başından beri varlar" dedi.
DEMİRTAŞ HAKLARIMIZI SAVUNUYOR
HDP'NİN Eskişehir milletvekili adayı olan Barış Sulu, kendisine teklif geldiği zaman bunu sevgilisi ve ailesiyle görüştüğünü belirterek, "Selahattin Demirtaş LGBTİ bireylerinin haklarından bahsediyor. Ben de HDP'yi seçtim çünkü LGBTİ üyeleri orada en başından beri varlar. Sonradan eklenen bir grup değil" dedi.
LGBTİ'LİLERİN YOLUNU HDP AÇTI
HDP içinde LGBTİ komisyonu bulunduğunu, CHP'nin de LGBTİ'liler için çok sayıda soru önergesi verdiğini belirten Sulu, "Belki 4 sene sonraki seçimlerde bir tane eşcinsel erkek değil, lezbiyen hattâ trans aday da olur. Adaylığım diğer LGBTİ'lilerin yolunu açacaktır" diye konuştu. • HABERİ 13. SAYFADA
HDP'nin Eskişehir'den milletvekili adayı gösterdiği LGBTİ üyesi Barış Sulu.
CUMHURBAŞK
NYT
HA

Resim 9: 26 Mayıs 2015 tarihli *Yeni Akit* gazetesinin birinci sayfası.

Sabah Gazetesi'nin internet sitesinde 22 Mayıs 2015'te yayınlanan bir haber de, Barış Sulu'nun "[i]ki erkeğin öpüşmesi sizi iki erkeğin birbirini öldürmesinden daha çok rahatsız ediyorsa ahlak anlayışınızı acilen sorgulamalısınız" şeklindeki mesajı, "HDP'li eşcinsel adaydan rezil propaganda!" başlığıyla haberleştirilmiş ve Sulu'yu "LGBTİ'nin yaygınlaşmasının propagandasını yapma[kla]" suçlamıştır (*Sabah*, 2015, 22 Mayıs). *Star* gazetesinin internet sitesinde aynı tarihte büyük oranda benzer içerikte bir haber, neredeyse aynı başlık kullanılarak yayınlanmıştır (*Star*, 2015, 22 Mayıs).

Anadolu Partisi'nden (AP) açık trans kimliğiyle İzmir ikinci bölge beşinci sıra adayı olan ve Türkiye'deki azınlık gruplarından LGBTİ'leri bir araya getirmeyi amaçlayan Ahura LGBTİ aktivisiti Deva Özenen *Habertürk* Gazetesi'nde yayınlanan röportajında amacının "LGBTİ bireylerin özellikle istihdam ve sağlık hizmetlerinde

karşılaştığı sorunlara çözüm aramak" olduğunu söylemekte ve "Şimdiye dek mağdur edilen ve siyasi partiler tarafından sahip çıkılmayan LGBTİ bireylerin mağduriyetinin suistimal edilmesinin önüne geçmek istiyorum. LGBTİ bireyler ve kadın cinayetlerinin önüne geçebilecek ve bunun takipçisi olabilecek oluşumların içinde olmak istiyorum" demektedir (*Habertürk*, 2015, 9 Nisan).

2015 Genel Seçimleri'nde Anadolu Partisi'nden İzmir ikinci bölge beşinci sıra milletvekili adayı olan Deva Özenen ve Halkların Demokratik Partisi'nden Eskişehir altıncı sıra milletvekili adayı olan Barış Sulu milletvekili seçilememiş olsa da seçimler öncesinde medyada, sokakta ve siyasi liderlerin konuşmalarında sıklıkla kendilerine yer bularak hareketin tarihinde bir başka önemli kırılmayı gerçekleştirmişlerdir. Barış Sulu, BBC'ye verdiği röportajda, seçimlerde yalnızca aday olmanın bile LGBTİ'lerin taleplerini geniş kitlelere aktarabilmenin bir aracı olduğunu belirtmektedir: "Ben 550 adayın içine girebilmeme sevindim açıkçası. Birinci sırada olan adaylar bile benim kadar konuşamıyor. 7 Haziran'a kadar LGBTİ bireylerin sorunlarını ne kadar anlatabilirsem o kadar iyi" (Arslan, 2015).

LGBTİ'lerin seçim süreçlerinde yürüttüğü kampanyalar genel hatlarıyla ele alındığında, özellikle adaylık girişimlerinin ve seçimlerde adaylığını koyan kişilerin LGBTİ'lerin haklarını savunacaklarına dönük taahhüt metinlerini imzalamaya davet edilmelerinin hareketin başlıca stratejileri olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra LGBTİ'ler hem seçim süreçlerini daha yakından takip etmeye, hem de seçilen adaylarla geliştirdikleri ilişkiler aracılığıyla taleplerini yasa yapıcı ve yöneticilere ulaştırma çalışmalarına devam etmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de örgütlü LGBTİ hareketinin hak ve taleplerini hayata geçirmek üzere yürütmüş olduğu örgütlü mücadele kapsamında hangi iletişim mecralarını kullandığını ve hangi siyasal iletişim faaliyetlerini yürüttüğünü konu edinen bu tez çalışmasında, 1970'li yılların sonlarından itibaren yavaş yavaş şekillenmeye başlayan, 1980 sonrasında askeri yönetim koşulları altında bir süreliğine geri çekilen, 1990'lardan itibarense çeşitli dergi, koalisyon, kampanya ve dernekler çatısı altında bir araya gelerek siyasal alana daha güçlü bir şekilde nüfuz etmeye çalışan örgütlü LGBTİ hareketi incelenmiştir. Bu çerçevede hareketin çok farklı mecralarda eşzamanlı olarak yürüttüğü mücadeleyi ve bu mücadelenin araçlarını en kapsayıcı şekilde ele almak üzere üç ana eksen belirlenmiştir. LGBTİ hareketinin en öne çıkan talepleri dikkate alınarak belirlenen bu mecralar LGBTİ'lerin anayasal tanınma talebi, nefret suçlarına yönelik yasal reform mücadelesi ve yönetimde doğrudan söz sahibi olmak üzere yerel ve genel seçimlerdeki adaylık deneyimleri ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmanın iki temel sınırlılığı bulunmaktadır.

Bu sınırlılıklardan ilki, özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren ülkenin pek çok yerinde faaliyetlerine başlayan irili ufaklı çok sayıda LGBTİ örgütünün çalışma kapsamına dâhil edilmemiş olmasıdır. Bu sınırlılığı aşmak üzere, zaman ve yere dair kısıtlamalar da dikkate alınarak, LGBTİ hareketinin görece daha güçlü örgütleri arasında yer alan Kaos GL ve Pembe Hayat Dernekleri çalışmaya dâhil edilmiş, doğrudan bu tez çalışmasının konusunu oluşturan siyasal iletişim faaliyetleri ve siyasal temsil üzerine çalışmalar yürüten SPoD da bu iki örgüte ek olarak inceleme sırasında atıfta bulunulan örgütlere eklenmiştir. Elbette bu örgütler, hareketin yegâne temsilcisi değildir. Türkiye'de faaliyet gösteren diğer LGBTİ

örgütlerini de içeren daha kapsamlı siyasal iletişim çalışmaları, gelecekte LGBTİ hareketinin deneyimine ve stratejilerine ilişkin daha bütünlüklü bir resmin ortaya konmasına imkân sağlayabilir.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise, Türkiye'de örgütlü LGBTİ hareketi üzerine yapılmış çalışmaların sayısındaki azlıktır. Bugüne dek gerçekleştirilen çalışmalar esas olarak LGBTİ'lerin hangi imgeler etrafında medya, siyaset ve sanat gibi mecralarda temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Özellikle Türkiye'de örgütlü LGBTİ hareketinin gelişim süreci daha çok sözlü tarih anlatılarından yararlanılarak ele alınmıştır. Söz konusu tarih anlatıları, örgütsel olmaktan çok bireysel deneyimleri içerdiğinden Türkiye tarihi bölümünde, hareketin gelişim süreci ve kullandığı stratejileri örneklemesi sebebiyle bu kişisel anlatılardan örneklere de yer verilmiştir.

Bu sınırlılıklara karşın, tez iki ana bölüme ayrılmış ve LGBTİ hareketinin örgütlü mücadelesi, ilk bölümde bu mücadelenin gelişim koşulları, varoluş stratejileri ve kamusallaşma politikaları ekseninde ele alınmış; ikinci bölümde ise seçilen belirli kampanya alanları ekseninde kullanılan siyasal iletişim araçlarına ve faaliyetlerine odaklanılmıştır. Tezin ilk bölümünde, LGBTİ hareketinin gelişim süreci ele alınmadan önce, eşcinsel tarih yazımına ilişkin akademideki güncel tartışmalar ele alınmış, bir eşcinsel tarihi yazmanın mümkün olup olmadığı sorusu ele alınmıştır. Birinci bölümün devamında dünyadan ve Türkiye'den çeşitli örneklerle, LGBTİ hareketinin gelişimi, yayınladıkları dergiler, kurdukları örgütler, yürüttükleri kampanyalar, sokak eylemleri ele alınmış, LGBTİ'lerin tarihini anlatmaya dönük genel eğilimin aksine, LGBTİ'leri bir "mağdur" ve "kurban" pozisyonuna indirgeyen bir anlatı yerine, kazanımlar odak noktasına alınmıştır. Şüphesiz ki LGBTİ

hareketinin tarihini, mücadele deneyimlerini ve eylem biçimlerini ele almanın birçok yolu bulunmaktadır. Bu yollardan en çok tercih edilenlerden biri, anlatının merkezine bir tür "felaketler tarihi"ni koymak, LGBTİ'lerin tarih boyunca karşı karşıya kaldıkları haksızlıkları, eşitsizlikleri, önyargıları, ölüme varan cezaları ve bilcümle ayrımcılığı vurgulamaktır. Hiç şüphe yok ki bu "kötü" deneyimlerin her biri, LGBTİ kimliğinin oluşmasına ve LGBTİ'lerin ortak hedefler altında bir araya gelmesine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte çalışmanın genelinde vurgulandığı gibi, böyle bir anlatı, LGBTİ "kültürünün" zenginliğini, dayanışmayı ve kazanımlarını görmezden gelme riskini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla çalışmada böyle bir yaklaşımdan özellikle kaçınılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde ise, Türkiye özelinde belirlenen üç temel faaliyet alanı detaylı bir şekilde incelenmiş, söz konusu taleplerin hayata geçirilmesi doğrultusunda yürütülen mücadelenin hangi araç ve stratejiler etrafında örüldüğü ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'de LGBTİ'lerin özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren yürüttükleri örgütlü mücadele çerçevesinde siyasal alana nüfuz etme, yasama ve yerel yönetim süreçlerine doğrudan müdahil olma, haklarının tanınması ve taleplerinin hayata geçirilmesi için kamuoyu oluşturma gibi amaçlarla çok çeşitli araç ve stratejiler kullandıkları ortaya konmaktadır. Bu mücadelelerin en görünür kılındığı alanlar, anayasada LGBTİ realitesinin tanınması, nefret suçlarına yönelik yasal reformla LGBTİ'lere dönük ayrımcılıkların sonlandırılması ve seçim süreçlerinde hem adaylık hem de adayları LGBTİ dostu politikalar izlemeleri doğrultusunda teşvik etme gibi yöntemlerle yürütülen kampanyalardır. Bu kampanyalar kapsamında yürütülen faaliyetler, LGBTİ hareketinin geniş eylem repertuarını ortaya koyduğu gibi, toplumsal hareketlerin

taleplerini gündeme taşımak ve hayata geçirilmesini sağlamak üzere attıkları adımları sistematik olarak ele almaya imkân sağlamaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışma neticesinde esas olarak, LGBTİ'lerin kendilerini siyasal alanda nasıl var ettikleri, karar alma süreçleri üzerinde etki yaratmak üzere hangi stratejileri kullandıkları ve hem hareketin taleplerini geniş kitlelere duyurmak, hem de LGBTİ'lere yönelik önyargıları kırmak üzere yürüttükleri yayıncılık faaliyetleri ele alınmıştır. LGBTİ hareketinin hem batıda hem de Türkiye'deki gelişim süreci dikkate alındığında ilk dikkat çeken, ortak yaşam deneyimlerine sahip LGBTİ'lerin ortak yaşam alanlarında bir arada yaşayarak bir altkültür oluşturmalarıdır. Sonraki aşamada ise, aktivistlerin işe çoğunlukla bir dergi ya da başka tür bir yayın etrafında bir araya gelerek başladıkları görülmüştür. Bu dergiler, aktivistlerin bir arada mücadele yürütmelerine imkân sağladığı gibi, ortak taleplerin şekillenmesine, "dışarıya" dönük sözün üretilmesine ve hareketin dışında kalmış "sıradan" kişilerin karşılaştıkları zorlukları ve isteklerini, örgütlü LGBTİ aktivistlere ve kendileriyle benzer durumda bulunan başka kişilere ulaştırmalarına da olanak vermiştir. LGBTİ'lerin örgütlü mücadelesindeki bir sonraki adımsa, dernek vb. oluşumlar etrafında bir araya gelmek, kazanılan tüzel kişilik sayesinde özellikle karar alıcı konumdaki kişilerle daha dolaysız bir ilişki kurma yolunun açılmasıdır. Dernek benzeri bir tüzel kişiliğin edinilmesi, hem ulusal hem de uluslararası kurumlarla dayanışmak için de önemli bir kolaylaştırıcıdır. Nitekim Türkiye'de ilk LGBTİ derneklerinin ortaya çıktığı 2000'li yılların ortalarından itibaren, söz konusu dayanışma ağları sayesinde hareketin etki alanı kayda değer ölçüde genişlemiştir. LGBTİ hareketinin bir diğer önemli iletişim mecrası da, sokak eylemleridir. LGBTİ'lerin hak ve taleplerinin dile getirildiği, katledilen LGBTİ'lerin anıldığı ve

her kesimden LGBTİ'nin ortak talepler etrafında bir araya geldiği Onur Yürüyüşü gibi büyük çaplı eylemlerle ek olarak düzenlenen basın açıklamaları, buna ek olarak 1 Mayıs, 8 Mart vb. kitlesel eylemlere katılım, LGBTİ'lerin seslerinin daha geniş kitlelere ulaşmasına imkân sağlamaktadır. Son olarak özellikle son birkaç yıldır internet ve sosyal medyanın daha aktif bir şekilde kullanımı, LGBTİ'lerin kendi haber sitelerini oluşturmaları, sosyal medyayı hem örgütlenme hem de dayanışma amacıyla kullanmaları da öne çıkan siyasal iletişim faaliyetleri arasında sayılabilir.

Bu faaliyetlerin çeşitliliği, LGBTİ'lerin yaşamın her alanında yürüttüğü var oluş mücadelesinin kat ettiği gelişmeyi ve genişleyen eylem repertuarını göz önüne koymaktadır. LGBTİ hareketinin tarihsel gelişimini de içeren bu çalışma, bu sayede hareketin nasıl gelişme gösterdiğini, etki alanının nasıl genişlediğini ve bunların hangi araçlarla mümkün olduğunu açıklamaktadır. Türkiye'de birkaç on yıldır varlığını sürdüren örgütlü LGBTİ hareketinin tarihini, bu tarihin belirlediği mücadele alanlarını, bu alanlarda izlenen stratejileri anlamak, hem LGBTİ hareketinin Türkiye'deki seyrini kavramaya dönük sistematik bir girişime karşılık gelmekte, hem de Türkiye'de demokrasi mücadelelerinin dününü, bugününü ve yarınını anlamaya yönelik çalışmalara katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Gelecekte hareketin içinden aktivistlerin de kendi sözleriyle dâhil olacağı çalışmalar yürütmek, bu mecraların kullanılması sırasında karşılaşılan zorlukları, hangi stratejinin özellikle tercih edildiğini, hangi alanlarda daha büyük bir etki alanı ve başarı sağlandığını anlamak için faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Adalet ve Kalkınma Partisi 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi, Tanıtım ve Medya Başkanlığı, Şubat 2015.

Adam, B. D., (1987), **The Rise of a Gay and Lesbian Movement**, Massachusetts, Twayne Publishers.

Alankuş, S., (2008), "Türkiye'de "Başka" Bir Demokrasi İçin, "Başka" Bir Medya ve Habercilik", **Uygun Adım Medya: Bir Bilinç Körleşmesi**, İncilay Cangöz (der.) içinde, Ankara, Ayraç Yayınevi, s. 177-228.

Arslan, Rengin (2015, 15 Mayıs), "Eşcinsel aday Barış Sulu: Tehlikeli olabilir diye düşündüm", **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150514_eskisehir_baris_sulu. Erişim Tarihi: 4 Mart 2016.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (2015), **Nefret Suçu Yasaları: Pratik Kılavuz**, (Kaos GL Derneği Çev.), Polonya.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (2015), **Nefret Suçlarını Önleme ve Karşılama: AGİT Bölgesindeki STK'lar İçin Kaynak Kılavuz**, (Kaos GL Derneği Çev.), Polonya.

Avrupa Komisyonu (2015), **Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Ekonomik ve Sosyal Komiteye ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bildirim Ekindeki 2015 Yılı Türkiye İlerleme Raporu**, http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf. Erişim tarihi: 25 Aralık 2015.

Avrupa Konseyi (2014), **Cinsel Yönelim veya Cinsiyet Kimliği Temelli Ayrımcılıkla Mücadele: Avrupa Konseyi Standartlar,** (Kaos GL Derneği Çev.), Strasbourg, Avrupa Konseyi Yayıncılık.

Ayrımcılığa Karşı Gökkuşağı Koalisyonu, http://www.gokkusagikoalisyonu.org/anasayfa.php. Erişim Tarihi: 3 Aralık 2015.

Ayrımcılığa Karşı Gökkuşağı Koalisyonu. "Hakkımızda" http://www.gokkusagikoalisyonu.org/bizkimiz.php. Erişim Tarihi: 3 Aralık 2015.

Barrett, E., (1998), "The British Society for the Study of Sex Psychology: Bloomsbury and the Medicalization of Same-Sex Love", Laura Davis ve Jeanette McVicker (der.), **Virginia Woolf and Her Influences: Selected Papers from the Seventh Annual Conference on Virginia Woolf**, New York, Pace Univ. Press, s. 111-116.

Bateman, G.W., (2004*a*) "Gay Liberation Front", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives,** http://www.glbtqarchive.com/ssh/gay_liberation_front_S.pdf. Erişim tarihi: 20 Mayıs 2015.

Bateman, G. W., (2004*b*) "AIDS Activism", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/aids_activism_S.pdf. Erişim tarihi: 25 Mayıs 2015.

Bali, R. N., (2011), **Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü**, İstanbul, Libra.

"Beşiktaş Belediyesi'nden Trans Misafirhanesi'ne ücretsiz sağlık desteği", (2015, 30 Ocak), **T24: Bağımsız İnternet Gazetesi**, http://t24.com.tr/haber/besiktas-belediyesinden-trans-misafirhanesine-ucretsiz-saglik-destegi,285518. Erişim tarihi: 5 Eylül 2015.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (2013), **Herkes Özgür ve Eşit Doğar: Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği**, (Kaos GL Derneği Çev.), Birleşmiş Milletler.

"Bir Üniversitede İlk Eşcinsel Kulübü" (2007, 20 Mart), **Sabah**, http://arsiv.sabah.com.tr/2007/03/20/gun101.html. Erişim tarihi: 05 Eylül 2015.

Blasius, M. ve Shane P., (1997), "The British Society for the Study of Sex Psychology", Blasius, Mark ve Shane Phelan (der.), **We Are Everywhere: A Historical Sourcebook of Gay and Lesbian Politics**, Londra, Routledge.

Bostan, B. Y., (2003), "Lambdaistanbul'dan Haberler", **Kaos GL,** S.13, s.6-7.

Boswell, J., (2001), "Devrimler, Evrenseller, Cinsel Kategoriler", Martha J. Vicinus vd. (der.), **Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış**, Ankara, Phoenix, s. 16-35.

Buckle, S., (2015), **The Way Out: A History of Homosexuality in Modern Britain,** Londra, I. B. Tauris.

Burgtorf, J., (2008), "'With My Life, His Joyes Began and Ended': Piers Gaveston and King Edward II of England Revisited", Nigel Saul (der.), **Fourteenth Century England V**, Woodbrigde, The Boydell Press, s. 31-51.

Carroll, A. & L. P. Itaborahy (2015), **State Sponsored Homophobia 2015: A world survey of laws: criminalisation, protection and recognition of same-sex love**, Cenova, International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA).

Clews, Colin (2012), "1984. Lesbians and Gays Support the Miners. Part One" **Gay in the 80s: From fighting for our rights to fighting for our lives**, http://www.gayinthe80s.com/2012/09/1984-lesbians-and-gays-support-the-miners-part-one/, Erişim tarihi: 14 Eylül 2015.

Crawford, K., (2007), **European Sexualities: 1400-1800**, New York, Cambridge University Press.

"Coşkuyla Kutladık" (2001, 2 Mayıs), **Sabah**, http://arsiv.sabah.com.tr/2001/05/02/. Erişim Tarihi: 02 Eylül 2015.

Çakır, B., (2007), "Kezban'dan Yüce Sezen'e, Türkiyeli Eşcinsellerin Sözlüğü: Homoloji", **Kaos GL,** S. 95, s. 33-34.

Çakmak, S., (2014), "LGBTİ Hareketi'nin Siyasi bir Aktör Olarak Kendine Yer Bulma Süreci ve CHP ile İlişkileri", **Birikim**, S.308, s.35-41.

Çelenk, S., (2010), "Ayrımcılık ve Medya", **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (der.) içinde. Ankara: Fersa Matbaacılık. s. 211-228.

Çetin, Z., (2015), "Türkiye'de Queer Hareketinin Dinamiği", **Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği**, https://tr.boell.org/tr/2015/11/04/turkiyede-queer-hareketinin-dinamigi, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2016.

Çetindağ, A. F., (2004), **Türk Anayasal Sisteminde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Bağlamında Kamu Düzeni**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı: Ankara.

Demirtaş, S., (2014, 9 Ağustos), 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri İzmir Mitingi Konuşması.

Demirtaş, S., (2014, 9 Ağustos), 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri TRT Propaganda Konuşması.

Deniz Yıldız Kişisel Web Sayfası, http://www.denizinkolisi.com/?p=81. Erişim tarihi: 21 Ağustos 2015.

Depeli, G., (2013), "Anayasa Yazım Sürecine LGBT Müdahilliğinin Merkez Medyadaki Görünümü", **Galatasaray Üniversitesi İleti-ş-im Dergisi,** S. 18, s. 37-60.

Deva Özenen Röportajı, (2015, 9 Nisan), **Habertürk**, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1063869-deva-ozenen-turkiyenin-ilk-trans-milletvekili-adayi-oldu. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2016.

Epstein, B. (1993). "Radical Democracy and Cultural Politics", B. S. Turner (der.), **Theories of Modernity and Postmodernity**, London: SAGE

Erdal, C., (2014), "Yeni Yaşam Siyasetinde Ortaklaşma", **Birikim**, S.308, s.24-30.

Erol, A., (2004, 29 Ağustos), "TCK ve Cinsel Yönelim", **Radikal 2,** http://www.radikal.com.tr/radikal2/tck-ve-cinsel-yonelim-871758/. Erişim Tarihi: 10 Ocak 2016.

Erol, A., (2011), "Eşcinsel Kurtuluş Hareketinin Türkiye Seyri", **Cogito,** S.65-66, s.431-463.

Erol, A., (2011), "Homofobi ve Transfobiye Karşı Gökkuşağı", Ali Erol (der.), **Anti-Homofobi Kitabı/3: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma,** Ankara, Ayrıntı Basımevi, s. 9-14.

Ertetik, İ., (2010), **Türkiye'de Eşcinsel Hareketinde Politik Bir Eylem Olarak Açılmak**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı: Ankara.

Fone, B., (2001), **Homophobia: A History**, New York, Picador.

Gianoulis, T., (2006), "Chicago", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/chicago_S.pdf. Erişim tarihi: 14 Nisan 2015.

Giddens, A., (2000), **Sosyoloji**, H. Özel ve C. Güzel (der.), İstanbul, Ayraç Yayınları.

Göregenli, M., (2013), "Nefret Söylemi ve Nefret Suçları", Mahmut Çınar (der.), **Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar**, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 57-74.

Güner, U., (2003), "Güztanbul'da Gözümüzden Kaçanlar." **Kaos GL,** S.13, s.20.

Güner, U., (2015), " 'Temsil' Eyvallah da Peki Ya Katılım?", **Gökkuşağı Forumu**, http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=18842. Erişim Tarihi: 18 Aralık 2015.

Güneş, A., (2015, 2 Temmuz), "İlk eylemden bugüne LGBTİ hareketi", **Platform 24**, http://platform24.org/lgbti/365/ilk-eylemden-bugune-lgbti-hareketi. Erişim tarihi: 10 Eylül 2015.

Gürbilek, N., (2009), **Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi**, İstanbul, Metis.

Halperin, D. M., (2001), "Cinsellikten Önce Seks: Klasik Atina'da Oğlancılık, Politika ve Güç", Martha J. Vicinus vd. (der.), **Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış,** Ankara, Phoenix, s. 36-52.

Harper, D., (2001), "Lesbian", Harper, D., (der.), **Online Etymology Dictionary**. http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=lesbian&searchmode=none. Erişim tarihi: 12 Ocak 2015.

Halsall, P., (1999), "The Code of the Assura, c. 1075 BCE", Halsall, P. (der.), **Fordham University Internet Ancient History Sourcebook**, http://legacy.fordham.edu/halsall/ancient/1075assyriancode.asp Erişim tarihi: 10 Mart 2015.

Harvey Milk Vakfı, http://milkfoundation.org/. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2015.

"HDP Homolara Kucak Açtı" (2015, 26 Mayıs), **Yeni Akit**, http://gazetemansetleri.co/yeni-akit-gazetesi-manseti-26-05-2015/. Erişim tarihi: 13 Şubat 2016.

"HDP'li eşcinsel adaydan rezil propaganda!" (2015, 22 Mayıs), **Sabah**, http://www.sabah.com.tr/gundem/2015/05/22/hdpli-escinsel-adaydan-rezil-propaganda. Erişim tarihi: 13 Şubat 2016.

"HDP'nin eşcinsel adayından rezil propaganda" (2015, 22 Mayıs), **Star**, http://haber.star.com.tr/politika/hdpnin-escinsel-adayindan-rezil-propaganda/haber-1030697. Erişim tarihi: 13 Şubat 2016.

Homocaust: The Gay Victims of the Holocaust, http://www.homocaust.org/. Erişim Tarihi: 22 Nisan 2015.

İnce, E., (2014, 8 Aralık), "90'ların Hak Mücadeleleri- LGBTİ: Kaldırımın Altından Gökkuşağı Çıkıyor", **Bianet Bağımsız İletişim Ağı**,

http://bianet.org/bianet/lgbti/160544-lgbti-kaldirimin-altindan-gokkusagi-cikiyor. Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2015.

İbrahim Eren Röportajı, **İndigo Dergisi,** http://arsiv.indigodergisi.com/arsiv/kuzey_01_22.htm. Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2015.

"İstanbul'da Onur Yürüyüşü'ne Polis Müdahalesi", (2015, 28 Haziran), **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150628_istanbul_onur_yuruyusu. Erişim Tarihi: 14 Kasım 2015.

İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği, "Trans Misafirhanesi İçin İlk Adımlar Atıldı, Şimdi Sıra Sizde", http://www.istanbullgbti.org/lgbtt/haber_detay.asp?haberID=156. Erişim tarihi: 6 Eylül 2015.

Jagose, A., (2015), **Queer Teori: Bir Giriş**, (Ali Toprak Çev.), Ankara, Nota Bene.

Kaczorowski, C., (2004), "Paragraph 175", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/paragraph_175_S.pdf. Erişim tarihi: 10 Nisan 2015.

Kaczorowski, C., (2004), "Mattachine Society", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/mattachine_society_S.pdf. Erişim tarihi: 18 Nisan 2015.

Kaos GL Derneği, "LGBTİ Örgütleri: Eşit Yaşam İçin Oyumuz Demirtaş'a!", http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=17249. Erişim Tarihi: 5 Mart 2016.

Kaos GL Derneği, "Nefret Etme Projesi Başladı!", http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=15931 Erişim Tarihi: 28 Aralık 2015.

Kaos GL Derneği, "Anayasaya 'Cinsel Yönelim' De Eklensin" http://kaosgl.org/sayfa.php?id=1373. Erişim tarihi: 8 Aralık 2015.

Kaos GL Derneği, "'Eşitlik' İçin Meclis'e Kart Atma Eylemi Ankara'da Başladı", http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=11530, Erişim tarihi: 8 Aralık 2015.

Kaos GL Derneği. "LGBTler Demokratik Bir Anayasa İçin Birleşti!", http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=10179, Erişim Tarihi: 6 Aralık 2015

Kaos GL Derneği, "Lambda'dan Baskın Oran'a 'Evet'", http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=1229, Erişim Tarihi: 5 Aralık 2015.

Kaos GL Derneği, "Eryaman'da Travesti Ve Transeksüellere Sistemli Şiddet!" http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=113, Erişim tarihi: 5 Eylül 2015.

Kaos GL Derneği, "Trans Misafirhanesi olmasaydı çoktan ölmüştüm", http://kaosgl.org/sayfa.php?id=18533%20http://transmisafirhanesi.tr.gg/, Erişim tarihi: 5 Eylül 2015.

Kaos GL Derneği, "Tarihçe", http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=tarihce, Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2015.

Kaos GL Derneği (2011), "10. Maddeye Ek: LGBT Realitesi Tanınsın! Anayasa'nın 'Eşitlik' İlkesine 'Cinsel Yönelim' ve 'Cinsiyet Kimliği' Eklensin!", Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği Anayasa Çalışma Grubu Raporu (2012) içinde, **LGBT Yurttaşların Yeni Anayasaya Yönelik Talepleri**, İstanbul.

Kaos GL Derneği (2015), **2014 Yılında Türkiye'de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu**, Ankara.

Kaos GL Derneği, LGBTI News Turkey ve IGLHRC (2014), **Türkiye'de LGBT Yurttaşlara Yönelik İnsan Hakları İhlalleri: Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik İnceleme Sunumu**, Ankara.

"Kaos GL'den" (2001), **Kaos GL,** S.8, s.2.

Kaya, A., (2015), "Ayılık Üzerine bir Tez!", http://istanbulbear.org/ayilik-uzerine-bir-tez/. Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2015.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, http://www.kirmizisemsiye.org/YonetimKurulu.aspx#ust. Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2015.

Koçu, R. E., (1958), **İstanbul Ansiklopedisi Birinci Cilt**, İstanbul, Reşad Ekrem Koçu ve Mehmet Ali Akbay İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat Kollektif Şirketi.

Köker, Eser (2007), **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Köker, E. & Ülkü D., (2010), **Irkçı Değilim ama…: Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler**, Ankara: İHOP.

Kurbanoğlu, E., (2011), "Türkiye'deki LGBTT Hareketinin Tarihi", Ali Erol (der.), **Anti-Homofobi Kitabı/3: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma**, Ankara, Ayrıntı Basımevi, s. 239-257.

Kümbetoğlu, Belkıs (2008), **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

Lambdaistanbul Derneği, "Bilgi Üniversitesi'ne Gökkuşağı Doğdu.." http://www.lambdaistanbul.org/s/etkinlik/bilgi-universitesine-gokkusagi-dogdu/. Erişim Tarihi: 05 Eylül 2014.

Lambdaistanbul Derneği, "Özetle; Lambdaistanbul Ne Yaptı?" http://www.lambdaistanbul.org/s/hakkinda/ozetle-lambdaistanbul-ne-yapti/, Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2015.

"LGBT örgütlerinden eşcinsel hakları için 1600 imza", (2013, 21 Mayıs), **T24: Bağımsız İnternet Gazetesi**, http://t24.com.tr/haber/lgbt-orgutlerinden-escinsel-haklari-icin-1600-imza,230368. Erişim Tarihi: 6 Aralık 2015.

Mann, R. G., (2007), "United Kingdom I: The Middle Ages through the Nineteenth Century", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**,

http://www.glbtqarchive.com/ssh/united_kingdom_01_S.pdf. Erişim tarihi: 10 Mart 2015.

Matzner, A., (2004), "Stonewall Riots", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/stonewall_riots_S.pdf. Erişim tarihi: 5 Mayıs 2015.

Melucci, A., (2004), "Toplumsal Hareketler ve Günlük Hayatın Demokratikleşmesi", John Keane (der.) **Sivil Toplum ve Devlet**, Ankara, Yedi Kıta Yayınları, s. 271–288.

Melucci, A., (1999), "Çağdaş Hareketlerin Sembolik Meydan Okuması", **Yeni Sosyal Hareketler**, K. Çayır (der.), İstanbul, Kaknüs Yayınları.

"Milletvekilleri 'Benim Çocuğum'u İzleyecek", (2013, 12 Nisan), **NTV**, http://www.ntv.com.tr/saglik/milletvekilleri-benim-cocugumu-izleyecek,veYd6t8yKEWmrYgu6x99Gw. Erişim Tarihi: 10 Şubat 2016.

Mondimore, F.M., (1996), **A Natural History of Homosexuality**, Baltimore, The Johns Hopkins University Press.

Mutlu, Erol (2004), **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

National Galleries Scotland, "Achilles Lamenting the Death of Patroclus" https://www.nationalgalleries.org/collection/artists-a-z/h/artist/gavin-hamilton/object/achilles-lamenting-the-death-of-patroclus-ng-2339, Erişim tarihi: 20 Nisan 2015.

Neuman, W. Lawrence, (2006), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1. Cilt**. Çev. Sedef Özge. Ankara, Yayın Odası.

Norton, R., (2008), "Early Gay Historians", **Gay History and Literature: Essays by Rictor Norton,** <http://rictornorton.co.uk/earlygay.htm>. Erişim tarihi: 4 Nisan 2015.

Norton, R., (2008), “A History of Homophobia”, **Gay History and Literature: Essays by Rictor Norton** < http://rictornorton.co.uk/homopho5.htm >. Erişim tarihi: 8 Nisan 2015.

Orhon, G. (2009), “Sol ve Homofobi: Türkiye Soluna Özgü Olan Ne?.”, Ali Erol (der.) **Anti-Homofobi Kitabı: Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma-6 Renk 6 Şehir,,** Ankara, Ayrıntı Basımevi, s. 187-192.

Out History. “Opening of the North American Conference of Homophile Organizations”. http://www.outhistory.org/items/show/98. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2015.

Örer, A., (2007, 19 Temmuz), “Eşcinsel Diyen İlk Aday Oran, Oyumuz Ona”, **Bianet Bağımsız İletişim Ağı,** http://bianet.org/bianet/insan-haklari/99644-escinsel-diyen-ilk-aday-oran-oyumuz-ona. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2016.

Özbaş, A. (2004), “Türk Medyasında Eşcinsellik ve Eşcinseller”, **Kaos GL,** S.81, s. 22-25.

Pembe Hayat Derneği, "Buse İçin Adalet, Hepimiz İçin Adalet". http://www.pembehayat.org/haberler.php?id=874. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2015.

Pembe Hayat Derneği, "'Polis Elini Bedenimden Çek'ecek!" http://pembehayat.org/haberler.php?id=835. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2015.

Pembe Hayat Derneği, “Biz Kimiz”, http://www.pembehayat.org/hakkimizda.php?id=1. Erişim tarihi: 5 Eylül 2015.

Pembe Hayat KuirFest, “Hakkımızda”, http://www.pembehayatkuirfest.org/hakkimizda/. Erişim tarihi: 5 Eylül 2015.

Pembe Hayat Derneği, (2011), "Yeni Anayasa Çalışması Süreci ve İçeriğine Yönelik Pembe Hayat Derneği'nin Görüşleri". Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği Anayasa Çalışma Grubu Raporu (2012). **LGBT Yurttaşların Yeni Anayasaya Yönelik Talepleri,** İstanbul içinde.

Pembe Hayat Derneği ve Kaos GL Derneği, (2014), **Nefret Suçları Yasası Neden Gerekli?,** Ankara.

Percy, W. A., Kişisel Arşiv. http://williamapercy.com/wiki/index.php?title=Main_Page. Erişim tarihi: 30 Nisan 2015.

Pettis, R. M., (2008), "Homophile Movement, U. S.", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/homophile_movement_S.pdf. Erişim tarihi: 20 Nisan 2015.

Pickett, B, (2011), "Homosexuality." **The Stanford Encyclopedia of Philosophy**, Edward N. Zalta (der.) içinde, <http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/homosexuality/>. Erişim tarihi: 9 Şubat 2015.

Porter, J. N., (1998), **Genocide of Homosexuals in the Holocaust**, University of Minnesota, Center for Holocaust & Genocide Studies, http://chgs.umn.edu/educational/homosexuals.html. Erişim tarihi: 23 Nisan 2015.

Prono, L., (2004), "McCarthyism", **Claude Summers** (der.), **GLBTQ Archives.**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/mccarthyism_S.pdf. Erişim tarihi: 18 Nisan 2015.

Puff, H., (2000), "Female Sodomy: The Trial of Katherina Hetzeldorfer (1477)", **Journal of Medieval and Early Modern Studies,** C. 30, S. 1, s. 41-61.

Puff, H., (2003), **Sodomy in Reformation Germany and Switzerland, 1400-1600**, Chicago, The University of Chicago Press.

Rainbow History Project. "East Coast Homophile Organizations", https://rainbowhistory.omeka.net/items/show/4937917. Erişim tarihi: 4 Mayıs 2015.

Rice, E., (2004), "Europe: Medieval", **Claude Summers,** (der.), ***GLBTQ Archives***, http://www.glbtqarchive.com/ssh/europe_medieval_S.pdf. Erişim tarihi: 10 Mart 2015.

Saslow, J.M., (2001), "Rönesans'ta Eşcinsellik: Davranış, Kimlik ve Sanatsal İfade", Vicinus vd. (der.), ***Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış,*** Ankara, Phoenix, s. 90-104.

Scobey-Thal, J., (2014, 30 Haziran), "Third Gender: A Short History". **Foreing Policy**. http://foreignpolicy.com/2014/06/30/third-gender-a-short-history/. Erişim tarihi: 4 Kasım 2015.

Selek, P., (2014), **Maskeler, Süvariler, Gacılar, Ülker Sokak: Bir Altkültürün Dışlanma Mekânı**, Ankara, Ayizi.

Sınar, H., (2013), "Türk Hukukunda Nefret Suçlarına İlişkin Yasal Düzenleme Çalışmaları". **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, *Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan Özel Sayısı*, S.219, s. 1271-1300.

Siyah Pembe Üçgen Tarih Dizisi, (2012), **80'lerde Lubunya Olmak**, İzmir.

Siyah Pembe Üçgen Tarih Dizisi-2, (2013), **90'larda Lubunya Olmak**, İzmir.

Sosyal Değişim Derneği. "Nefret Suçları Yasa Taslağı", http://www.sosyaldegisim.org/belgeler/turkiye-cumhuriyeti-yasalari/nefret-suclari-yasa-taslagi/ Erişim Tarihi: 4 Ocak 2016.

Sosyal Değişim Derneği, "Nefret Suçları Yasa Kampanyası", http://www.sosyaldegisim.org/kampanyalar/kampanyalar/nefret-suclari-kampanyasi/. Erişim Tarihi: 4 Ocak 2016.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, "SPoD'un LGBTİ Dostu Belediyecilik Protokol Metnini HDP, CHP ve TKP 'den Adaylar İmzaladı", http://www.spod.org.tr/turkce/spodun-lgbt-dostu-belediyecilik-protokol-metnini-bugune-kadar-hdp-chp-ve-tkp-den-adaylar-imzaladi/. Erişim Tarihi: 6 Aralık 2015.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, "Mecliste LGBTİ", http://www.spod.org.tr/siyasi-temsil-calismalari/?p=158. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2016.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, (2014), **Yerel Siyasette LGBTİ Hakları**, İstanbul, Punto Baskı.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği Anayasa Çalışma Grubu Raporu, (2012), **LGBT Yurttaşların Yeni Anayasaya Yönelik Talepleri**, İstanbul.

Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği, (2011), **Yeni Anayasa Yapım Süreci ve İçeriğine Dair Görüşler**, İstanbul.

Spencer, C., (1995), **Homosexuality: A History**, London, Fourth Estate.

Stalin Society of North America. http://www.stalinsociety.org/2015/04/08/homosexuality-in-the-ussr/. Erişim tarihi: 25.09.2015.

Stein, M.,(2012), **Rethinking the Gay and Lesbian Movement**, New York, Routledge.

Stern, K., (2009), **Queers in History: The Comprehensive Encyclopedia of Historical Gays, Lesbians, Bisexuals, and Transgenders**, Dallas, Ben Bella Books.

Stryker, S., (2004), "Milk, Harvey (1930-1978)", Claude Summers (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/milk_h_S.pdf. Erişim tarihi: 24 Mayıs 2015.

Şur, T., (2015), **Meşruiyet Arayışı ve Dışlanma: Yazılı Basında Kürt Yanlısı Legal Partilerin Haberleştirilmesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı: Ankara.

Tahaoğlu, Ç., (2015, 22 Mayıs), "Adaylarla Sokakta: Eşcinsel Vekil Adayıyla Eskişehir'de Bir Gün", **Bianet Bağımsız İletişim Ağı**.

http://bianet.org/bianet/siyaset/164718-escinsel-vekil-adayiyla-eskisehir-de-bir-gun. Erişim Tarihi: 20 Nisan 2016.

Tar, Y. & Umut G., (2014), **Medyada LGBTİ'lere Yönelik Nefret Söylemi**, Pembe Hayat Derneği ve Kaos GL Derneği, Ankara.

Tarhan, M.,(2011), "Lambdaistanbul Aile Grubu (LİSTAG): Yeni bir Aile, Yeni bir Aktivist Dil", **Cogito,** S.65-66, s. 375-381.

Tatchell, P.,(2013), "How the Gay Liberation Front Manifesto Helped To Shape Me", **The Guardian,** http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/06/book-that-changed-me-peter-tatchell. Erişim tarihi: 17 Mayıs 2015).

TBMM Meclis Tutanakları, (11 Haziran 1985), **T. B. M. M. Tutanak Dergisi**, Birleşme: 111.

Tegün, B., (2009, 2 Mart), "Transeksüel Aktivist Demet Demir ile Röportaj", **Turquie Européenne,** http://www.turquieeuropeenne.eu/transseksuel-aktivist-demet-demir-ile-roportaj.html. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2016.

Tekeli, Ş., (2009), "Kadınlar: Cumhuriyetin Sevilmeyen Cinsi", Semih Vaner (der.), **21. Yüzyıla Girerken Türkiye**, İstanbul, Kitapyayınevi.

Theophano, T., (2004), "Daughters of Bilitis", **Claude Summers** (der.), **GLBTQ Archives**, http://www.glbtqarchive.com/ssh/daughters_bilitis_S.pdf. Erişim tarihi: 18 Nisan 2015.

Tilly, C., (2008), **Toplumsal Hareketler**, İstanbul, Babil Yayınları

Tin, L. G., (2008), **The Dictionary of Homophobia: A Global History of Gay & Lesbian Experience**, (Marek Redburn, Alice Michaud ve Kyle Mathers. Vancouver Çev.) Arsenal, Pulp Press.

Touraine, A., (1981), **The Voice and the Eye: An Analysis of Social Movements**, Cambridge, Cambridge University Press.

Tuncel, S., (2013),. **2012 Yılı LGBT Medya İzleme Raporu**, Kaos GL Derneği, Ankara.

Türkiye Ayıları, "Medyada Türkiye Ayıları" http://www.ayilar.net/medya/basinda9.htm. Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2015.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf. Erişim tarihi: 10.12.2015.

United States Holocaust Memorial Museum. https://www.ushmm.org/. Erişim tarihi: 22 Nisan 2015.

Venüs'ün Kız Kardeşleri, (2002), "Sessizliği Gücü VKK", **Kaos GL,** S.9, s. 1.

Vicinus, M, J., vd., (2001), "Giriş", Vicinus, M, J., vd. (der.), **Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış**, Ankara, Phoenix, s.1-13.

Wolf, S,. (2012), **Cinsellik ve Sosyalizm: LGBT Özgürleşmesinin Tarihi, Politikası ve Teorisi**, (Kıvanç Tanrıyar Çev.), İstanbul, Sel.

Yalçın, S. (2014), "Siyasetin 'O Biçimi': LGBTİ Hareketinin Anaakım Siyasetle İmtihanı", **Birikim**, S.308, s.6-10.

Yalçın, S. & Volkan Y., (2013), "Gezi Protestolarından Yerel Seçimlere LGBTİ Hakları Hareketi ve Yerel Siyaset", **İktisat Dergisi**, S.525, s.84-94

Yalçınkaya, M., (2001), "Kabahatlerimiz Ortaya Dökülürken: 1 Mayıs, Ceviz Kabuğu ve Tarkan", **Kaos GL**, S.8, s. 3-6.

Yasama Derneği (YASADER), (2011), **Sivil Toplum İçin Yasama Sürecine Katılım El Kitabı**, Ankara, Yasama Derneği Yayınları.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, D., (2007a),"Türkiye Tarihinde Eşcinselliğin İzinde Eşcinsellik Hareketinin Tarihinden Satır Başları-1: 80'ler", **Kaos GL**, S.92, s. 48-51.

Yıldız, D., (2007b), “Türkiye Tarihinde Eşcinselliğin İzinde Eşcinsellik Hareketinin Tarihinden Satır Başları-2: 90’lar”, **Kaos GL**, S.93, s. 46-49.

Yıldız, D., (2007c), “Türkiye Tarihinde Eşcinselliğin İzinde Eşcinsellik Hareketinin Tarihinden Satır Başları-3: 2000’ler”, **Kaos GL,** S.94, s. 43-45.

Yılmaz, V., (2014), “Özgün Siyasi Gündemini Üreten, Güçlü ve Özerk bir LGBTİ Hareketi Neden Gerekli?: Yeter, Söz LGBTİ’nin, **Birikim**, S.308, s.11-16.

Yılmaz, V. & Hilal Başak D., (2015), “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) Hakları Gündeminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi: 2008-2014”, **Alternatif Politika**, C.7, S.2, s.230-256.

Yumul, A., (2013), "Nefret Suçu ya da 'Ölü Vicdanlar Ülkesi'", Mahmut Çınar (der.), **Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar**, İstanbul, Hrant Dink Vakfı Yayınları, s. 127-136.

Yüksel, U., (2007), “İyi Temizlikler”. **Kaos GL,** S. 95, s. 5.

“9. Eşcinseller Buluşması Basın Açıklaması” (2002, 31 Ekim), **Kaos GL**, S.13, s.8.

ÖZET

Türkiye'de LGBTİ hareketi, 30 yıla yakın bir süredir devam eden örgütlü mücadelesi neticesinde bugün ilk ortaya çıktığı yıllara nazaran çok daha güçlü ve etkili bir konuma sahiptir. Bu çalışmada amaç, LGBTİ hareketinin bu 30 yıllık örgütlü mücadelesi sonucunda siyasal alanda hangi koşullar çerçevesinde ve hangi iletişim araçlarını kullanarak var olduğunu anlamak, siyasal alanda temsil mücadelesinin ana eksenlerini ortaya koymaktır. Bu çerçevede çalışmanın ilk kısmında dünyada ve Türkiye'de LGBTİ hareketinin hangi tarihsel süreçlerden geçtiği, hangi koşullarda varlığını sürdürdüğü, hangi örgüt ve kampanyalar etrafında bir araya geldikleri ve hangi siyasal iletişim faaliyetlerini kullandıkları incelenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, 2007 yılından itibaren yoğunlaşan yeni anayasa tartışmaları çerçevesinde LGBTİ'lerin ortaya koymuş olduğu somut talepler, nefret suçlarına karşı mücadele kapsamında ortaya konan yasal reform talepleri ile yerel ve genel seçimlerde LGBTİ'lerin seslerini daha iyi duyurabilmek amacıyla yürütmüş oldukları kampanyalar ve kullandıkları iletişim stratejileri, eleştirel siyasal iletişim perspektifinden ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: LGBTİ hareketi, siyasal iletişim, siyasal iletişim faaliyetleri.

ABSTRACT

As a result of an organized struggle ongoing for almost 30 years, LGBTI movement in Turkey holds a much stronger and effective position in Turkey compared to its first emergence. This study aims at understanding under what conditions and through which means over the course of 30 years of struggle have LGBTI Movement in Turkey entered the political field as well as showing the main axes of struggle for political representation. Within this framework, the first part of the study identifies the important instances in the history of LGBTI movement in the World and in Turkey and demonstrates the principal organizations and campaigns which the movement has established and undertaken as well as which communication tools the movement has utilized. In the second part of the study, the demands, campaigns and communication tools of LGBTIs in Turkey in relation with the debates on Constitutional Reform since 2007; the plea for legal reform on hate crimes; and the campaigns initiated by the movement with a view to ensuring a stronger presence and intervention in local and general elections are analysed within the framework of critical political communication.

Keywords: LGBTI movement, political communication, political communication practices.